

НІЧОГО ДЛЯ НАС БЕЗ НАС

**Посібник з інклюзивного прийняття рішень
для громадських організацій людей з інвалідністю**

УДК 061.2-056.26:005.53](477)(083.132)
ББК 66.79(4Укр)
Н 70

Посібник «Нічого для нас без нас» видано в рамках проекту «Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства» (IDEAS) за фінансової підтримки Європейської Комісії та Британської Ради.

Упорядники висловлюють щире подяку всім організаціям та особам, матеріали яких було використано під час підготовки цього видання.

Відповідальність за зміст цього видання несе виключно Британська Рада. Зміст цієї публікації ніяким чином не може сприйматись як відображення поглядів Європейського Союзу.

Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для громадських організацій людей з інвалідністю.
Н 70 Упорядники: Азін В.О., Байда Л.Ю., Госс Н., Сухініна І.М., Флетчер А. – К: Ленвіт: 2015. – 96 с.

ISBN 978-966-8995-96-5

Посібник орієнтовано на членів неурядових організацій людей з інвалідністю, працівників органів влади місцевого, регіонального та національного рівнів, фахівців з питань інвалідності, громадських активістів та безпосередньо самих осіб з інвалідністю.

**УДК 061.2-056.26:005.53](477)(083.132)
ББК 66.79(4Укр)**

За офіційною статистикою в Україні проживає 2,7 млн. осіб з інвалідністю різної нозології. На думку громадських організацій, їх значно більше. Невідповідність даних зумовлена відсутністю постійного моніторингу і недосконалістю системи їх збору державними органами, а також небажанням самих громадян отримувати групу інвалідності. Нині кількість осіб з інвалідністю значно збільшується у зв'язку з військовими подіями на Сході України.

Чимало людей з інвалідністю потребує не тільки медичної, фізичної, але й психологічної, соціальної реабілітації. Вони шукають відповіді на важливе для них питання: як інтегруватись у суспільне життя. Дати відповідь на нього і навчити цьому може громадськість спільно з органами влади.

Мета видання цього посібника – надати інформацію людям з інвалідністю та їх організаціям щодо ролі і значимості їхньої участі в процесах прийняття рішень, які можуть впливати на їхнє життя; надати знання, які допомогли б їм активно і впевнено діяти, доводити свої потреби до різних державних інституцій і спільно шукати шляхів їх вирішення, сприяти активізації демократичних процесів розбудови суспільства.

Його матеріали можуть бути основою, на якій громадські організації та люди з інвалідністю формуватимуть свої погляди, підходи, позиції, керуючись принципом «Нічого для нас без нас». На них може базуватися співпраця громадських організацій та органів державної влади з багатьох проблем інвалідності. Такий підхід відповідає принципам і рекомендаціям міжнародних та європейських документів з прав людини, включаючи Конвенцію ООН про права інвалідів.¹

Поряд з теоретичними матеріалами у посібнику подано практичний досвід співпраці та діалогу урядових структур і представників громадських організацій, засобів масової інформації шести країн-учасниць проекту «Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства» (IDEAS), який реалізується за фінансової підтримки Європейської Комісії та Британської Ради в Азербайджані, Вірменії, Грузії, Йорданії, Лівані, Україні.

Значний вклад у підготовку матеріалів посібника здійснили консультанти із Великої Британії, які працюють у сфері інвалідності.

¹ Генеральна Асамблея ООН прийняла назву документа англійською мовою *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*. При перекладі на українську мову та ратифікації документа Верховною Радою України (2009 р.) була офіційно використана назва *Конвенція про права інвалідів*. Слово «людина» було вилучено з контексту (*прим. авт.*). В тексті посібника використовується термін «інвалід» тоді, коли є його офіційне використання в законодавчому чи нормативному документі України.

Зміст

Глосарій	5
Розділ 1. Проблеми інвалідності та інклюзивний підхід до процесу прийняття рішень	11
Розділ 2. Правові умови процесу інклюзивного прийняття рішень	25
Розділ 3. Процес інклюзивного прийняття рішень	37
Розділ 4. Умови ефективної участі громадських організацій в процесі інклюзивного прийняття рішень	59
Додаток до Розділу 1	72
Додаток до Розділу 2	76
Додаток до Розділу 3	78
Додаток до Розділу 4	86
Про проект IDEAS	89
Міжнародна рамка в проекті IDEAS	90
Інформаційні джерела	95

Глосарій

Виконавча влада в Україні – Кабінет Міністрів України (Уряд), який є вищим органом у системі органів виконавчої влади, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації.²

Громадська організація – громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи.³

Громадська спілка – громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи.⁴

Громадське об'єднання – добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.⁵

Громадські організації осіб з інвалідністю, їх спілки – об'єднання громадян, які утворюються з метою забезпечення рівних прав і можливостей осіб з інвалідністю та їх соціального захисту, виявлення, усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб таких осіб. Представники всеукраїнських громадських організацій інвалідів, їх спілок залучаються (за їх зверненням) до складу колегій і консультативно-дорадчих органів центральних і місцевих органів виконавчої влади. Представники місцевих громадських організацій інвалідів, їх спілок залучаються (за їх зверненням) до складу колегій і консультативно-дорадчих органів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до свого статусу та території діяльності.⁶

Громадськість – соціально активна частина суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни, діє як безпосередньо, так і через різноманітні об'єднання громадян.⁷

Громадянське суспільство – суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних властивостей, яке утворює розвинені правові відносини з державою; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага.⁸

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.⁹

² Закон України «Про Кабінет Міністрів України»;

³ Закон України «Про громадські об'єднання»;

⁴ Закон України «Про громадські об'єднання»;

⁵ Закон України «Про громадські об'єднання»;

⁶ Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»;

⁷ civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11;

⁸ civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11;

⁹ Конституція України.

Дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій чинним законодавством, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.¹⁰

Дискримінація за ознакою інвалідності – будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження з причин інвалідності, метою або результатом якого є применшення або заперечення визнання, реалізації або користування нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній чи будь-якій іншій сфері. Вона включає всі форми дискримінації, в тому числі і відмову від розумного пристосування.¹¹

Діалог – спілкування двох і більше осіб. З точки зору участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень діалог може бути необмежений або конкретний. Необмежений діалог – двостороннє спілкування, яке ґрунтується на взаємних інтересах та потенційно спільних цілях, з метою забезпечення регулярного обміну думками. Його межі можуть варіюватися від відкритих громадських слухань до спеціалізованих нарад між неурядовими організаціями та органами державної влади. Конкретний діалог ґрунтується на взаємних інтересах для обговорення окремого політичного процесу. Конкретний діалог, зазвичай, призводить до розробки та прийняття спільної рекомендації, стратегії або законопроекту.¹²

Законодавча влада в Україні – Верховна Рада України (парламент), яка є єдиним органом законодавчої влади в Україні.¹³

Засоби масової інформації – засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації. Засоби масової інформації називаються ще четвертою владою.¹⁴

Інвалід – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності. Держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист.¹⁵

¹⁰ Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»;

¹¹ Конвенція ООН про права інвалідів;

¹² Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року;

¹³ Конституція України;

¹⁴ Закон України «Про інформацію»;

¹⁵ Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні».

Інвалідність – результат взаємодії, яка відбувається між особами з інвалідністю та бар'єрами середовища і відносин, і яка заважає їхній повноцінній і дієвій участі у житті суспільства нарівні з іншими.¹⁶

Інвалідність – ступінь втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи. Держава зобов'язана створити умови для реалізації особами і інвалідністю прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їх соціальний захист.¹⁷

Інклюзивне прийняття рішень – процес, де всі учасники мають змогу вільно й відкрито долучатися до прийняття рішень, що їх стосуються, без жодних утисків чи приниження. Передумовами забезпечення сприятливих умов для інклюзивного прийняття рішень є: верховенство права, сприятливе законодавство, дотримання основних демократичних принципів і процедур, політична воля, довгострокова підтримка та ресурси для сталого громадянського суспільства, спільний простір для діалогу та співпраці.

Інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Інформація (з точки зору участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень) – це така форма участі, яка характеризується найнижчим ступенем їх залучення до формування політики. Зазвичай, цей рівень участі полягає в отриманні інформації від органів державної влади та не потребує і не передбачає втручання або залучення неурядових організацій. Інформація актуальна на всіх етапах процесу прийняття рішень.¹⁸

Консультація – надання інформації, порад і підтримки. Консультація (з точки зору участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень) – це форма участі, коли органи державної влади звертаються до вказаних суб'єктів із проханням висловити думку стосовно конкретного політичного питання чи процесу. Цей рівень участі включає інформування неурядових організацій органами державної влади про поточний стан політичного процесу та зворотній зв'язок.¹⁹

Мейнстрімінг інвалідності (mainstream (з англ.) – головний потік) – комплексний підхід, що враховує різні інтереси та надає рівні можливості особам з інвалідністю, забезпечує їх включення у всі сфери життєдіяльності. Їх потреби мають бути враховані вже на початку процесу формування політики, законодавчих ініціатив, програм, стратегій, планів тощо, а не розглядатися в межах спеціальних програм, спеціальних стратегій.²⁰

¹⁶ Конвенція ООН про права інвалідів. При перекладі «*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*» українською мовою та її ратифікації словосполучення «*Persons with Disabilities*» було перекладено як «інвалід», хоча правильним буде – «особа з інвалідністю» (прим. авт.);

¹⁷ Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»;

¹⁸ Закон України «Про інформацію»;

¹⁹ Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року;

²⁰ Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року.

Місцеві державні адміністрації – місцеві органи виконавчої влади, які входять до системи органів виконавчої влади. Вони поділяються на обласні, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації. Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження, делеговані їм обласними і районними радами відповідно до Конституції України в обсягах і межах, передбачених Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».²¹

Моделі інвалідності. Різні тлумачення сутності поняття «інвалідність» лягли в основу формування існуючих нині «моделей інвалідності» (моральна, благодійна, реабілітаційна, медична, культурна, соціальна та ін.), які є яскравим відображенням суспільної думки певного періоду щодо осіб з інвалідністю.

Організації громадянського суспільства – це зареєстровані відповідно до чинного законодавства громадські об'єднання, професійні спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, творчі спілки та інші організації, діяльність яких не пов'язана зі здійсненням владних повноважень і отриманням прибутку з метою його розподілу. Такі об'єднання ще називають неурядовими організаціями.²²

Особи з інвалідністю – особи, які мають стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, які під час взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній повноцінній і ефективній участі у житті суспільства нарівні з іншими.²³

Партнерство (з точки зору участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень) – це форма участі, яка передбачає спільну відповідальність на кожному етапі процесу прийняття політичного рішення: встановлення порядку денного, розробки проекту, прийняття рішень та реалізації політичних ініціатив. Партнерство є вищим рівнем участі неурядових організацій та громадянського суспільства у процесі прийняття рішень.²⁴

Персоналізація – соціальний підхід, який враховує особливості кожної людини, що отримує послугу чи підтримку, і який передбачає право вибору та контролю за даним процесом.

Представницькі органи місцевого самоврядування – виборні органи (ради), які утворюються з депутатів і відповідно до закону наділяються правом представляти інтереси територіальної громади та приймати від її імені рішення. Вони поділяються на сільські, селищні, міські ради та представляють відповідні територіальні громади і здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України та іншими законами.²⁵

Президент України – глава держави, який виступає від її імені.²⁶

²¹ Закон України «Про місцеві державні адміністрації»;

²² civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11;

²³ Конвенція ООН про права інвалідів;

²⁴ Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року;

²⁵ Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»;

²⁶ Конституція України.

Прокуратура – спеціальний державний орган, наділений правоохоронними й контрольно-наглядовими функціями.²⁷

Розумне пристосування – внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і доречних модифікацій і коректив, що не стають надмірним чи невиправданим тягарем, для забезпечення реалізації інвалідами нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод.²⁸

Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними згідно із законом.²⁹

Універсальний дизайн – дизайн предметів, побуту, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними до використання всіма людьми без необхідності адаптації чи спеціального пристосування. Універсальний дизайн не виключає, де це необхідно, допоміжних пристроїв для конкретних груп інвалідів.³⁰

Участь громадськості – широкий спектр прямих і непрямих форм участі представників громадськості в прийнятті управлінських рішень. Участь громадськості сприяє цінному обміну інформацією між владою та громадянами, завдяки чому політики і державні службовці більше дізнаються про вплив своїх рішень на людей та їх групи, погляди й інтереси яких могли б залишитися непоміченими.³¹ Є чотири рівні участі громадськості – від найнижчого до найвищого ступеню залучення: інформація, консультація, діалог та партнерство.³²

Цикл політики. Поняття «політика» в даному посібнику використовується у значенні плану дій державних, громадських організацій та окремих суб'єктів соціальної сфери, який спрямований на реалізацію конституційних прав та свобод осіб з інвалідністю. Цикл політики: визначення цілей; оцінка різних варіантів; процес прийняття рішень; впровадження заходів реалізації плану дій; моніторинг та оцінювання результатів.³²

²⁷ Закон України «Про прокуратуру»;

²⁸ Конвенція ООН про права інвалідів;

²⁹ Закон України «Про судоустрій і статус суддів»;

³⁰ Конвенція ООН про права інвалідів;

³¹ civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/11;

³² Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року.

Розділ 1.

Проблеми інвалідності та інклюзивний підхід до процесу прийняття рішень

Матеріали цього розділу дають можливість ознайомитися з:

- підходами до проблем інвалідності;
- основними принципами концепції інклюзивного прийняття рішень;
- досвідом реалізації рішень.

Зміст розділу

- Поняття «інвалідність»
- Моделі інвалідності
- Рух за права людей з інвалідністю
- Бар'єри до повноцінної участі людей з інвалідністю у житті суспільства
- Мейнстрімінг інвалідності
- Концепція «незалежного життя»
- Сутність інклюзивного підходу до процесу прийняття рішень

Поняття «інвалідність»

Конвенція ООН про права інвалідів (далі – КПІ) не дає чіткого визначення поняття «інвалідність». В ній зазначається, що це поняття еволюціонує і зміст його – це результат взаємодії, яка відбувається між людьми з інвалідністю та перешкодами у стосунках і середовищі і заважає їхній повноцінній та дієвій участі у житті суспільства нарівні з іншими (Преамбула КПІ).

Водночас Конвенція визначає термін «люди з інвалідністю», тобто особи, що мають стійкі фізичні, розумові, інтелектуальні чи сенсорні порушення, які під час взаємодії з різноманітними перешкодами можуть заважати їхній повноцінній та дієвій участі у житті суспільства нарівні з іншими (ст. 1 КПІ).

У Конвенції подано широку категоризацію осіб з інвалідністю і наголошено: кожна особа з інвалідністю має користуватися всіма правами і основними свободами людини.

Вона зазначає також існування значного впливу бар'єрів в оточенні та ставленні, які панують в суспільстві щодо людей з інвалідністю. Але інвалідність сама по собі не принижує та не обмежує прав людини.

Моделі інвалідності

Різні тлумачення сутності поняття «інвалідність» лягли в основу формування «моделей інвалідності», які є яскравим відображенням суспільної думки певного періоду до людей з інвалідністю.

Моральна модель. Концепція її зводиться до того, що інвалідність є наслідком гріха. Це найстаріша модель. Сьогодні вона найменш поширена. Її ще називають «моделлю особистої трагедії». За такого підходу «інвалідність» пов'язується з покаранням за скоєння особою або кимось із членів її сім'ї чи родини злочину. У таких випадках наявність інвалідності в одного з членів родини ставить всю сім'ю в становище стигматизованої, понижуючи її статус, або спричиняючи повну ізоляцію від суспільного життя.

Благодійна модель. Її концептуальний підхід: люди з інвалідністю – жертви обставин. Вони заслуговують на співчуття. Ця модель найчастіше використовується людьми без інвалідності, у тому числі благодійними організаціями, для пояснення сутності поняття «інвалідність» та для цілей фандрейзингу. За її концепцією особи з інвалідністю вважаються жертвами трагедій. Вони потребують догляду, неспроможні управляти своїми справами, а заради виживання потребують співчуття та допомоги.

Медична модель. Розглядає інвалідність як дефект чи хворобу, що потребує, насамперед, медичного втручання. Домінує думка: якщо людину з інвалідністю вилікувати, то її життєві проблеми перестануть існувати. За такого підходу особа з інвалідністю відсторонюється від суспільного життя. При цьому лікарі й інші фахівці

виступають найбільш компетентними і впливовими у вирішенні проблем цієї групи населення. Зазначену модель іноді називають ще «адміністративною», оскільки вона бере початок із системи соціального забезпечення та охорони здоров'я. Прихильники медичної моделі і нині мають чималий вплив на формування законодавства, соціальної політики та організацію соціального обслуговування. Досить поширене використання концепції цієї моделі і в Україні, що негативно позначається на процесах формування державної політики стосовно людей з інвалідністю у сферах освіти, працевлаштування, реабілітації, соціальної адаптації та інших.

Реабілітаційна модель є відгалуженням, різновидом медичної моделі. Вона розглядає інвалідність як потребу у послугах фахівців з реабілітації (медичної, фізичної, психологічної) чи іншої допоміжної професії. У руслі цієї моделі виник такий метод реабілітації, як трудотерапія. Концепція цієї моделі сформувалася після Другої світової війни, коли солдати поверталися додому з інвалідністю і їм потрібно було адаптуватися до життя у суспільстві. Відповідно до цієї концепції розроблена сучасна система професійної реабілітації.

Економічна модель є продовженням, частиною медичної моделі. Її концепція передбачає перерозподіл коштів між різними категоріями населення там, де застосовується медична модель інвалідності як методологічне підґрунтя. Вплив економічної моделі інвалідності можна прослідкувати на тих прикладах соціальної політики, де інвалідність визначається, насамперед, як непрацездатність, де застосовуються обмеження на види праці та трудової зайнятості людей з інвалідністю.

Соціальна модель. Її концепція розглядає інвалідність як проблему, створену суспільством, і вважає соціальну дискримінацію найбільш суттєвою. За нею інвалідність – це нормальний аспект життя, а не відхилення. Концепція моделі не завжди знаходить розуміння, зокрема у професіоналів сфери благодійництва та реабілітації. Останніх нерідко доводиться переконувати в тому, що їхня роль має змінитися з організації лікування або догляду на допомогу людям з інвалідністю контролювати власне життя. Концепція соціальної моделі була сформована людьми з інвалідністю у відповідь на недосконалість медичної моделі і той негативний вплив, який вона спричиняє на їхнє суспільне життя.

Соціальна модель не заперечує наявності фізіологічних відмінностей між людьми з інвалідністю та особами без неї. Вона не заперечує того, що турботу про лікування та реабілітацію потрібно залишити фахівцям. Але результати їх діяльності не повинні впливати на те, чи буде людина з інвалідністю повноправним членом суспільства. Соціальну модель інвалідності можна ефективно використовувати для визначення бар'єрів у всіх сферах суспільного життя, які знижують рівень участі в них людей з інвалідністю. Таким чином, соціальна модель спонукає держави до створення «суспільства для всіх».

Інвалідність як правозахисна модель. Конвенція ООН про права інвалідів, підтримуючи концепцію соціальної моделі, розвиває її далі. Вона визнає інвалідність і як правову проблему: визначає осіб з інвалідністю як правовласників та суб'єктів прав людини на рівній основі; визнає і поважає інвалідність людини як елемент людського розмаїття; покладає відповідальність на суспільство і уряд країни за забезпечення умов політичної, правової, соціальної та фізичної підтримки людей з інвалідністю, повноцінної їх участі у суспільному житті.

У 2013 році Офіс з питань інвалідності – урядовий відділ, який відповідає за координацію стратегії уряду з питань інвалідності у всіх міністерствах Англії, – замовив проведення аналітичного дослідження для розробки стратегії своєї роботи у сфері інвалідності під назвою «Розкриття потенціалу»³³. Результати цього дослідження показали, що люди відчують інвалідність в різні моменти свого життя, і це не повинно впливати на ставлення суспільства до них; що інвалідність може виникнути в результаті таких факторів, як бідність, безробіття, харчування, стиль життя та інших. Уряд опублікував дослідження «Розкриття потенціалу» у доступних форматах, включно у форматі звіту та у слайдах³⁴, а також у формі відеофільму для користувачів британської мови жестів і у формі Спрощеного Посібника (Easy Read Guide³⁵).

Рух за права людей з інвалідністю

Історія руху за права осіб з інвалідністю – це історія окремих людей і організацій, країн і всієї світової спільноти. У кожній країні він має свої особливості, часові рамки і передумови. Водночас він має також і спільні цілі – покращення становища осіб з інвалідністю, забезпечення реалізації їх прав та інтеграції у суспільне життя.

Шістдесяті роки минулого століття були роками суттєвих змін, періодом появи нових різноманітних громадських рухів. Саме в цей час розпочався студентський рух, рух за права споживачів, рух проти надмірного вживання медичних препаратів тощо. Тоді ж розпочався рух батьків, чиї діти мали розумові порушення, за інтеграцію їх у шкільну систему. Реальні, суттєві зміни в громадському русі людей з інвалідністю розпочалися після Другої світової війни. Людей з інвалідністю почали розглядати як соціальну групу, чиї громадянські права потребують захисту нарівні з правами інших людей.

Великий вплив на розвиток громадського руху, спрямованого на підвищення суспільної активності людей з інвалідністю, мав спорт. Завдяки участі у спортивних змаганнях відбулося вдосконалення системи реабілітації. Люди з інвалідністю змогли продемонструвати свою спроможність робити внески у суспільне життя, довести, що вони можуть не лише потребувати допомоги для себе, але й відігравати активну роль в суспільстві.

У 70-х роках минулого століття особи з інвалідністю почали згуртовуватися у «рух людей з інвалідністю». В різних країнах з'являються неурядові організації цих осіб.

В Україні розвиток громадського руху людей з інвалідністю за свої права фактично розпочався з отриманням її державної незалежності.³⁶ Особливо активізується він після прийняття законів «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 рік) та «Про об'єднання громадян» (1992 рік).

Громадські рухи спрямовуються на удосконалення політики розв'язання проблем осіб з інвалідністю. Вони вимагають: жодна політика не повинна формуватися без повної та прямої участі членів груп, на яких вона має безпосередній вплив, – **«Нічого для нас без нас!»**.

³³ www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/320515/building-understanding-main-slide-deck.pdf;

³⁴ www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/320515/building-understanding-main-slide-deck.pdf;

³⁵ www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/320516/building-understanding-easy-read.pdf.

³⁶ Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. – К., 2012. – 216 с.

«Ми мобілізуємо свої сили для останньої великої боротьби за громадянські права, і тих, хто протистоятиме нам, буде зметено з історичної арени, і стануть вони лише тінями минулого».

Ліам Магвайєр, Ірландія, 1981

Бар'єри до повноцінної участі людей з інвалідністю у житті суспільства

У Всесвітній доповіді з інвалідності (2011 рік)³⁷, над якою працювало понад 380 експертів з різних країн, визначено основні бар'єри, які перешкоджають повноцінній участі осіб з інвалідністю у суспільному житті. Серед них:

Неадекватні політичні заходи і стандарти. Їх ще кваліфікують як «інституційні» (стратегічні) бар'єри. Сутність їх в тому, що під час формування державної політики і прийняття стратегічних рішень щодо зменшення негативних впливів інвалідності на життя людини, не завжди враховуються потреби осіб з інвалідністю та не виконуються вже визначені заходи та схвалені стандарти.

Нестача послуг. Люди з інвалідністю особливо вразливі до дефіциту таких послуг, як медико-санітарне обслуговування, реабілітація, підтримка і допомога.

Недосконала організація надання послуг. Слабка координація організації послуг, недостатнє кадрове забезпечення та низький рівень професійної підготовки персоналу негативно позначаються на якості, доступності та адекватності послуг.

Недостатнє фінансування (фінансові бар'єри). Розуміння переваг для економіки та суспільства від трудового внеску людей з інвалідністю не стало одним із ключових принципів формування місцевих та національного бюджетів. Кошти, що виділяються на здійснення політики, заходів та планів, часто недостатні або використовуються нерационально.

Відсутність доступності (фізичні бар'єри). Багато будинків, споруд (у тому числі місць загального користування), транспорт, інформація є недоступними для осіб з інвалідністю. Люди з інвалідністю, які мають професійну підготовку та відповідний досвід роботи, повинні активно залучатися до розробки та вдосконалення стандартів доступності та впровадження концепції універсального дизайну. Ліквідація фізичних бар'єрів допоможе створити інклюзивне суспільство.

Неадекватний стан інформації і комунікації. Види інформації та методи комунікації повинні бути доступними і розробленими з використанням технологій, які враховують різні нозологічні групи інвалідності. Нинішній стан інформації та комунікації ще не відповідає цим вимогам. Потреби значної частини людей з інвалідністю не задовольняються, що не дозволяє їм повноцінно брати участь у житті суспільства.

Відсутність належного консультування та включення в суспільне життя. Чимало людей з інвалідністю не бере участі в процесах прийняття рішень з питань, що безпосередньо стосуються їхнього життя.

Відсутність об'єктивних даних і досвіду. Нестача достовірних даних про проблеми інвалідності і досвіду здійснення ефективних програм перешкоджає розумінню проблем інвалідності і визначенню практичних дій щодо їх подолання. Використовуючи достовірну статистику та результати досліджень участі людей з

³⁷ Всемирний доклад по инвалидности. Всемирная организация здравоохранения, 2011 г.

інвалідністю у соціальному і політичному житті та збираючи їхні пропозиції, можна впевнено генерувати ідеї для втілення змін.

Оціночні судження.³⁸ В Україні використовується ще термін «ментальна бар'єрність». Упередженість та стереотипні підходи часто призводять до того, що особи з інвалідністю не мають повноважень і не беруть участі у прийнятті рішень. Вони є лише «пацієнтами» чи «користувачами послуг», а не активними учасниками власного життя.

Ці бар'єри можна здолати, надавши відповідних повноважень і посиливши участь організацій, які лобюють інтереси людей з інвалідністю, у процесах прийняття рішень на місцевому та національному рівнях, а також шляхом підвищення професійного рівня та ділової спроможності самих організацій.

Особи, відповідальні за формування політики, та представники засобів масової інформації повинні відігравати провідну роль у тому, щоб кинути виклик негативному ставленню суспільства до людей з інвалідністю та ліквідувати зазначені бар'єри.

Мейнстрімінг інвалідності

Визнання наявності бар'єрів, які доводиться долати людям з інвалідністю, та важливості їх подолання спонукало осіб, котрі займаються формуванням політики, розробити концепцію «мейнстрімінгу інвалідності» – системи залучення проблем інвалідності на міжнародному та національному рівнях до політик, програм та інших заходів з метою просування рівності осіб з інвалідністю. Ця концепція віддзеркалює вимогу людей з інвалідністю: «усе, що нас стосується, повинно робитися за нашою участю».

Мейнстрімінг інвалідності – це одночасно політика, стратегія, метод досягнення соціальної інтеграції. Він дає змогу реалізувати прагнення до рівності у правах і можливостях людей з інвалідністю як повноправних членів суспільства, які мають брати активну участь в процесах його розвитку. Це ефективний та дієвий спосіб не допустити фактів дискримінації.

Концепція мейнстрімінгу інвалідності передбачає оцінку стану дотримання прав людей з інвалідністю на всіх рівнях державних інституцій.

Комітет ООН з прав людей з інвалідністю визначає шість основних напрямків мейнстрімінгу:

- впровадження питань залучення людей з інвалідністю до суспільного життя засвідчує ступінь відповідальності всієї державної системи;
- залучення є обов'язковою умовою визначення відповідних механізмів звітування та моніторингу, починаючи з початкових етапів;
- проведення дослідження у різних сферах за участю людей з інвалідністю з метою отримання достовірної інформації щодо існуючих проблем;
- наявність політичної волі та її практичного втілення з метою забезпечення відповідних ресурсів, включаючи людські та фінансові;
- обов'язковість участі людей з інвалідністю у процесах прийняття рішень на усіх рівнях;
- включення не заміщує і не зменшує потреби існування та розробки спеціальних програм для людей з інвалідністю, а також відповідного законодавства.

³⁸ З досвіду організацій громадянського суспільства Великої Британії (прим. авт.).

Досвід Великої Британії

У Великій Британії іноді використовується термін «спільне виробництво» замість терміну «інклюзивний метод прийняття рішень».

«Спільне виробництво» означає: працювати спільно з людьми з інвалідністю як партнерами на стратегічному рівні. Це також обов'язок залучати їх до процесу формування політики чи впровадження проекту упродовж усього періоду. Такий рівень залучення може мати важливий позитивний вплив на ефективність результатів.

Переваги «спільного виробництва»:

- доступ до безпосереднього досвіду людей з інвалідністю;
- публічну демонстрацію цінності позиції клієнта;
- створення довірливих відносин через спільну працю з метою прийняття рішень;
- розробку ефективних рішень.

Концепція «незалежного життя»

У багатьох країнах, в тому числі і в Україні, існує рух «незалежного життя»³⁹. Концепція «самостійного (незалежного) життя», окрім визнання права людини з інвалідністю брати активну участь у соціальних, політичних та економічних процесах, стверджує її можливість самостійно приймати рішення, відповідати за свої вчинки та керувати життєвими ситуаціями, зводячи до мінімуму залежність від інших людей. Отже, філософія «незалежного життя» орієнтує людину з інвалідністю ставити перед собою ті ж самі цілі і завдання, які ставлять інші суб'єкти суспільства.

Розвиток руху «незалежного життя» розпочався з появи філософії, спрямованої на те, щоб люди мали автономію та вибір влаштовувати особисте життя так, як вони цього бажають. Протягом тридцяти останніх років люди з інвалідністю намагаються надати нового тлумачення поняттям «незалежний» та «незалежність». Така необхідність виникла як наслідок усвідомлення людьми того, що причини проблем інвалідності не в конкретних функціональних порушеннях, які позбавляють особу права вибору та контролю над власним життям, а у тому, як держава використовує ресурси, призначені для підтримки людей з інвалідністю.

Досвід Великої Британії

Персоналізація є підходом соціальної допомоги, який означає, що «кожна особа, яка отримує підтримку, незалежно від того чи вона надається державними службами, чи фінансується самою особою, має право вибору та контролю над формою підтримки в усіх її проявах».

Уряд Великої Британії використовує дві форми фінансування виду послуг особистого догляду, який люди з інвалідністю хочуть отримувати, і того, що саме вони отримують за ці кошти. Це прямі платежі та особисті бюджети.

Прямі платежі⁴⁰ перераховуються урядом людині з інвалідністю або тому, хто її представляє, з тим, щоб вона сама купувала собі послуги догляду у їх постачальників. Мета прямих платежів – забезпечити більшу гнучкість системи

³⁹ Керівництво з організації таборів активної реабілітації. – К.: 2014. – 138 с.

⁴⁰ www.nhs.uk/CarersDirect/guide/practicalsupport/Pages/Directpayments.aspx

надання послуг. Коли людина отримує кошти, то вона має більший вибір та контроль за власним життям і може приймати власні рішення щодо того, яким чином цей догляд буде відбуватися.

З 2013 року всі мешканці Англії, які отримують допомогу від соціальних служб, мають персональний бюджет, який надає можливість більшого вибору у тому, як задовольнити та фінансувати потреби, а також допомагає здійснити людині поінформований вибір. Задум цього підходу – надати людям більше контролю та гарантувати, що послуги, які вони отримують, задовольняють їхні конкретні потреби та побажання. Персональним бюджетом може розпоряджатися як сама людина (коли вона отримує прямі платежі), так і місцева рада або хтось інший.

Ключовий критерій успіху системи персоналізації – це ступінь покращення якості життя людей з інвалідністю, які користуються бюджетними послугами, такими як місцева система охорони здоров'я, житлова підтримка та допомога з виконанням щоденної діяльності і допомога рідним та близьким людини з інвалідністю.

Щоб допомогти сім'ям вибрати послуги та організацію, яка їх надає, уряд створює відповідні джерела інформації. Обов'язок місцевих рад – надавати інформацію про доступні послуги та поради, які фінансуються. Передбачено надання даної інформації в режимі онлайн.

Інформацію та поради з теми соціальної допомоги містить також Національний портал, включаючи короткий виклад усіх зареєстрованих постачальників медичних послуг за місцем проживання та «на дому». Портал містить базову інформацію щодо відповідності послуг соціальної допомоги стандартам комісії з питань якості.

Сутність інклюзивного підходу до процесу прийняття рішень

Поняття «інклюзивне прийняття рішень» означає підхід, за якого формування інклюзивної політики та прийняття рішень активно залучають тих, на кого вони впливають безпосередньо.

Інклюзивне прийняття рішень – це філософський та практичний підхід до спільного визнання проблем та вжиття заходів щодо їх вирішення. Він допомагає забезпечити активну участь у процесі прийняття рішень тих, на кого вони впливають, і тих, хто несе відповідальність за їх виконання.

Інклюзивний підхід до прийняття рішень виник як провідний фактор у забезпеченні рівності усіх людей, в тому числі осіб з інвалідністю. За умов його дотримання політика та послуги, що запроваджуються з метою захисту прав людей з інвалідністю, формується з урахуванням досвіду тих, на кого вони спрямовані. Лаконічний його зміст: «нічого для нас без нас».

Чимало бар'єрів, з якими доводиться зустрічатися людям з інвалідністю, існують лише тому, що вони не залучалися до процесу формування політики та послуг, які впливають на їхнє життя. Якщо позбутися цих бар'єрів, то користь отримають не тільки люди з інвалідністю та їх родини, а загалом суспільство.

З метою активізації та розширення участі осіб з інвалідністю та їх організацій у процесах прийняття рішень на національному та регіональному рівнях учасники проекту IDEAS визначили наступні пріоритети діяльності, а саме забезпечення:

- права на освіту шляхом впровадження інклюзивної освіти на усіх рівнях системи освітніх послуг;

- права на соціальний захист шляхом раціонального встановлення пільг та соціальних послуг;
- доступу до інформації, зокрема для осіб з порушенням зору за допомогою надання їм спеціальних комп'ютерних програм та технічних засобів;
- дотримання впровадження статті 9 «Доступність» Конвенції ООН про права інвалідів;
- активної участі людей з інвалідністю та їх організацій у процесі розробки політики, законів та підзаконних актів; участі у центральних та місцевих органах влади у якості радників та консультантів;
- зростання кількості робочих місць та створення відповідних умов праці для людей з інвалідністю;
- умов незалежного способу життя та підтримки людей з інвалідністю.

Участь людей з інвалідністю та їх організацій в процесі прийняття рішень в усіх сферах суспільного життя і на всіх рівнях державного управління підвищує ефективність заходів, що вживаються на цій царині, сприяє формуванню демократичного, гуманного, відповідального суспільства.

Користь отримують не лише люди з інвалідністю, але й економіка та суспільство в цілому:

- зменшується кількість несприятливих умов, бар'єрів для всіх членів суспільства, в тому числі осіб з інвалідністю;
- посилюється вплив громадськості та підвищується відповідальність посадових осіб;
- створюються умови для особистого внеску кожного громадянина у розбудову суспільних відносин;
- здійснюється економія коштів⁴¹;
- забезпечується можливість для ширшого користування послугами людьми з інвалідністю та особами з особливими потребами⁴²;
- підвищується якість послуг;
- ефективність політики та послуг зростає завдяки активному залученню до їх розробки та впровадження «експертів з досвідом» – осіб з інвалідністю;
- накопичується більше корисної та професійної інформації;
- фахівці та посадові особи отримують нові знання з питань інвалідності;
- люди з інвалідністю одержують більше знань щодо своїх прав та можливостей їх реалізації, стають краще поінформованими та впевненими;
- формується інклюзивне суспільство.

⁴¹ Наприклад, дані Міністерства охорони здоров'я на *LINKs* (відомі як *HealthWatch 2013*), яке заохочує людей у спільноті висловлюватися з приводу стану та впливати на послуги з охорони здоров'я та соціальної допомоги, свідчать про економію £4.10 з кожного інвестованого £1; дослідження з питань розвитку громади, яка використовує соціальний капітал місцевої громади, свідчить про те, що цей підхід може допомогти заощадити від £3 до £3.80 за кожен інвестований £1; було проведено оцінку діяльності групи *Personalisation Forum Group*, котра займається проблемами психічного здоров'я, в результаті якої виявлено економію в коштах на рівні £250 000 на рік завдяки використанню соціального капіталу, а не лише послуг, визначених законом;

⁴² Науково-дослідний центр Demos повідомляє, що результатом партнерства організацій людей з інвалідністю та місцевих органів влади стало зменшення та мінімізація наслідків прийняття складних рішень щодо бюджетних змін. Demos (2011) «Coping with the Cuts» by Wood et al.: www.demos.co.uk/files/Coping_-_web.pdf?1315593443

Інклюзивний підхід до прийняття рішень – це багатоетапний процес. І нині країни перебувають на різних його етапах, кожен з яких має свої особливості та завдання. Але на всіх його етапах важливо забезпечити доступ до актуальної та достовірної інформації.

Важливо, щоб вся інформація під час взаємодії осіб з інвалідністю, неурядових організацій та державних структур у розробці політики була у доступних форматах та надавалась з використанням технологій, що враховують різні види інвалідності.⁴³

Консультації – це ще один рівень співпраці органів державної влади і неурядових організацій на всіх етапах процесу прийняття рішень. Консультація дає можливість висловити думку стосовно конкретного політичного питання чи політичного процесу. Вона, зазвичай, включає інформування неурядових організацій органами державної влади про поточний стан того чи іншого питання та прохання прокоментувати, висловити думки і пропозиції щодо нього. Ініціаторами та авторами тем для консультування є органи державної влади, а не громадські організації. Консультування є найбільш результативним тоді, коли особи з інвалідністю залучаються до розробки та прийняття рішень упродовж всього процесу. Ступінь її ефективності зростає від того, наскільки професійними, відкритими і дієвими є стосунки між посадовцями, які несуть відповідальність за розробку політики, і тими людьми, які будуть користуватися нею.

Організація консультування передбачає:

- завчасне повідомлення (оприлюднення про справу, з приводу якої необхідна консультація);
- забезпечення двостороннього інформування та обміну думками;
- залучення цільової групи до процесу формування політики чи законодавства.

В Україні використовуються консультації з громадськими організаціями під час підготовки проектів та розгляду законодавчих, підзаконних та нормативних актів, що стосуються питань інвалідності. Відповідною постановою Кабінету Міністрів України визначено: під час «підготовки проекту актів з питань, які стосуються прав інвалідів, вони в обов'язковому порядку надсилаються всеукраїнським громадським організаціям інвалідів, їх спілкам для обговорення...».⁴⁴

У 2011 році Офіс з питань інвалідності Великої Британії розробив посібник «Інклюзивна Комунікація» для тих посадових осіб, які приймають рішення, громадянського суспільства та інших організацій, які працюють з людьми з інвалідністю.

webarchive.nationalarchives.gov.uk/20111030141353/http://odi.dwp.gov.uk/docs/iod/inc-com.pdf

Міністерство охорони здоров'я Великої Британії розробило стратегію інформування «Сила інформації» з метою:

- зробити інформацію про пацієнтів, яка знаходиться у лікарів та лікарнях, доступною для самих пацієнтів;
- покращити існуючу систему відвідування різних медичних центрів, щоб люди могли надавати та знаходити інформацію про себе.

⁴³ www.odi.dwp.gov.uk/inclusive-communications/index.php;

www.odi.govt.nz/resources/guides-and-toolkits/make-your-communications-more-accessible/

⁴⁴ Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 року.

Вона була опублікована у різних форматах, щоб з нею могли ознайомитися як люди з інвалідністю, так і без неї.
www.gov.uk/government/publications/giving-people-control-of-the-health-and-care-information-they-need

Під час здійснення консультування можна скористатися різними його формами.

Сприяння громадській дискусії	Проведення дослідження громадської думки
Конференції, форуми, громадські слухання, круглі столи, семінари	Опитування громадської думки та засідання фокус груп на рівні особистого контакту, в режимі онлайн та по телефону
Теле- та радіодебати, веб-трансляції, електронний консалтинг	

Важливими елементами подібних форм консультування є залучення третьої нейтральної сторони та гарантування анонімності.

Один із методів, який можна використати під час застосування інклюзивного підходу до прийняття рішень, є залучення на постійній основі цільових груп осіб з інвалідністю, які забезпечують виконання одного з нижченаведених завдань:

- підготовка експертних аналітичних висновків щодо стратегічного спрямування рішень;
- підготовка рекомендацій;
- вивчення і використання досвіду споживачів послуг чи бенефіціарів політики.

Вищим ступенем участі у процесі інклюзивного прийняття рішень є партнерство, тобто рівноправна та дієва співпраця людей, які користуються послугами чи є об'єктами політики місцевого/національного рівнів, та тих, хто їх розробляє і втілює. Нині політику розробляють і втілюють люди, які часто не є прямими користувачами.

При колегіальному, партнерському підході до прийняття рішень усі учасники працюють разом з самого початку процесу з метою:

- розробки та планування стратегії політики та надання послуг;
- визначення проектних пріоритетів та плану дій;
- забезпечення рівноправної участі;
- забезпечення інклюзивності та доступності політики та послуг;
- визначення, яким чином певна політика чи послуги можуть максимально відповідати потребам людей.

Інформація	Консультування	Інклюзивне прийняття рішень (Партнерство)
«Ось, що ми плануємо зробити для вас» <ul style="list-style-type: none"> ▪ відсутня взаємодія; ▪ відсутня участь; ▪ відсутній вплив. 	«Що ви думаєте про наші пропозиції?» <ul style="list-style-type: none"> ▪ обмежена участь; ▪ обмежений вплив. 	«Що ми будемо робити і як ми будемо це реалізовувати у партнерстві» <ul style="list-style-type: none"> ▪ рівноправні партнери; ▪ активна участь; ▪ вплив в межах визначених параметрів.

Із досвіду країн-учасниць проекту IDEAS

Азербайджан

Участь у державних замовленнях

У 2011 році була розроблена Пропозиція щодо залучення організацій громадянського суспільства до процесу здійснення державних закупівель і затверджена Міністерством фінансів країни.

У 2012 році Міністерство фінансів профінансувало пілотний проект, метою якого було надати підтримку трьом організаціям громадянського суспільства щодо їх участі у нових ініціативах уряду, які стосувалися надання послуг дітям з інвалідністю. В межах діяльності проекту шість реабілітаційних центрів на базі громади надавали послуги соціальної реабілітації 673 дітям з інвалідністю упродовж одного року.

Результатом окремого проекту стало залучення організацій громадянського суспільства до процесу здійснення у 2013 році державних закупівель Міністерством праці та соціального захисту населення.

Велика Британія

Залучення до регіональної підприємницької стратегії та плану включення

Агентство з питань розвитку підприємництва Лондона (далі «Агентство») залучало осіб з інвалідністю до процесу прийняття рішень різними шляхами, включаючи: проведення конференцій, створення робочих груп з питань інвалідності, здійснення досліджень якісних показників та роботи Незалежної групи з питань рівних можливостей для людей з інвалідністю (далі «Незалежна група»). Агентство фінансувало цю роботу в межах компетенції кожного. Участь «Незалежної групи» у розробці схеми надання рівних можливостей для людей з інвалідністю привела до головного результату – підтримки підприємців з інвалідністю, а також нарощування потужності мережі радників з питань підприємницької діяльності.

Результат: у 2007 році стартувала Програма перспективного підприємництва, метою якої було надання підтримки підприємцям з порушеннями зору у їх прагненнях розпочати власну справу. Реклама на місцевій радіостанції стала мотиваційним фактором для багатьох осіб, котрі мали намір розпочати власну справу, і вони звернулися до Програми. Агентство фінансувало Програму упродовж двох років та надало підтримку 21 підприємству, які розширили свою діяльність, та 10 підприємцям, які розпочали власну справу у Лондоні. Спектр діяльності нових підприємств був доволі широким – від приготування бутербродів до мистецтва та дизайну.

hcdi.wordpress.com/2011/03/30/the-london-development-agencys-inclusive-desi/

Йорданія

Проведення консультацій під час розробки національної стратегії

У 2010 році Вища рада у справах людей з інвалідністю Йорданії (далі «Рада») провела загальнонаціональну конференцію, за підсумками якої було підготовлено рекомендації, які нині вже виконано:

- створено підрозділ при Міністерстві праці, який відповідає за працевлаштування людей з інвалідністю;

- проведено декілька тематичних досліджень з проблем інвалідності, результати яких в подальшому вплинули на формування національної політики у цій сфері;
- збільшено співвідношення працевлаштованих людей з інвалідністю (проте бажаного відсотку не було досягнуто);
- відкрито представницькі офіси Ради у регіонах з метою полегшення отримання людьми з інвалідністю інформації та послуг;
- збільшено кількість громадських організацій, залучених до формування політики в сфері надання послуг людям з інвалідністю.

Велика Британія

Консультації з людьми з інвалідністю покращують якість послуг

Місцеві органи влади запросили людей з інвалідністю, які користуються послугами доглядальниць на дому, висловити свої міркування щодо того, як можна покращити якість даних послуг. За допомогою подібних консультацій влада дізналася: найчастіше споживачі цих послуг скаржаться на те, що не знають, хто з доглядальниць приїде до них наступного тижня. Таким чином влада поставила вимоги, щоб компанія-підрядник проводила чітке планування, щоб користувачі послуг могли знати завчасно, хто надаватиме послуги з догляду наступного тижня.

Велика Британія

Результати дослідження сприяють формуванню політики

Дослідження під назвою VIPER (Голос. Включення. Участь. Повноваження. Дослідження) – це трирічний дослідницький проект, під час якого 16 молодих людей з інвалідністю вчилися бути дослідниками питань залучення молоді з інвалідністю до процесу прийняття рішень на місцевому рівні надання послуг. Вони виявили, що молодь з інвалідністю повністю виключена з цього процесу, і тому виступили з рядом рекомендацій і пропозицій під назвою «Почуйте наш голос!». vipер.councilfordisabledchildren.org.uk/media/7834/hear-us-out.pdf

Україна

Парламентські слухання з проблем дітей з інвалідністю

У червні 2014 року відбулися парламентські слухання на тему «Освіта. Охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення». Їх метою було знайти шляхи удосконалення «доступу» до освіти, охорони здоров'я та соціальної підтримки дітей з інвалідністю, а також покращити міжвідомчу координацію та співпрацю серед відповідних міністерств, відомств та громадських організацій з цих питань. Слухання були підготовлені профільними комітетами Верховної Ради України, які займаються питаннями освіти, охорони здоров'я та соціального захисту за участю представників організацій людей з інвалідністю.

На етапі підготовки представники громадськості:

- були включені у робочу групу, яка здійснювала підготовку парламентських слухань;

- надавали консультативну допомогу у розробці документів слухань, проекту висновків та рекомендацій;
- залучались до дискусій за тематикою слухань;
- брали участь в обговоренні проблеми на парламентській трибуні;
- були залучені до переговорного процесу з остаточного варіанту висновків та рекомендацій.

Громадські слухання надали можливість організаціям людей з інвалідністю донести інформацію до представників органів влади, депутатів щодо існуючих проблем, висловити свої пропозиції щодо усунення недоліків.

Вони допомогли органам влади зрозуміти: політика матиме відповідний результат та бажаний вплив і не матиме жодних негативних наслідків, якщо відбуватиметься конструктивний діалог з громадськістю і прийматимуться виважені рішення.

Результати парламентських слухань були зареєстровані у вигляді рекомендацій органам виконавчої влади різних рівнів.

Розділ 2.

Правові умови процесу інклюзивного прийняття рішень

Матеріали цього розділу дають можливість ознайомитися з:

- вимогами, принципами та нормативами Конвенції ООН про права інвалідів;
- міжнародними та національними законодавчими актами щодо участі громадських організацій в процесах інклюзивного прийняття рішень;
- досвідом інших країн щодо використання законодавчої бази з метою формування політики захисту прав людей з інвалідністю.

Зміст розділу

- Передумови прийняття Конвенції ООН про права людей з інвалідністю
- Конвенція ООН про права людей з інвалідністю – нові підходи до питань інвалідності
- Зобов'язання уряду держави-учасниці
- Моніторинг Конвенції ООН про права людей з інвалідністю
- Факультативний протокол до Конвенції ООН про права людей з інвалідністю
- Правові умови процесу прийняття рішень
- Законодавство Великої Британії

Передумови прийняття Конвенції ООН про права людей з інвалідністю

Організація Об'єднаних Націй (ООН) неодноразово звертала увагу на необхідність вирішення проблем людей з інвалідністю ще до того, як відбулися переговори щодо підготовки тексту Конвенції ООН про права інвалідів.

У 1950-х роках Генеральна Асамблея ООН та Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП) прийняли кілька резолюцій, які стосувалися профілактики інвалідності та системи реабілітації.

У 1971 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про права розумово відсталих осіб.

У 1975 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про права інвалідів. У ній проголошувалося, що люди з інвалідністю мають такі ж громадянські і політичні права, як і інші особи, що дозволяє їм максимально проявляти свої можливості і здібності та прискорює процес їх соціальної інтеграції.

1981 рік був проголошений Генеральною Асамблеєю ООН Міжнародним роком інвалідів, а у 1982 році вона прийняла Всесвітню програму дій щодо інвалідів та проголосила період з 1883 по 1992-й рік – Десятиріччям інвалідів, що дало змогу залучити держави-учасниці ООН до активного здійснення програми дій щодо людей з інвалідністю. Це перший документ, який змінив підхід до вирішення проблем осіб з інвалідністю. До її прийняття соціальна політика стосовно людей з інвалідністю ґрунтувалася лише на заходах медичного характеру, реабілітації та профілактиці інвалідності.

Проголошена Програмою мета – забезпечення рівності та повноцінної участі людей з інвалідністю у суспільному житті та розвитку – свідчила про зміну розуміння стану інвалідності міжнародним співтовариством.

Програма істотно змінила і саме розуміння поняття «інвалідність»: людей з інвалідністю перестали відносити до уразливих груп населення. Інвалідність є нормальним аспектом життя; її може отримати будь-яка людина на будь-якому етапі її життєвого шляху. Підхід, заснований на принципі «вразливості» людей з інвалідністю, поступився місцем концепції розвитку соціальної самодостатності цієї соціальної групи, що включає заходи щодо створення для них умов адаптації у звичайних соціальних і економічних структурах.

У 1991 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Принципи захисту осіб з психічними розладами та покращення психіатричної допомоги, які запроваджували стандарти та процедурні гарантії, а також забезпечували захист від зловживань установами чи організаціями найістотнішими правами людини. На той час Принципи носили інноваційний характер, проте нині їх зміст оцінюється критично.

У 1993 році Генеральна Асамблея ООН схвалила «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів». У багатьох країнах вони були використані для розробки національного законодавства. «Стандартні правила» мали виключно рекомендаційний характер, однак в умовах відсутності міжнародного договору у сфері захисту прав осіб з інвалідністю вони були єдиним універсальним документом, який визнавав і гарантував права осіб з інвалідністю.

У 2006 році відбулося восьме засідання Спеціального комітету, на якому було завершено роботу з підготовки проекту Конвенції та окремого Факультативного протоколу. З 30 березня 2007 року Конвенція та Факультативний протокол були відкриті для підписання у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку.

24 вересня 2008 року у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку Україна підписала Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї. 16 грудня 2009 року Конвенція ООН про права інвалідів була ратифікована Верховною Радою України.

Ключові документи, що передували укладенню Конвенції ООН про права інвалідів:

1. Міжнародний біль про права людини:

- Загальна декларація прав людини (1948);
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966);
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966).

2. Ключові документи ООН, що стосуються прав людей з інвалідністю:

- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1975);
- Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (1979);
- Конвенція з прав дитини (1989);
- Конвенція про захист прав усіх мігрантів та членів їх сімей (1990);
- Декларація про права розумово відсталих осіб (1971);
- Декларація про права інвалідів (1975);
- Всесвітня програма дій стосовно інвалідів (1982);
- Конвенція міжнародної організації праці з питань професійної реабілітації та зайнятості інвалідів (1983);
- Талліннський план дій щодо розвитку людських ресурсів у сфері інвалідності (1990);
- Принципи захисту осіб з психічними захворюваннями та вдосконалення охорони психічного здоров'я (1991);
- Стандартні правила рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993).

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю – нові підходи до питань інвалідності

Мета Конвенції ООН про права людей з інвалідністю полягає у заохоченні, захисті та забезпеченні повного і рівного користування людьми з інвалідністю усіма правами людини та основоположними свободами, а також поваги до властивої їм гідності.

Конвенція є першим в історії міжнародним документом, який має обов'язкову юридичну силу і який визначає обов'язки держави підтримувати, захищати та забезпечувати права мільйонів людей з інвалідністю. Це своєрідна міжнародна угода прав людини, котра була складена і написана людьми з інвалідністю для людей з інвалідністю.

Конвенція накладає певні зобов'язання на уряди, які в свою чергу повинні вжити заходів, щоб забезпечити дотримання прав людини. Вона виступає доповненням до існуючих міжнародних договорів з прав людини і не визначає будь-яких нових прав у відношенні до осіб з інвалідністю.

Конвенція визначає сфери, в яких необхідно внести доповнення та посилити контроль за дотриманням прав і основоположних свобод людей з інвалідністю. Нею встановлюються мінімальні стандарти, що мають застосовуватися до кожної особи, та які слугуватимуть основою для чіткого визначення поля дій. Відповідно до Конвенції під час розробки та впровадження законодавства та стратегій, що мають на меті її реалізацію, держави зобов'язані проводити консультації з людьми з інвалідністю та організаціями, які представляють їхні інтереси.

Основними принципами Конвенції є:

- повага до притаманної людині гідності, незалежності та особистої самостійності, включаючи свободу робити власний вибір;
- недискримінація;
- повне й ефективне залучення і включення у суспільство;
- повага до відмінностей людей з інвалідністю та прийняття їх як компоненту людського розмаїття і частини суспільства;
- рівність можливостей;
- доступність;
- рівність чоловіків і жінок;
- повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, та повага до їхнього права зберігати свою індивідуальність.

Конвенція є важливою для людей з інвалідністю, тому що:

- накладає на уряд додаткові зобов'язання та відповідальність щодо забезпечення прав людей з інвалідністю;
- впливає на формування нових підходів до питань інвалідності у різних сферах життєдіяльності;
- забезпечує більший вплив людей з інвалідністю на політику, яка стосується їхнього життя;
- захищає та сприяє реалізації прав людей з інвалідністю у всіх стратегіях і програмах;
- забезпечує ухвалення законодавчих та адміністративних заходів для реалізації прав людей з інвалідністю;
- забезпечує повагу до прав людини з боку державного та приватного сектору;
- забезпечує законодавчі заходи щодо усунення дискримінації;
- сприяє організації освіти та підвищує фахові знання спеціалістів та персоналу, що працюють з людьми з інвалідністю.

Основні зобов'язання держави, визначені Конвенцією

Конвенція передбачає три головні зобов'язання для держав.

Зобов'язання щодо дотримання. Держави-учасниці повинні утримуватися від втручання в права осіб з інвалідністю. Наприклад, не повинні проводити медичні експерименти на особах з інвалідністю без їхньої згоди або виключати зі школи у зв'язку з інвалідністю.

Зобов'язання щодо захисту. Держави-учасниці повинні запобігати порушенням прав з боку третіх сторін. Наприклад, вимагати від бізнесових структур забезпечувати справедливі та сприятливі умови праці для осіб з інвалідністю, включаючи розумне пристосування.

Зобов'язання щодо реалізації. Держави-учасниці повинні вживати відповідних заходів на законодавчому, адміністративному, фінансовому, бюджетному, судовому та інших рівнях, які спрямовані на повну реалізацію прав людей з інвалідністю.

Статус Конвенції ООН про права людей з інвалідністю в країнах, які беруть участь в проекті IDEAS.

- *Україна ратифікувала Конвенцію та Факультативний протокол до неї 16 грудня 2009 року.*
- *Азербайджан ратифікував Конвенцію 28 січня 2009 року.*
- *Велика Британія ратифікувала Конвенцію 8 червня 2009 року (ст. 24 з поправкою).*
- *Вірменія ратифікувала Конвенцію 22 жовтня 2010 року.*
- *Грузія ратифікувала Конвенцію 26 грудня 2013 року (ст. 12 з поправкою).*

Зобов'язання уряду держави-учасниці

Відповідно до статті 4 Конвенції уряд держави підтверджує своє зобов'язання сприяти та гарантувати без жодної дискримінації повну реалізацію прав та основних свобод людей з інвалідністю. Він повинен:

- вживати належні законодавчі, адміністративні та інші заходи для здійснення прав, що визнаються Конвенцією;
- вживати належні заходи, зокрема законодавчі, для зміни чи скасування діючих законів, постанов, існуючих звичаїв та підвалин, які є дискримінаційними стосовно інвалідів;
- враховувати в усіх стратегіях і програмах вимоги захисту і заохочення прав людей з інвалідністю;
- утримуватися від будь-яких дій або методів, які не узгоджуються з Конвенцією, і забезпечувати діяльність державних органів та установ відповідно до принципів Конвенції;
- вживати належні заходи для усунення дискримінації за ознакою інвалідності з боку будь-якої особи, організації або приватного підприємства;
- виховувати повагу до прав людей з інвалідністю з боку приватного сектора;
- проводити та заохочувати дослідну та конструкторську розробку товарів, послуг, устаткування та об'єктів універсального дизайну;
- забезпечувати доступність, включаючи розробку стандартів, впровадження концепції універсального дизайну, розумного пристосування;
- проводити та заохочувати дослідні і конструкторські розробки, а також сприяти використанню нових інформаційно-комунікаційних та інших допоміжних технологій, обладнання, що полегшує мобільність, приділяючи першочергову увагу недорогим засобам;
- надавати особам з інвалідністю доступну інформацію про засоби, що полегшують мобільність, обладнання та допоміжні технології;

- заохочувати проведення навчально-освітніх заходів для фахівців та персоналу, що працюють з людьми з інвалідністю;
- аналізувати інформацію та статистичні дані про становище осіб з інвалідністю у суспільстві з тим, щоб можна було відслідковувати прогрес та розробляти кращі політики;
- забезпечувати умови для участі людей з інвалідністю, в тому числі організацій, які представляють їхні інтереси у прийнятті рішень, у розробці та реалізації політики, стратегій, програм тощо.

Моніторинг Конвенції ООН про права людей з інвалідністю

Всі зобов'язуючі міжнародні договори з прав людини містять положення щодо моніторингу. Конвенція не є виключенням. Процедура моніторингу заохочує до конструктивного діалогу всі інституції. Стаття 33 КПІ передбачає моніторинг на міжнародному та національному рівні, а також визначає, що громадські організації та люди з інвалідністю повинні брати участь у всіх етапах цього процесу та мають залучатися до розробки і впровадження стратегій, програм та законодавства щодо реалізації цього законодавчого акту.

На національному рівні держави-учасниці мають визначити певні контролюючі органи в системі виконавчої влади для вивчення питань, що стосуються впровадження Конвенції, а також можуть створити незалежну інституцію з прав людей з інвалідністю.

На міжнародному рівні Конвенцією передбачено здійснення моніторингу шляхом створення комітету експертів – Комітет ООН з прав людей з інвалідністю. Він розглядає періодичні доповіді держав-учасниць, особисті повідомлення, проводить розслідування, робить загальні зауваження, надає рекомендації. У 2010 році до його складу входило 12 членів, серед яких 9 осіб з інвалідністю.

Україна

Альтернативний звіт до Комітету ООН з прав людей з інвалідністю

16 грудня 2009 року Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї, а 6 березня 2010 року вона вступила в силу на території України. Для громадських організацій людей з інвалідністю це була знамена подія. Адвокасі кампанія, яку проводили громадські організації з ратифікації Україною Конвенції ООН про права інвалідів та Факультативного протоколу, досягла своєї мети.

Після ратифікації КПІ Україна взяла на себе зобов'язання щодо створення суспільства, в якому люди з інвалідністю будуть користуватися усіма правами людини на рівні з іншими, без дискримінації, де буде поважатися їх гідність та самобутність, де будуть створенні всі умови, в яких кожна людина з її індивідуальними особливостями відчуватиме себе частиною суспільства.

Відповідно до статті 35 КПІ у 2012 році Уряд України подав національний звіт до Комітету ООН з прав людей з інвалідністю, який мав містити інформацію про досягнутий прогрес з часу ратифікації Конвенції та перешкоди, з якими держава зустрічається в реалізації своїх зобов'язань.

У вересні 2010 року Національна Асамблея інвалідів України ініціювала створення Експертної Ради громадських організацій з метою збору та узагальнення об'єктивної інформації щодо забезпечення та реалізації прав людей з інвалідністю в Україні після ратифікації КПІ та з метою підготовки Альтернативного звіту Комітету. Підготовка звіту відбувалася відкрито та прозоро в період з 2010 року до 2012 року. За бажанням до Експертної Ради могли приєднатися громадські організації, які працюють в різних сферах захисту прав людини.

Альтернативний звіт «Загублені права» був надісланий Комітету ООН з прав людей з інвалідністю в 2012 році.

Факультативний протокол до Конвенції ООН про права людей з інвалідністю

Факультативний протокол – це юридичний документ, пов'язаний із чинним договором, що стосується тих питань, які не врегульовані або недостатньо врегульовані Конвенцією ООН про права інвалідів. Він запроваджує дві процедури сприяння реалізації КПІ: процедура особистих повідомлень та процедура розслідування.

Комітет ООН з прав людей з інвалідністю може розпочати розслідування серйозних та широко розповсюджених порушень Конвенції будь-якою країною, яка її ратифікувала. Під поняттям «широко розповсюджені» мають на увазі ті порушення, які впливають на велику кількість людей з інвалідністю та є частиною цілеспрямованих дій. Комітету потрібні надійні докази щодо заявлених порушень, щоб приймати рішення про початок розслідування. Особи і організації можуть подавати докази чи використовувати «процедуру особистих скарг», щоб звернути увагу Комітету ООН на порушення прав.

За умов наявності доказів серйозних та широко розповсюджених порушень прав, які повинен розслідувати Комітет ООН, необхідно:

- працювати разом з іншими групами людей з інвалідністю та Національними комісіями з питань прав людини, щоб зібрати детальні докази порушень;
- звернутися письмово до Комітету ООН з прав людей з інвалідністю з проханням провести розслідування, використовуючи процедуру Факультативного протоколу.

Правові умови процесу прийняття рішень

Праві умови участі громадськості в процесі прийняття рішень базуються на фундаментальних правах і свободах, закріплених міжнародними та національними законодавчими і нормативними актами, зокрема такими:

Загальна декларація прав людини

Стаття 21 «Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників».

Стаття 19 «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію будь-якими засобами, незалежно від державних кордонів».

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Стаття 25 «Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації і без необґрунтованих обмежень право і можливість:

а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників».

Конвенції ООН про права інвалідів

Стаття 4 «Під час розробки та застосування законодавства та стратегій, спрямованих на реалізацію цієї Конвенції, та в рамках інших процесів прийняття рішень щодо питань, пов'язаних із людьми з інвалідністю, держави-учасниці проводять консультації з людьми з інвалідністю, включаючи дітей, та активно залучають їх через організації, що їх представляють».

Стаття 29 надає можливість особам з інвалідністю брати участь в процесах прийняття рішень, в управлінні державними справами без дискримінації та нарівні з іншими.

В Україні різноманітні форми участі громадян у формуванні державної політики передбачені багатьма законодавчими і нормативними актами. Зокрема, *закони*: «Про громадські об'єднання», «Про соціальний діалог в Україні», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про інформацію», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про організації роботодавців», «Про органи самоорганізації населення», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про благодійництво та благодійні організації», «Про волонтерську діяльність», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про соціальні послуги», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» тощо.

Постанова Кабінету Міністрів України від 6 січня 2010 року № 10 «Про затвердження Порядку залучення громадян до формування та реалізації державної політики» передбачає організацію і проведення: громадських слухань; зустрічей з громадськістю; конференцій, семінарів, форумів, круглих столів, зборів, громадських приймалень; теле- або радіодебатів, дискусій, діалогів та ін.

Постановою Кабінету Міністрів України 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» затверджено Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2006 року № 1302 «Про додаткові заходи щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» затверджено типові Положення про громадські ради при органах виконавчої влади. Відповідно до Положення громадська рада є постійно діючим, колегіальним, виборним, консультативно-дорадчим органом, який діє з метою забезпечення участі громадян і їх об'єднань в управлінні державними справами; здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження їхньої ефективної взаємодії з громадськістю; врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 року № 1035-р схвалено Концепцію сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства.

В Україні «державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства виходить, зокрема, з необхідності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, гарантії яких закріплені у фундаментальних міжнародних документах, насамперед,

Загальній декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та відповідних протоколах до неї, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, та в інших міжнародних документах цієї сфери. Стратегія виходить із розуміння громадянського суспільства та його інституцій як такого стану суспільства, в якому вільно реалізуються основоположні права і свободи людини і громадянина через різноманітні форми публічної громадської активності та самоорганізації»⁴⁵.

Щоб забезпечити закріплення істотного внеску неурядових організацій в процесі прийняття політичного рішення без дискримінації, необхідні сприятливі умови, а саме: забезпечення верховенства права, дотримання основних демократичних принципів, політична воля, сприятливе законодавство, чіткі процедури, довгострокова підтримка та ресурси для сталого громадянського суспільства та спільний простір для діалогу і співпраці. Ці умови дозволяють будувати конструктивні відносини між організаціями громадянського суспільства та органами влади, взаємодовіру та спільне розуміння демократії участі. Але у багатьох країнах вони і нині відсутні. Прагнення досягти інклюзивності у процесі прийняття рішень стає все більш вагомим, і навіть якщо цього не вдається досягти у досконалому вимірі, все одно необхідно ставити це за мету.

Законодавство Великої Британії

Британський Акт про права людини

Акт про права людини – це закон, який був прийнятий в 1998 році і в якому йдеться про те, що органи влади повинні поважати права всіх людей у Великій Британії та Північній Ірландії.

Стаття 8 Акту, наприклад, захищає право людей на приватне та сімейне життя, включно з можливістю прийняття рішень щодо свого особистого життя та участі в роботі громади. Його зміст відповідає вимогам статті 19 Конвенції ООН, яка визначає ті кроки, які повинен зробити уряд, щоб забезпечити можливість людям з інвалідністю користуватися цим правом. Зокрема, забезпечити можливість для них вирішувати, де і з ким їм проживати, та необхідну підтримку для того, щоб жити незалежним життям в громаді.

В судах Великої Британії не можна розпочати судову справу на підставі Конвенції ООН про права інвалідів, але її можна використовувати як інструмент тлумачення Акту про права людини. При тлумаченні цього Акту суди повинні надавати пріоритет нормам міжнародного права, а також рішенням Європейського Суду з прав людини.

В 2009 році Європейський Суд з прав людини посилався на Конвенцію в своєму рішенні з приводу можливого нечесного поводження з людьми з інвалідністю. Повна назва цієї справи – Глор проти Швейцарії (Glor v Switzerland) (Звернення №13444/04, рішення суду від 30 квітня 2009-го року).

Британський Акт про рівність

Акт про рівність, який був прийнятий у 2010 році, надає людям юридичний захист від дискримінації на робочому місці та в суспільстві в цілому. Він прийшов на зміну

⁴⁵ Указ Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012. Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/212/2012

таким антидискримінаційним законам, як Акт про дискримінацію за інвалідністю, Акт про расові стосунки та Акт про дискримінацію за статтю, і став єдиним законом, що зробило його зрозумілішим та покращило захист з деяких питань.

Акт про рівність надає людям з «захищеними характеристиками» захист від дискримінації зі сторони:

- працедавців;
- фірм та організацій, які надають товари чи послуги (наприклад, банків, магазинів, комунальних підприємств тощо);
- установ, які надають послуги в сфері охорони здоров'я та догляду (наприклад, лікарень, будинків-інтернатів тощо);
- тих, в кого ви орендуєте або купуєте житло (наприклад, житлово-будівельних асоціацій чи агентів з нерухомості);
- шкіл, коледжів та інших закладів освіти;
- транспортних засобів (наприклад, автобусів, потягів, таксі);
- органів державної влади (наприклад, міністерств, відомств, органів місцевої влади).

«Захищені характеристики»

В Акті про рівність є дев'ять «захищених характеристик». Дискримінація, яка відбувається хоча б за однією з них, є незаконною.

Характеристики, які захищені Актом про рівність 2010 року, є наступними:

- вік;
- інвалідність;
- зміна статі;
- подружнє або цивільне партнерство (стосується лише працевлаштування);
- вагітність та материнство;
- раса;
- релігія чи вірування;
- стать;
- сексуальна орієнтація.

Закон про обов'язок дотримання рівності в державному секторі

Закон про обов'язок дотримання рівності в державному секторі введений в дію на всій території Великої Британії 5 квітня 2011 року. Ним стверджено, що органи державної влади повинні враховувати потреби всіх людей при виконанні щоденної роботи (при розробці політики, наданні послуг) та стосовно їх працівників.

Закон також вимагає, щоб органи державної влади:

- віддавали належну увагу викоріненню дискримінації;
- сприяли рівним можливостям;
- підтримували належні стосунки між різними групами людей під час виконання своїх обов'язків.

Закон про обов'язок дотримання рівності в державному секторі стимулює органи державної влади до розуміння того, як їхня діяльність впливає на різних людей; що їхня політика та послуги мають бути доступними всім, а також відповідати потребам різних груп людей. Якщо органи державної влади будуть розуміти необхідність саме такого впливу своєї діяльності, то державний сектор зможе відкрити нові можливості для людей з інвалідністю, проводити ефективну інклюзивну політику.

Із досвіду країн-учасниць проекту IDEAS

Велика Британія

Використання Конвенції про права людей з інвалідністю

У складі мандруючої сім'ї є жінка старшого віку з інтелектуальними порушеннями. Вона має дуже слабе відчуття небезпеки і часто втікає. Будинок на колесах цієї сім'ї знаходиться у полі, далеко від доріг. Проте міська рада заявляє, що в сім'ї немає дозволу на використання будинку на колесах в полі, а тому доведеться переїхати на майданчик для паркування, який знаходиться неподалік шумної траси.

У цьому випадку для старшої жінки виникає небезпечна ситуація. У дискусіях з міською радою (або у справі проти неї) мандруюча сім'я може використовувати як аргумент статті Конвенції, щоб вимагати прийняття міською радою альтернативного рішення, яке взяло б до уваги потреби старшої жінки та мандруючої сім'ї, а саме: право на життя (стаття 10), свободу вибору місця проживання (стаття 18) та повагу до помешкання та сім'ї (стаття 23).

Україна

Застосування Конвенції ООН про права людей з інвалідністю спричинило позитивні зміни

«Не потрапивши у черговий раз до аптеки «по-людськи», адвокат Дмитро Жарий, який пересувається на інвалідній колясці, у липні 2010 року в суді розпочав свою боротьбу з дискримінацією людей з інвалідністю. Два роки відбувався судовий процес, який закінчився тим, що дану мережу аптек позбавили ліцензії. В справі використовувалась Конвенція ООН про права інвалідів».

Про справу у ЗМІ: life.pravda.com.ua/person/2013/01/16/119124

Про реакцію держави –

www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245955509&cat_id

Угорщина

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю і позитивні зміни

Справа: Жолт Будосо і п'ятеро інших проти Угорщини (*Zsolt Bujdosó and five others v Hungary CRPD/C/10/D/4/2011*)

Посилаючись на статті 12 і 29 Конвенції про права осіб з інвалідністю, автори стверджували, що їхнє право голосу було порушено.

Комітет виявив порушення статті 29, а також в поєднанні її зі статтею 12 Конвенції, та сформулював рекомендації для держави-учасниці.

www.ohchr.org/en/hrbodies/crpd/pages/crpdindex.aspx

Розділ 3.

Процес інклюзивного прийняття рішень

Матеріали цього розділу дають можливість ознайомитися з:

- процесом інклюзивного прийняття рішень;
- конкретними прикладами, які ілюструють наведені ідеї.

Зміст розділу

- Організації громадянського суспільства
- Особливості громадських організацій людей з інвалідністю
- Цикл розробки політичних рішень
- Кроки процесу інклюзивного прийняття рішень
- Ключові елементи успішності інклюзивного прийняття рішень
- Інструменти інклюзивного прийняття рішень
- Проведення інклюзивних заходів
- Комунікація

Організації громадянського суспільства

Організації громадянського суспільства (ОГС, іноді їх називають «неурядові організації» або НУО) роблять значний внесок в розвиток демократичного суспільства та реалізацію прав людини. Це добровільні об'єднання, які діють на принципах самоврядування і які засновані з метою виконання фактично неприбуткових цілей. Їхня діяльність зосереджується, головним чином, на цінностях соціальної справедливості, дотриманні прав людини, принципах демократії та верховенстві права. Їхня мета – сприяти вирішенню проблем захисту життєвих прав людей.

Організації громадянського суспільства, залучаючи до своєї діяльності велику кількість людей, є важливим елементом відкритого, демократичного суспільства. Той факт, що чимало їх членів є також і виборцями, лише підкреслює зв'язок ОГС з представницькою демократією. Вони можуть бути корисними у процесі прийняття рішень завдяки своїм знанням та незалежній компетентності. Визнання цього спонукало органи місцевої, регіональної та центральної влади, а також міжнародні інституції використовувати відповідний досвід організацій громадянського суспільства для покращення розробки та впровадження своєї політики.

Особливості громадських організацій людей з інвалідністю

Громадські організації людей з інвалідністю здійснюють вагомий внесок у розвиток відкритого, демократичного суспільства шляхом участі у процесі прийняття рішень. Вони можуть принести в процес прийняття рішення значний і незалежний досвід. Про це говориться в рекомендаціях Ради Європи державам-членам, які повинні проводити консультування із людьми з інвалідністю та залучати представницькі організації до розробки, здійснення та моніторингу законодавства, політики і програм, які впливають на їх участь у політичному і громадському житті. Згідно Плану дій Ради Європи в сфері інвалідності і Конвенції ООН про права людей з інвалідністю (пункт 3 стаття 4; стаття 29.b; стаття 33) всі процеси мають бути доступними для людей з інвалідністю. Необхідно створювати відповідні механізми для забезпечення вагомого представництва осіб з інвалідністю та їх організацій у відповідних органах державної влади та в консультативних радах.⁴⁶

Як доводить практика, громадські організації людей з інвалідністю мають найвищу довіру своїх членів в оприлюдненні проблем, представленні їхніх інтересів та залученні до процесів розробки політики.

⁴⁶ Рекомендація КМ/Rec (2011)14 Комітету міністрів державам-учасницям про участь людей з інвалідністю в політичному та громадському житті – неоф. переклад (прим. авт.).

Історія розвитку міжнародних та українських громадських організацій людей з інвалідністю – це історія участі самих людей в процесі прийняття рішень, що впливають на їхнє життя. Змінювались механізми та принципи участі, але сталою залишалась мета – сприяти покращенню життя людей з інвалідністю. Ці організації мають мають кілька спільних рис.

По-перше. Вони об'єднують у своїх лавах безпосередньо людей з інвалідністю. Отже, мотивація їхньої діяльності носить внутрішній характер. Це означає, що у своїй роботі вони керуються життєвими інтересами, цінностями і пріоритетами людей з інвалідністю і тому можуть бути представниками цієї соціальної групи населення у відносинах з іншими суспільними інститутами.

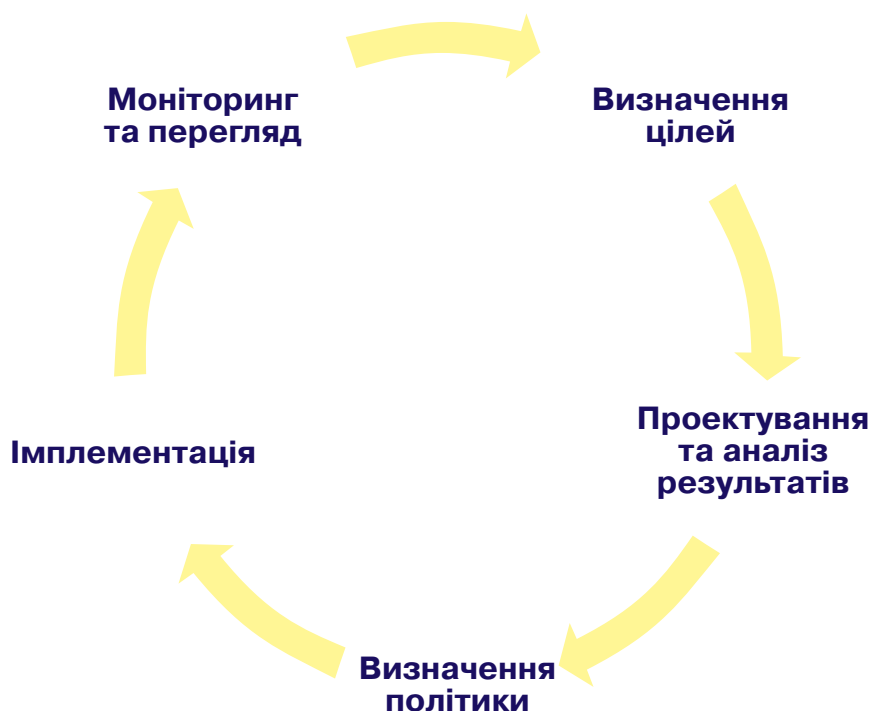
По-друге. Сам факт об'єднання в організації – це можливість самовираження, самореалізації людей з інвалідністю. Завдяки цьому вони можуть акумулювати і використовувати такий унікальний ресурс, як соціальна ініціатива й активність. Це дозволяє знаходити нові, сучасні засоби постановки і вирішення соціальних проблем.

По-третє. Громадські організації людей з інвалідністю є єдиною соціальною структурою, в якій люди з інвалідністю є їх безпосередніми членами, а не опосередкованими, як в інших структурах суспільства. Отже, Ці організації мають можливість отримувати правдиву та реальну інформацію щодо соціального стану і потреб цієї соціальної групи населення. Така інформація вкрай важлива для розробки пропозицій стосовно удосконалення законодавчих, нормативно-правових актів, державних програм, підготовки інклюзивних стратегій та політик.

Цикл розробки політичних рішень

Під «політичним рішенням» слід мати на увазі закони або політику, яка проводиться на національному чи місцевому рівні.

Цикл розробки політичних рішень – це не завжди ідеальний процес з чітко визначеною послідовністю. Але в цілому він має певну кількість етапів, які можна наглядно відобразити таким чином:

Ті, на кого безпосередньо впливають ці політичні рішення, можуть допомогти:

- визначити цілі політичних рішень;
- визначити та оцінити різні варіанти дій та рішень;
- розробити проект закону, політичне рішення чи послугу з точки зору її користувачів;
- провести моніторинг та оцінювання і визначитися щодо необхідності внесення до них певних змін.

Етапи циклу розробки політичних рішень

1. Визначення цілей

Порядок денний політики формується урядом, але він може і повинен формуватися з залученням організацій людей з інвалідністю, які знають, що і як необхідно змінити для досягнення найкращих результатів.

Нові політичні ініціативи є результатом впливу кампаній, проведених організаціями людей з інвалідністю, адже саме вони можуть привернути увагу до нагальних проблем, які потребують вирішення.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *відстоювати права*: порушувати питання щодо болючих тем та потреб; захищати певну точку зору або загальні інтереси групи громадян, які ще не охоплені впливом чинного законодавства або політичних рішень; порушувати питання, які потребують перегляду та ґрунтовного вирішення;
- *надавати інформацію та проводити роз'яснювальну роботу*: обмінюватися з органами державної влади результатами досліджень та думками своїх членів або користувачів послуг;
- *залучати та представляти інтереси членів своїх організацій, користувачів послуг*: встановлювати контакти із громадянами з інвалідністю, дослухатись до їх думок, реагувати на їхні пропозиції та надавати їм інформацію;
- *надавати експертні поради та консультації*: фахівці, які спеціалізуються на певній темі, відіграють ключову роль у визначенні порядку денного прийняття рішень; їхній аналіз та результати досліджень визначають поточні та майбутні потреби;
- *запроваджувати нововведення*: розробляти нові рішення та підходи, доводити, як їх можна запроваджувати у політиці;
- *надавати послуги*: відігравати ключову роль у формуванні політики та створенні альтернативних або нових послуг для певної групи користувачів.

Органи державної влади можуть:

- *обмінюватися інформацією*: забезпечувати всі зацікавлені сторони найновішою, точною та вчасною інформацією в доступному форматі;
- *впроваджувати інклюзивні процедури*: розробляти та дотримуватися прозорого процесу прийняття рішень; забезпечувати чіткі, відкриті та доступні процедури залучення;
- *надавати ресурси*: створювати можливість організаціям людей з інвалідністю брати активну участь в процесі прийняття рішення за допомогою різних форм підтримки (наприклад, бюджетне забезпечення або соціальне замовлення);

- *реагувати*: забезпечувати активну участь посадових осіб та інституцій у прийнятті рішень, прислуховуватися до пропозицій, реагувати та здійснювати зворотній зв'язок.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Легкий та відкритий доступ до відповідної, точної та вчасної інформації щодо процесу формування політики, документів та посадових осіб, які приймають рішення.
- Проведення дослідження з метою кращого розуміння питань, які непокоять, та розробка запропонованих рішень, аналіз та надання рекомендацій.
- Використання друкованої продукції у доступних форматах (постери, листівки, веб-сайти, прес-релізи та публічні демонстрації) з інформацією щодо політики під час проведення кампаній та лобювання того чи іншого питання організаціями людей з інвалідністю.
- Веб-сайт з повним доступом до ключових документів та оголошеннями про громадські заходи у доступних форматах.

Консультації

- Складання петицій, використовуючи такі форми, як електронна петиція або веб-форум.
- Опитування в режимі онлайн або з використанням інших технічних засобів з метою збору пропозицій та інформації про інтереси всіх зацікавлених сторін.

Діалог

- Громадські слухання або форуми за участю зацікавлених сторін з метою виявлення та інтерпретації поглядів та досвіду різних груп.
- Форуми громадян, зустрічі, бесіди.
- Призначення ключової контактної особи в органах державної влади, яка надавала б можливість громадським організаціям людей з інвалідністю отримувати доступ до інформації щодо поточних ініціатив в сфері прийняття рішень.

Партнерство

- Постійна або тимчасова експертна група, яка надає поради щодо вибору та реалізації політичних рішень.

2. Проектування та аналіз варіантів

Зазвичай органи державної влади мають усталені підходи до розробки проектів політичних рішень. Організації людей з інвалідністю здебільшого залучаються до визначення проблем та надання пропозицій щодо їх вирішення, збору і надання інформації на підтримку своїх пропозицій. На даному етапі ключова роль повинна відводитися знаходженню можливостей для консультацій, а також проведенню різних форм діалогу з метою збору інформації від основних зацікавлених сторін.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *захищати права*: домагатися того, щоб потребам та інтересам зацікавлених сторін, на яких буде впливати проект рішення, була надана увага;

- *надавати інформацію та проводити роз'яснювальну роботу*: інформувати своїх членів та користувачів послуг про процес проектування політичних рішень;
- *надавати експертні поради та консультації*: здійснювати аналіз та надавати його результати щодо питань, які обговорюються; визначати додаткові пріоритети, які мають бути включені до проекту рішення;
- *запроваджувати нововведення*: розробляти проекти рішень, використовуючи нові підходи; пропонувати практичні рішення та конкретні моделі, які дають переваги пропозиціям визначених груп користувачів;
- *надавати послуги*: надавати повну інформацію у процесі проектування політичних рішень з метою забезпечення належної уваги потребам користувачів;
- *забезпечувати наглядову функцію*: слідкувати за процесом проектування рішень, щоб забезпечити його прозорість та інклюзивність.

Органи державної влади можуть:

- *надавати інформацію*: забезпечувати учасників процесу своєчасною та повною інформацією щодо ходу поточних консультацій;
- *впроваджувати інклюзивні процедури*: розробляти та дотримуватися мінімальних стандартів проведення консультацій щодо визначення цілей, правил участі, часових обмежень, контактних осіб тощо; організовувати відкриті консультаційні зустрічі, запрошуючи на них всі зацікавлені сторони;
- *надавати ресурси*: визначати адекватні часові рамки та засоби з метою забезпечення участі громадських організацій різних рівнів;
- *реагувати*: забезпечувати активне залучення відповідних осіб (органів), які дотичні до прийняття рішень; прислуховуватися, вчасно реагувати та надавати зворотній зв'язок.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Відкритий та вільний доступ до документів щодо прийняття політичних рішень, включаючи єдиний інформаційний центр, де проектується рішення, з доступністю інформації у різних форматах.
- Веб-сайт з повним доступом до ключових документів та оголошеннями про громадські заходи.
- Кампанії та лобіювання з метою формування проектів політичних рішень з використанням документів, листів та маніфестів (декларацій), в яких зазначається певна позиція.
- Інтернет-трансляції з громадських слухань, зборів та дебатів в доступних форматах, що дозволяє громадянам слідкувати за їх ходом в реальному часі.
- Проведення досліджень з метою надання інформації для проектування політичних рішень.

Консультації та діалог

- Проведення слухань та зустрічей, на яких можна ставити запитання. Під час таких зустрічей, які проводяться відкрито або в онлайн режимі, зацікавлені сторони визначають та інтерпретують проблемні питання, збирають пропозиції.
- Проведення семінарів та зустрічей за участі експертів у сфері розробки спеціа-

лізованих досліджень, результати яких можна використовувати при проектуванні політичних рішень.

- Створення та активізація роботи комітетів або інших дорадчих органів, до складу яких входять представники всіх зацікавлених сторін, організацій людей з інвалідністю різних нозологій; ці комітети або дорадчі органи можуть бути як постійними, так і тимчасовими.

Партнерство

- Спільне проектування: активна участь зацікавлених осіб у проектуванні законодавства, політичних програм і рішень.

3. Визначення політики

Один із відповідальних етапів інклюзивного прийняття рішень.

Процес прийняття політичних рішень може набувати різних форм залежно від національного контексту та законодавства. Типовими рисами цього процесу є визначення політики уряду з тієї чи іншої проблеми; її затвердження спеціальною директивою відповідного міністерства, або прийняттям парламентом закону, або проведенням референдуму, результати якого мають бути закріплені відповідним законом.

Організації людей з інвалідністю мають право відкрито вносити до законопроектів свої пропозиції. Органи державної влади повинні враховувати різні думки та точки зору перед тим, як прийняти законодавчий акт. На цьому етапі надзвичайно важливу роль відіграють консультації.

Проте, повноваження остаточного вибору належать органам державної влади, крім тих випадків, коли рішення приймається шляхом загальнонаціонального голосування, через референдум або механізм спільного прийняття рішень.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *захищати права*: впливати на тих, хто приймає рішення, перед голосуванням;
- *надавати інформацію та проводити роз'яснювальну роботу*: інформувати своїх членів та користувачів послуг про можливі варіанти політичних рішень, про прийняті рішення, їх потенційний вплив;
- *надавати експертні поради та консультації*: презентувати всім, хто приймає рішення, детальний аналіз ситуації з метою їх інформування;
- *забезпечувати наглядову функцію*: слідкувати за процесом прийняття рішень, щоб він був демократичним, прозорим та ефективним.

Органи державної влади можуть:

- *обмінюватися інформацією*: в процесі прийняття рішень надавати інформацію щодо політики, яка в даний момент розробляється;
- *впроваджувати інклюзивні процедури*: пропонувати та дотримуватися механізмів спільного прийняття рішень в тих випадках, де це актуально та можливо;
- *надавати ресурси*: підтримувати всіма засобами активну участь організацій людей з інвалідністю;
- *реагувати*: прислуховуватися, приймати до уваги аргументи, зауваження, коментарі та відповідати на них.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Проведення кампаній та лобювання в представницьких органах пропозицій громадських організацій з метою впливу на тих, хто приймає рішення.

Консультації та діалог

- Відкриті пленарні засідання або засідання комітетів із залученням зацікавлених сторін з метою забезпечення участі в дебатах під час обговорення проектів рішень.

Партнерство

- Спільне прийняття рішень на форумах, конференціях, робочих зустрічах зацікавлених сторін.
- Прийняття рішень за участю виконавців щодо планування бюджету.

4. Імплементация політики

Імплементация політики – найбільш активний етап циклу. Саме на ньому багато організацій людей з інвалідністю проявляють найбільшу активність. Він є вкрай важливим для того, щоб забезпечити виконання запланованого.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *надавати інформацію, проводити просвітницьку та роз'яснювальну роботу, передусім, серед людей з інвалідністю:* пояснювати переваги чи недоліки, вплив певних політичних рішень;
- *надавати послуги:* відігравати ключову роль у формуванні політики та створенні альтернативних або нових послуг для конкретної групи користувачів, застосовуючи інновації;
- *забезпечувати наглядову функцію:* оцінювати політичні рішення та забезпечувати їх імплементацию відповідно до намірів, без шкідливих побічних ефектів.

Органи державної влади можуть:

- *обмінюватися інформацією:* надавати інформацію щодо стратегії імплементации, процедури публічних тендерів та інструкцій з виконання програми;
- *впроваджувати інклюзивні процедури:* виконувати встановлені правила та положення щодо імплементации політики;
- *надавати ресурси:* надавати можливість людям з інвалідністю брати активну участь на етапі імплементации політики, наприклад, через бюджетне забезпечення або надання адміністративних послуг;
- *реагувати:* бути доступними, відкритими, коли необхідна реакція на конкретні потреби, які виникають в результаті імплементации політичних рішень.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Відкритий та вільний доступ до документів державного сектору, які стосуються проектів та рішень щодо імплементации; їх наявність в доступних форматах.
- Веб-сайт з повним доступом до ключових документів та інформації про громадські заходи.
- Повідомлення електронною поштою про нові проекти, програми та можливості фінансування.

- Рубрика «Питання, які часто задають» на веб-сайті, в якій надаються чіткі відповіді та рекомендації.
- Публічні оголошення про тендерну процедуру.

Консультації

- Заходи, конференції, форуми та семінари, під час яких громадськості надається інформація та обговорюється імплементація політики.

Діалог

- Семінари для підвищення освітнього рівня та потенціалу, на яких учасники покращують свої знання щодо впровадження політики.
- Тематичні тренінги для організацій людей з інвалідністю та представників органів державної влади щодо впровадження політики.

Партнерство

- Стратегічне партнерство – співпраця, під час якої організації людей з інвалідністю та органи державної влади встановлюють ділові стосунки з метою імплементації політики. Таке партнерство може стосуватися як малих пілотних проектів, так і повномасштабної відповідальності за імплементацію політики.

5. Моніторинг та оцінка

На даному етапі циклу важливо розробити і реалізувати ефективну та прозору систему контролю, завдяки якій політичні рішення або програми досягли б зазначеної мети, та можна було б оперативно визначити недоліки і помилки та виправити їх.

Організації людей з інвалідністю можуть:

- *захищати права*: проводити моніторинг та повідомляти, чи політична ініціатива мала вплив на зазначених користувачів послуг, чи досягла вона бажаного результату для суспільства;
- *надавати експертні поради та консультації*: аналізувати інформацію або результати досліджень щодо впливу політичних рішень з можливим залученням науково-аналітичних центрів та дослідницьких інститутів;
- *надавати послуги*: проводити моніторинг щодо якості, сталості, результативності політики та досліджувати конкретні приклади її впливу;
- *забезпечувати наглядову функцію*: надавати їй пріоритетну роль у моніторингу впливу політичного рішення з метою забезпечення поставлених цілей.

Органи державної влади можуть:

- обмінюватися інформацією: інформувати щодо поточного стану політичного рішення;
- реагувати: прислуховуватися, приймати до уваги коментарі та зауваження і відповідати на них.

Корисні інструменти та механізми реалізації функцій

Інформація

- Відкритий та вільний доступ до інформації щодо ходу та результатів впровадження політичного рішення.
- Узагальнення даних: конкретних прикладів та статистики щодо виконання проекту.

- Оцінювання впливу політики, шляхом проведення підсумкових конференцій та інших форм звітування.
- Незалежні дослідження та визначення ключових результатів.

Консультації

- Механізми зворотного зв'язку для відстеження прогресу, наприклад, опитування, дослідження та анкетування.

Діалог

- Робоча група чи комітет, до складу якого входять представники організацій людей з інвалідністю, які відповідають за моніторинг та оцінювання ініціатив політичних рішень.

Партнерство

- Робоча група чи комітет, до складу якого входять представники організацій людей з інвалідністю та органів державної влади, які співпрацюють у стратегічному партнерстві з метою оцінювання ініціатив щодо політичних рішень.

Кроки процесу інклюзивного прийняття рішень

1. Необхідно забезпечити надходження відповідної інформації з усіх сторін. Залучити всіх, на кого ці рішення будуть впливати, тобто тих, хто буде використовувати або отримувати вигоду від рішення або послуги; працівників, які будуть впроваджувати ці рішення; тих, хто платитиме.
2. Сприяти проведенню як широкої, так і вузької дискусії.
3. Досягти консенсусу.
4. Визначити цілі політики та методи моніторингу і оцінювання прогресу.
5. Чітко оголосити рішення.
6. Не змінювати рішення (тільки якщо є важлива, оперативна інформація і необхідні суттєві доповнення та зміни).
7. Проводити регулярний моніторинг та оцінку, всебічно аналізувати інформацію, а лише потім приймати рішення.

Думайте всебічно, потім приймайте рішення

Інформація
Дослідження
Ідеї

Дискусія
Роздуми
Аналіз недоліків
Варіанти перевірки

Рішення

Перегляд

Механізм отримання інформації для прийняття рішень

Необхідності отримання різносторонньої інформації, залучення людей з інвалідністю для деталізації та глибшого розуміння проблем – пов'язана з забезпеченням вищої якості вихідного продукту, тобто прийнятого рішення.

Коли перед прийняттям рішення оцінюється інформація з усіх джерел, аргументи всіх осіб, які залучені до цього процесу, то кінцевий продукт сприймається ними позитивно, навіть якщо він не повністю співпадає з їхніми поглядами.

Необхідно починати збирати різносторонні думки ще на початку процесу, щоб досягти їх ефективного використання. Не варто зволікати, адже цінність інформації (зібраних думок) з часом знижується, вона стає неактуальною. Тобто варто розглянути всі пропозиції до того, як ідеї будуть остаточно сформовані.

Варто зауважити, якщо спочатку просити людей висловити свої думки, а потім ігнорувати їх, то це не покращує якість рішення і не посилює підтримку. Якщо після отримання зворотної інформації не будуть внесені зміни до рішень, то це означає, що бажаними були не пропозиції, а лише згода.

Необхідно дослуховуватися і до опозиційних, протилежних думок. Не варто відкидати, на перший погляд, незвичний хід думок, адже спірний підхід може виявитися вірним. Він може бути революційним та переломним і в результаті привести до прийняття результативного рішення. Навіть якщо є впевненість, що спірний підхід є неправильним, необхідно його обміркувати, щоб не порушувати принцип залучення всіх зацікавлених осіб до процесу прийняття рішень.

Необхідно розглянути і такий варіант, що заохочення висловлювань різноманітних аргументів, варіантів дій породжує можливість використання аргументу: «Вибачте, що ще досі не прийняли рішення, але ми ще чекаємо, поки отримаємо думки кожної зацікавленої особи». Але відступати від принципу залучення не варто. Необхідно лише оптимізувати цей процес у часі.

Результативні зустрічі

Деякі експерти вважають, що підхід до організації зустрічей, який можна описати як «широкі, вузькі, широкі», має чіткий баланс між ефективністю та різноманітністю думок.

На початку проекту, коли необхідний «мозковий штурм» при обговоренні проблем та потенційних підходів до їх вирішення, організації зустрічей з великою кількістю людей можуть дати позитивний результат. На цьому етапі велика кількість присутніх на зустрічі є бажаною, оскільки нерідко люди «живляться» ідеями один від одного. Після проведення «мозкового штурму» бажано звзвити коло осіб до невеликої групи, яка обрала б певні підходи та конкретизувала деталі. Якщо ж продовжити роботу з великою групою, то можуть виникати суперечки у виборі правильного рішення для кожного, на кого воно впливатиме. Після напрацювання можливих рішень у малих групах можна повертатися до широкого обговорення, на якому розглядатимуться пропозиції та визначатимуться їхні сильні і слабкі сторони. Якщо необхідне коригування, можна повернутися до роботи в малих групах для подальшого обговорення проблем та їх вирішення.

Тому бажаного результату краще досягати, проводячи зустрічі за принципом «широкі, вузькі, широкі».

Бенчмаркінг

Бенчмаркінг – це метод виявлення передового досвіду розробки та просування як продукту (в даному випадку політичного рішення, послуги), так і процесів, завдяки яким цей продукт створюється та постачається. Мета бенчмаркінгу полягає в тому, щоб зрозуміти та оцінити поточну позицію певної організації порівняно до передового досвіду та виявити сфери, шляхи та інструменти покращення показників.

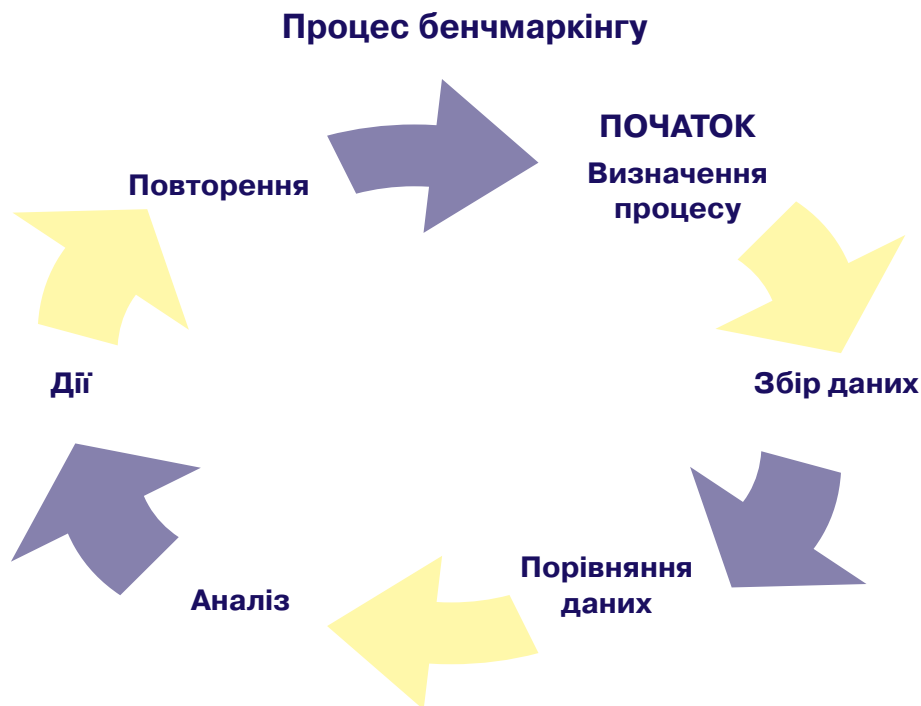
При проведенні бенчмаркінгу необхідно виходити за межі конкретної організації, сектору, регіону або країни. Необхідно охопити широкий спектр, щоб оцінити, як інші організації, установи досягають своїх показників, які інструменти, процеси вони

використовують. В такий спосіб бенчмаркінг допомагає розкрити процеси, які сприяють досягненню відмінних показників, і у випадку належного застосування покращити власні.

Чотири основні моменти бенчмаркінгу:

- детальний розгляд поточних процесів вашої організації;
- аналіз процесів, які використовують інші організації;
- порівняння власних показників з показниками тих організацій, що аналізувались;
- імплементація кроків, які необхідні для вирівнювання ваших показників з показниками тих організацій, що аналізувались.

Бенчмаркінг не повинен розглядатися як одноразова дія. Він має проводитися регулярно і стати невід'ємною частиною процесу вдосконалення, мета якого – не відставати від передового досвіду.

Консенсус

Дехто вважає: процеси інклюзивного прийняття рішень є неефективними. Але є достатньо доказів на користь протилежного. Якщо правильно керувати процесом, то майже завжди можна досягти консенсусу у прийнятті рішення або, принаймні, того, щоб люди розуміли причини конкретного рішення, навіть якщо вони не повністю з ним погоджуються.

Щоб збільшити вірогідність досягнення консенсусу, необхідно керувати дискусією:

- чітко окреслити та погодити проблему разом з критеріями оцінювання варіантів рішень (якщо люди не погоджуються з проблемою чи метою, то малоймовірно, що вони погодяться з рішенням);
- чітко та доступно показати варіанти можливих дій та навести аргументи «за» і «проти» кожного;
- проявити повагу – встановити базові правила та сприяти дискусії, щоб учасники мали змогу висловлювати незгоду з аргументами один одного і наводити контраргументи, але не переходити на персональні образи.

Ключові елементи успішності інклюзивного прийняття рішень

Якісне лідерство призводить до якісних дій

Якщо керівник організації лідер, то впровадження процесу інклюзивного прийняття рішень має бути успішним. Лідерство у всіх ланках організації сприятиме тому, що рішення будуть власністю людей, які їх впроваджують, а тому і матимуть більші шанси на успіх.

Не ставити рамки

Надзвичайно важливо, щоб процес інклюзивного прийняття рішень відбувався у всіх сферах – не лише там, де з питаннями інвалідності мають справу відділи кадрів чи служби соціальної допомоги або підтримки. Якщо надалі робота проводитиметься в зоні власних інтересів та власного комфорту, то значного покращення досягти буде неможливо.

Починати треба з інформації

Необхідно, щоб рішення базувалися на достовірній інформації – на так званій «великій карті», яка показувала б все, що відбувається в сфері роботи з людьми з інвалідністю. Деякі організації таку базу даних зібрали в результаті своєї попередньої роботи.

Для організацій, які надають послуги, дуже важливо мати чітке розуміння того, яку користь їхні послуги приносять людям з інвалідністю. Кожна організація повинна мати механізм виміру показників, щоб вчасно виявляти прогалини в роботі та приклади нерівності. Також можливо налагодити зв'язки з іншими громадськими організаціями для обміну досвідом та напрацьованими матеріалами.

Де шукати інформацію

Джерел інформації безліч, все залежить від можливостей та потреб організації: державні сайти, сайти статистики, відкриті звіти, публікації, відповідні дані показників роботи, внутрішня інформація від таких джерел, як відділи кадрів, дані на основі скарг та зворотної реакції, дані тематичних досліджень.

Що робити, якщо не вистачає інформації

Якщо є прогалини в інформаційній базі, то слід обдумати можливість замовлення конкретного дослідження, проведення фокус груп, консультацій, повторного збору даних із залученням експертів.

Важливість вибору цілей

Визначення чітких цілей – це один з найважливіших кроків, який необхідно здійснити. Наприклад, спільно визначаючи цілі, люди з інвалідністю та професіонали, які працюють в сфері соціального догляду, можуть дійти висновку, що метою якогось рішення та пов'язаними з ним послугами повинно бути надання людям з інвалідністю вибору та контролю над власним життям.

Використання цілей для визначення діяльності

Якщо цілі сформовані та погоджені, то вони повинні задати структуру процесу планування. Для кожної цілі можна розробити певні напрями діяльності, які часто

розбиваються на функції. Вкрай важливо, щоб ті, хто будуть проводити цю діяльність, були також залучені до їх розробки.

Як зробити діяльність ефективною

Необхідно, щоб будь-який план дій мав такі ключові елементи, як чіткість мети, яку повинна досягати конкретна дія, часові рамки, етапи (де це доцільно), критерії успіху та власність. Якщо цілі встановлені чітко та вбудовані в рамки роботи організації, то, ймовірно, це принесе кращі результати.

Інструменти інклюзивного прийняття рішень

Є методи, які сприяють залученню зацікавлених осіб протягом процесу прийняття рішень.

Електронне залучення

Електронні інструменти мають великий потенціал покращення демократизації процесу інклюзивного прийняття рішень. Вони можуть покращити прозорість, підзвітність, відкритість інституцій, а також доступність людей з інвалідністю до процесу інклюзивного прийняття рішень.

Для того, щоб люди з інвалідністю могли максимально скористатися потенціалом електронних інструментів, вони повинні бути повністю доступними для них.

Підвищення потенціалу залучення

Місцеві, регіональні та загальнонаціональні організації людей з інвалідністю потребують допомоги у підвищенні своїх знань та навичок з тим, щоб активно і впевнено залучатися до процесу формування політики, розробки проектів та надання послуг. Підвищення потенціалу може включати: надання ресурсів, проведення тренінгів, організацію навчання для лідерів.

Структури співпраці організацій людей з інвалідністю та органів державної влади

Для підтримки зв'язків органів державної влади та організацій громадянського суспільства, включаючи об'єднання людей з інвалідністю, багато країн утворили координуючі інституції. Наприклад, урядові органи, в яких призначена контактна особа із зв'язків з громадянським суспільством або єдиний центральний координаційний орган, який виконує цю місію; комітети, до складу яких входять представники різних зацікавлених організацій; робочі групи, експертні ради та інші дорадчі органи (постійні чи тимчасові); альянси/коаліції організацій громадянського суспільства, які об'єднують ресурси та мають спільну позицію.

Основоположні документи, які регулюють співпрацю

В багатьох європейських країнах розроблено рамкові документи, які узгоджують роль, обов'язки та процедури співпраці. Такі документи закладають чітку основу стосунків організацій громадянського суспільства та органів державної влади і сприяють тривалому діалогу та взаєморозумінню між ними. Це можуть бути стратегічні документи щодо співпраці або офіційні програми, які затверджуються органами державної влади.

Проведення інклюзивних заходів

Місце проведення заходів

Дуже важливо вірно обрати місце проведення заходів. Це має бути місце, де люди почуватимуться зручно. Неформальний стиль зустрічі – не в аудиторії чи в лекційному залі – підсилить відчуття партнерства та діалогу і не буде створювати відчуття ієрархичності. Для того, щоб надати людям впевненості, необхідно визнавати їх кваліфікацію та експертні навички. Це стосується і тих, хто є «експертом завдяки життєвому досвіду».

Надзвичайно важливим є питання фізичної доступності. Фізична доступність – це можливість дістатися самостійно на різні поверхи, доступні туалети, належне освітлення, акустика, інформація в доступних форматах. Перебування у тихому приміщенні може покращити самопочуття людей з відчуттям тривоги чи з іншими розумовими порушеннями.

Стиль проведення дискусії

Зустрічі, які проводить ведучий, а не головуючий, краще сприяють процесу інклюзивного прийняття рішень. При такій формі проведення зустрічей надається підтримка групам з метою змістовного спілкування та ефективної співпраці.

Роль ведучого зустрічі полягає в наступному:

- ставити запитання для дискусії;
- слідкувати за тим, щоб учасники виконували поставлене завдання та дотримувалися часових рамок;
- надавати можливість висловитись всім учасникам;
- записувати думки, щоб в подальшому передати організаторам зустрічі.

На зустрічах, які проводяться ведучими, учасники часто працюють в малих групах. Лише після обговорень малі групи об'єднуються у велику та доповідають про результати.

Важливо, щоб в таких групах визначили, хто буде записувати хід дискусії в зошиті чи на великому аркуші паперу. Необхідно, щоб наприкінці заходу ведучі отримали записи ходу дискусій від кожної малої групи.

Поради щодо планування заходу

Важливо заздалегідь підготувати план проведення заходу.

- Він повинен містити чіткі цілі (*щоб всі учасники мали однакові сподівання*) та реальні часові рамки.
- Плануючи проведення заходу, необхідно організувати все у доступних форматах та залучити якомога більшу кількість учасників.
- Якщо буде передбачена робота учасників в малих групах без ведучого, необхідно підготувати чіткі письмові інструкції до кожного засідання.
- Запитання для спілкування (*бесіди, дискусії*) слід підготувати заздалегідь. Продумані запитання – це основа ділової консультації.
- Підтримують дискусію запитання з «відкритим кінцем». Вони починаються словами «де», «як», «що», «в який спосіб».
- Слід уникати закритих або навідних запитань.
- Необхідно передбачити, як будуть записуватися аргументи, пропозиції, рішення учасників, а наприкінці заходу поінформувати про наступні етапи консультації, про те, як думки учасників будуть використані у процесі формування політики.

Результативність дискусії

Запитання є корисними, коли вони допомагають прояснити, уточнити думки учасників. Важливо бачити різницю між «закритими» та «відкритими» запитаннями.

Закриті запитання – сформульовані так, щоб відповідь на них була або «так», або «ні».

Їх часто використовують з метою завершення розмови, для отримання підтвердження або зобов'язання. Можна закрити засідання або спробувати отримати остаточну відповідь за допомогою таких запитань:

- Зрозуміло?/ Чи має це сенс?
- Який варіант вам більше подобається, перший чи другий?
- Чи влаштовує вас дана пропозиція?

Відкриті запитання – сформульовані так, щоб викликати роздуми та дискусію, щоб виключити короткі відповіді «так» або «ні». Можна розпочинати та продовжувати дискусії, наприклад, такими запитаннями:

- В чому, на ваш погляд, полягає проблема?
- Чому це важливо для вас?
- Коли ви зіткнулися з цією проблемою вперше?

Варто обмежувати та часом уникати закритих запитань аж до кінця дискусії, водночас частіше використовувати відкриті запитання, які допомагають учасникам глибше дослідити проблему.

Формати дискусій

Тип дискусії має відповідати формату заходу (*чи його частини*), цілям проведення, наприклад:

- як виглядає ситуація в даний час? (*презентація, мозковий штурм, дискусія у малих групах*);
- що б ви хотіли бачити в майбутньому? (*дискусії в малих групах*);
- які кроки треба зробити, щоб зрушити з теперішньої ситуації та досягти бажаних результатів? (*дискусії у малих групах*);
- які заходи та пропозиції є найважливішими? (*встановлення пріоритетів або черговості*).

Комунікація

Застосування принципів універсального дизайну⁴⁷ до інформації робить її доступною для більшості людей. Універсальний дизайн також означає те, що інформацію можна подавати легко і у різний спосіб (використовуючи спеціалізовані формати), щоб всі могли нею користуватися.

На етапі планування діяльності в сфері комунікацій допоможуть наступні запитання:

- Хто цільова аудиторія?
- Що це за інформація і наскільки вона важлива?
- Чи ця інформація короткотермінова чи довготермінова?

⁴⁷ 7 принципів універсального дизайну: рівноправне використання; гнучкість у використанні; просте та зручне використання; сприйняття інформації незалежно від сенсорних можливостей користувачів; припустимість помилок; низький рівень фізичних зусиль; розмір та простір для підходів і використання.

Проста мова

- Необхідно знати свою аудиторію.
- Вживати щоденну мову, яка знайома учасникам.
- Використовувати короткі та зрозумілі речення (15-20 слів).
- В одному реченні має передаватися одна думка.
- Абзаци повинні бути короткими і в одному абзаці повинна міститися одна тема.
- Уникати багатоскладових слів, якщо є коротший еквівалент.
- Уникати використання жаргону, акронімів (аббревіацій, які читаються, як слово), технічних термінів та деталей; якщо ж все таки необхідно вжити акронім або аббревіацію, то спочатку необхідно подати повну назву.
- Використовувати активні конструкції й уникати пасивних, наприклад: «Петро написав листа» замість «Лист був написаний Петром».
- Вживати займенники «ти, ви, ми».
- Давати прості інструкції, наприклад: «Будь ласка, дайте відповідь на цей лист».
- Допомогати співбесідникам, проявляти гуманність і ввічливість.

Як говорити із людьми з інвалідністю і про них?

- Поводитися просто, бути точними та проявляти нейтральність.
- Використання ввічливої мови показує повагу та звичну люб'язність.
- Часто буває недоречним, якщо згадується фізичний стан людини.
- Не визначати людину, посилаючись на її стан інвалідності.
- Використовувати нейтральну мову. Обговорювати важкі теми і при цьому проявляти гідність та повагу один до одного – це мистецтво.
- Уникати негативних соціальних стереотипів.

Слова та зображення можуть впливати на спосіб мислення людей. Негативні стереотипи є перешкодою для розуміння інвалідності. За останні декілька років люди з інвалідністю активно заявили про свої індивідуальні та колективні права і намагання змінити своє становище, зокрема, змінивши «словник», який використовується для їх «опису».

Уникайте	Використовуйте
Неповносправні / інваліди	Люди з інвалідністю
Страждає від..., хворий на..., жертва (чогось)	Має (назва порушення стану здоров'я, хвороби)
Прикутий до інвалідної коляски	Користувач коляски; той, хто користується коляскою
Розумово відсталий, з розумовими відхиленнями, загальмований, ненормальний	Людина з психічними, розумовими порушеннями
Каліка, недієздатний, немічний	Людина з інвалідністю
Спазматичний (спазматик)	Людина з церебральний паралічем
Психічно хворий, божевільний	Особа з розумовими, психічними порушеннями
Глухонімиий	Нечуючий, користується мовою жестів, особа з порушенням слуху
Сліпий	Незрячий, особа з порушенням зору
Епілептик, діабетик, депресивний	Особа з епілепсією / діабетом / депресією; особа, яка має епілепсію / діабет / депресію
Карлик, гном, ліліпут	Людина низького зросту, невисока
Напад (якоїсь хвороби)	Приступ

Використання образів

- Сюжети про людей з інвалідністю не повинні створювати враження їх особливості, соціальної відмінності. Вони повинні зображуватися як звичайні люди, які живуть своїм повноцінним життям.
- Людей з інвалідністю можна включати в загальне зображення, щоб показати, що вони є такою ж частиною громади, як і будь-хто інший.
- Доречно зображувати їх у щоденних, побутових обставинах, в робочому середовищі, на відпочинку. Не варто зосереджуватися лише на медичному аспекті їхнього життя або на факті залежності (наприклад, як незрячому допомагають перейти вулицю).
- Не передавати фальшивого враження щодо їх ізольованості.
- Якщо особи з інвалідністю знаходяться серед інших людей і не «виділяються», то це нормально – деяка інвалідність є невидимою.

Доступність шрифтів

- Шрифт для написання тексту має бути не менший «12» розміру або найкраще «14».
- Шрифт має бути чітким.
- Необхідно уникати використання високо стилізованої або симульованої каліграфії та гарнітури шрифту.
- Гарнітура шрифту може бути різною. Але необхідно також уникати світлої гарнітури, адже вона не має належного контрасту між фоном та текстом.
- Не варто використовувати курсив, оскільки такий шрифт важко читати.
- Для підкреслення частини тексту, речень, слів можна використовувати «жирний» шрифт.
- Уникати використання лише великих літер у словах. Людське око при читанні впізнає форму слів, і слово, написане лише великими літерами, заважає розпізнаванню.

Інші вимоги дизайну

- Числа важче читати, ніж слова. Гарнітура шрифту має відображати числа чітко.
- Уникати підкреслювань.
- Довжина рядка тексту повинна мати орієнтовно 60-70 знаків.
- Вирівнювати текст за лівою стороною (уникати вирівнювання за правою стороною).
- Інтервал між рядками тексту повинен бути «1,5» і вдвічі більший за проміжок між словами.
- Проміжок між словами повинен бути однаковий. Для полегшення читання тексту необхідно залишати більший проміжок між абзацами.
- Має бути чіткий контраст між текстом та фоном.
- Не можна писати текст на зображенні, на фоні з малюнками (візерунками).
- Для підкреслення окремих частин тексту можна використовувати білий проміжок або рамки.
- Намагатися не вставляти текст навколо зображень.
- Проміжок для підпису на бланках має бути широкий.
- Номер сторінок тексту має бути розміщений завжди в однаковому місці.

Папір

- Необхідно використовувати матовий або сатинований папір, а не глянцевиий.
- Папір повинен бути достатньо товстим, щоб друк не було видно на іншій стороні аркушу.

Електронна пошта

Якщо буде робитися розсилка бюлетенів електронною поштою:

- Варто зробити їх в форматах Word та PDF.
- Якщо документ короткий, то можна включити його в поштове повідомлення.
- Наприкінці тексту можна додати посилання на веб-сторінку.
- За необхідності можна зробити відеофільм з субтитрами.
- Файли в форматі PDF не повинні бути єдиним інструментом комунікації.

Інтернет

Інформація в Інтернеті повинна бути:

- Доступною в форматі HTML.
- Прості файли PDF не повинні бути єдиним інструментом комунікації. Їх не можна прочитати скрін-рідерами, вони можуть бути недоступні для людей з окремими видами інвалідності.
- Спеціалізовані формати (аудіоформат, відеофільми на мові жестів, відеофільми з субтитрами та текстові розшифровки) є гарним прикладом доступності інформації.

Спеціалізовані формати

Для тих людей, які не можуть отримати доступ до інформації, навіть якщо вона написана простою мовою та з використанням вище описаних принципів універсального дизайну, необхідно розробляти матеріали у спеціалізованих форматах.

Формат легкого прочитання для людей з психічними, розумовими порушеннями

Людам, яким важко читати чи писати, або для яких українська не є рідною мовою, формат легкого прочитання дуже потрібний. Це не дитячий формат. В ньому лише використовується менше слів і більше діаграм.

Сторінки у форматі легкого читання повинні:

- містити легкі слова;
- мати великий шрифт;
- містити зображення;
- мати одну ідею на сторінку;
- містити слова, які супроводжуються аудіозаписом (якщо це сторінки в Інтернеті);
- надавати можливість легко знайти потрібну сторінку.

Формати для людей з порушеннями зору

Великий шрифт

Для деяких людей є необхідність використання великого шрифту.

- Гарнітура шрифту повинна бути від «16» до «22».
- Необхідно залишати достатньо місця на полях або між різними частинами сторінки (між абзацами, реченнями, текстом, графікою тощо), щоб читач міг зробити примітки.
- Розмір сторінки повинен бути легким для фізичного сприйняття.
- Такі атрибути сторінки, які постійно повторюються (заголовки, номери сторінок), повинні завжди бути розміщені в однаковому місці.
- Для легкого прочитання тексту необхідно залишати проміжок між абзацами.

Аудіопродукція

Цифрові аудіофайли можна поширювати на CD/DVD дисках або розміщувати в Інтернеті. Зробити звуковий (аудіо) файл відносно легко. Для цього потрібна лише наявність персонального комп'ютера зі звуковою картою, мікрофона та програми для запису звуку. Іноді виникає потреба запросити людину з професійним досвідом для редагування кінцевого продукту і виправлення допущених помилок. Для незрячих людей необхідно забезпечити звук високої якості.

Важливо застосовувати аудіоопис (супровід), який надає інформацію про те, чого споживач може не побачити.

Шрифт Брайля

Зараз шрифт Брайля не так часто використовується. Адже сучасне електронне обладнання робить інформацію більш доступною. Але варто враховувати, що незрячі люди старшого віку, можливо, ще користуються ним; що існують ситуації, коли лише його використання є доцільним та практичним.

Шрифт Брайля є:

- дорожчим, ніж деякі інші спеціалізовані формати;
- основним (первинним) джерелом доступу до інформації для деяких людей;
- єдиним джерелом доступу до письмової інформації для певних груп людей, наприклад, для нечуючо-незрячих осіб.

Формати для людей з порушенням слуху

Текстова інформація (Text Relay service)

Text Relay service – це програма для обслуговування людей з порушенням слуху, які не можуть користуватися стандартним телефоном. Наприклад, Text Relay service є частиною телефонної мережі Великої Британії.

Відеофільми з субтитрами

Субтитри відображають звукові елементи відеофільму у вигляді тексту на екрані, завдяки чому глядачі можуть слідкувати за діалогом та розвитком подій одночасно.

На ринку існують компанії, які виробляють спеціалізовану комерційну відеопродукцію та надають послуги з розробки субтитрів. Але попередньо необхідно перевірити, чи можуть вони робити субтитри для нечуючих глядачів та глядачів з порушенням слуху.

- Важливо, щоб аудиторія бачила зв'язок між людьми, які говорять, та текстом, який передає те, що вони кажуть.
- Розміщувати субтитри необхідно по центру внизу екрану, але так, щоб не перекривати іншу важливу інформацію. Текст має розміщуватися на чіткому фоні, не доходити до краю екрану.
- Текст повинен бути написаний великими літерами шрифтом sans-serif (наприклад, Arial), на чорному фоні.
- На екрані повинен бути один або два рядки тексту.
- Субтитри повинні передавати діалог, а не тлумачити те, що кажуть люди у відеофільмі.
- Якщо у фільмі розмовляє багато героїв або розмова від одного переходить до іншого, необхідно писати імена, прізвища поряд з основним текстом у дужках. Можна також виділяти репліки героїв різними кольорами.

Із досвіду країн-учасниць проекту IDEAS

Україна

Рада у справах людей з інвалідністю

Рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України. До її складу входять представники органів влади та всеукраїнських об'єднань людей з інвалідністю. Головою Ради є віце-прем'єр-міністр України, заступником Голови Ради – Міністр соціальної політики України.

На засіданні Ради проводиться аналіз стану справ та причин виникнення тієї чи іншої проблеми, а також визначаються шляхи, механізми та способи їх вирішення.

За пропозиціями всеукраїнських об'єднань людей з інвалідністю та органів влади складається річний план роботи Ради.

Наприклад, на одному із засідань розглядалась ситуація в Україні щодо створення безперешкодного середовища для осіб з інвалідністю, удосконалення нормативної бази з цього питання та діяльність органів влади, які повинні займатися цими проблемами. Аналізувалися можливі варіанти імплементації у вітчизняне законодавство положень статті 19 Директиви ЄС 2004/18 щодо завантаження роботою підприємств, де більша частина працівників – люди з інвалідністю.

До підготовки засідання залучалися представники організацій людей з інвалідністю. Хоча зміни відбуваються повільно, така робота Ради сприяє розподілу відповідальності, прогресу та подоланню відмінностей в поглядах на те, як рухатися вперед.

Велика Британія

Формування транспортної політики

В 2009 році в межах своєї роботи із забезпечення рівності людей з інвалідністю «Транспорт для Лондона» (Transport for London) найняв на роботу Незалежну дорадчу групу з питань інвалідності (Independent Disability Advisory Group). До її складу входять люди з інвалідністю. Вона надає консультації з різних питань, що стосуються рівності їхніх можливостей.

Велика Британія

Залучення до інклюзивної освіти

Щоб допомогти учням (студентам) з розладами аутистичного спектру отримати доступ до подальшої освіти, міський Коледж Норвіча збудував спеціальний центр, який відомий під назвою «кімната RUG» (Really Useful Group – Справді Корисна Група).

Кімната RUG, яка була спроектована за участю учнів та студентів, – це «безпечний притулок» для студентів з аутизмом, а також соціально-навчальний простір. Для людей з аутизмом такий закритий простір позитивно впливає на емоційний стан, заспокоює, надає відчуття зручності та безпеки під час спілкування.

Велика Британія

Проект NOW

За проектом NOW у Північній Ірландії проводиться навчання та надається підтримка людям з психічними порушеннями та постійна робота за бажанням. Проект NOW показав, що на кожен інвестований 1 млн фунтів стерлінгів, було отримано 3 млн фунтів стерлінгів суспільного доходу.

Йорданія

Залучення до вищої освіти

Університет Йорданії зробив важливі кроки для того, щоб забезпечити рівні можливості для людей з інвалідністю, у зв'язку з прийняттям національної стратегії і Закону №31(2007). Він розробив свій план розвитку, який враховував потреби людей з інвалідністю під час отримання ними освіти. Наприклад, надав супровід студентам з інвалідністю, які цього потребують; створив спеціальний інформаційний офіс для студентів з інвалідністю, де можна отримати книжки, написані шрифтом Брайля, послуги перекладача з мови жестів, вирішити проблеми, пов'язані з навчанням тощо.

Розділ 4.

Умови ефективної участі громадських організацій в процесі інклюзивного прийняття рішень

Матеріали цього розділу дають можливість ознайомитися з:

- принципами організації співпраці різних інституцій під час підготовки і прийняття рішень з питань інвалідності;
- конкретними прикладами, які ілюструють цю роботу.

Зміст розділу

- Засади діяльності громадських організацій людей з інвалідністю
- Механізм звітування щодо виконання вимог Конвенції про права інвалідів
- Принципи залучення людей з інвалідністю до процесу прийняття рішень
- Умови співпраці громадських організацій людей з інвалідністю
- Співпраця з тими, хто приймає рішення
- Співпраця з засобами масової інформації
- Ефективний вплив інформації: як отримати те, чого хочете
- Вимоги проведення кампаній

Засади діяльності громадських організацій людей з інвалідністю

Зміст, форми та напрямки діяльності громадських організацій певною мірою визначаються Конвенцією ООН про права інвалідів, Конституцією України, відповідними законами та підзаконними актами. Відповідно до цих документів громадські об'єднання наділені як широкими правами контролю за діяльністю органів державної влади, так і правами участі у прийнятті рішень, формуванні інклюзивної політики держави.

Широкий спектр контрольних дій громадських організацій визначено, зокрема, Конвенцією ООН про права інвалідів. Однією з форм контрольної діяльності є підготовка та подання Альтернативної доповіді Комітету ООН з прав людей з інвалідністю.

Як правило, всі міжнародні угоди з прав людини вимагають від держав подавати періодичні доповіді щодо їх виконання. Саме через ці звітні доповіді оцінюються зусилля країн, здійснені для поліпшення ситуації з дотримання прав людини. Вони виступають мобілізуючим фактором виконання державою взятих зобов'язань відповідно до Конвенції та інших міжнародних документів.

Особливого значення набуває право громадських об'єднань подавати Альтернативну доповідь. Подання таких звітів вітається експертами ООН: вони дозволяють всебічно розглянути існуючий стан речей і вимагати від уряду інформації щодо важливих уточнюючих питань.

Альтернативна доповідь, здебільшого, надає інформацію про фактичний стан, конкретні порушення в той час, як державний звіт, зазвичай, більше концентрує увагу на нормах законодавства і аналізі відповідної статистики.

Підготовку Альтернативного звіту громадські організації можуть розпочати із:

- ознайомлення з рекомендаціями Комітету ООН з прав людей з інвалідністю щодо підготовки звіту;
- вибору статей Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, які потребують першочергової уваги;
- добору експертів, які координуватимуть процес дослідження, збір даних (законодавчі документи, юридичні випадки, державні програми, проекти, звіти медіа) щодо виконання обраних статей;
- створення спеціальної коаліційної групи. Необхідно забезпечити координацію її дій та надання взаємодопомоги.

Доцільно до цієї роботи залучати громадські організації людей з інвалідністю на всіх рівнях – місцевому, регіональному, національному – з тим, щоб забезпечити якомога ширше представництво своїх спостережень та рекомендацій у альтернативних до державних звітах і оцінках стану справ.

Механізм звітування щодо виконання вимог Конвенції про права інвалідів⁴⁸

Крок 1. Державна установа повинна провести консультації з громадянським суспільством, яке включає представників організацій людей з інвалідністю, з метою підготовки Державного звіту.

Крок 2. Державна установа подає Державний звіт до Комітету ООН з прав людей з інвалідністю (спочатку перший звіт, потім надсилаються періодичні звіти).

- Організації людей з інвалідністю представляють власні альтернативні звіти, де зазначені пріоритетні питання, які не знаходять належного вирішення, та конкретні рекомендації.
- Створюється можливість для внеску від системи ООН, неурядових організацій, організацій людей з інвалідністю.

Крок 3. Комітет ООН з прав людей з інвалідністю надає державній установі перелік проблемних питань, який базується на занепокоєннях, зазначених у звіті.

- Організації людей з інвалідністю можуть запропонувати доповнення до переліку проблемних питань, які Комітет надає Державі, перш ніж він його схвалить.
- Створюється можливість для внеску від системи ООН, неурядових організацій, організацій людей з інвалідністю.

Крок 4. Державна установа надає письмові відповіді на перелік проблемних питань.

- Організації людей з інвалідністю можуть також надати свої відповіді.

Крок 5. Проведення конструктивного діалогу між Комітетом ООН з прав людей з інвалідністю та Делегацією державної установи під час пленарного засідання.

- Організації людей з інвалідністю мають можливість завчасно запросити усну презентацію під час сесії, на якій запланований конструктивний діалог з їх країною.
- Перед діалогом та під час сесії, представники громадськості можуть зустрітися з членами Комітету, зокрема з доповідачем по країні, з метою визначення пріоритетних питань та рекомендацій.
- Створюється можливість для внеску від системи ООН, неурядових організацій, організацій людей з інвалідністю.

Крок 6. Комітет ООН з прав людей з інвалідністю видає свої остаточні висновки щодо Державного звіту, включаючи рекомендації.

- До остаточного прийняття рекомендацій громадські організації можуть визначити і подати до Комітету пріоритетні питання, що вимагають негайних дій, та запропонувати конкретні рекомендації стосовно питань, які порушувалися під час діалогу.
- Остаточні висновки мають бути широко розповсюджені на національному рівні.

Крок 7. Порядок відслідковування виконання рекомендацій Комітету ООН з прав людей з інвалідністю.

- Організації людей з інвалідністю повинні працювати зі структурами національного механізму моніторингу та урядом щодо імплементації рекомендацій та продовження дій.
- Організації людей з інвалідністю повинні мати свою систему моніторингу для підготовки наступного звіту.
- Створюється можливість для внеску від системи ООН, неурядових організацій, організацій людей з інвалідністю.

⁴⁸ За матеріалами посібника для громадських організацій з підготовки Альтернативного звіту «Знати та вміти – щоб діяти». – К: 2012 р. – НАІУ.

Принципи залучення людей з інвалідністю до процесу прийняття рішень

До процесу формування державної політики, прийняття стратегічних рішень щодо проблем інвалідності варто якомога більше залучати людей з інвалідністю з різними функціональними порушеннями, різного віку, статі, соціального статусу, різних етнічних груп тощо. Це потрібно для того, щоб забезпечити широке представництво обставин та життєвих ситуацій, знати і враховувати якомога ширше коло потреб, причин їх незадоволення та невиконання вже встановлених норм, стандартів, правил тощо. Нині більшість організацій, які працюють в сфері інвалідності, зосереджують свою увагу на правах і потребах якоїсь однієї, конкретної групи осіб, які мають однакову нозологію. Разом з тим ситуація вимагає від органів державної влади рівноправного залучення до процесів прийняття рішень представників організацій осіб з інвалідністю всіх нозологічних груп.

Для того, щоб залучити людей з інвалідністю до процесу прийняття рішень, передусім, необхідно їх переконати в тому, що вони матимуть можливість висловити свої пропозиції і зауваження щодо питань, які є важливими для них. Щоб забезпечити їх участь у прийнятті рішень, необхідно допомогти набути навички використання наявної інформації з нагальних проблем.

При виборі конкретного виду інформування необхідно враховувати специфічні інтереси групи, з якою передбачається співпраця. Об'єктивну та актуальну інформацію про потреби, їхню пріоритетність, пропозиції можна зібрати під час проведення круглих столів, фокус-груп, зборів громад, дискусій, діалогів, опитувань тощо. Організацію і проведення подібних заходів доречно доручати інструкторам з числа осіб з інвалідністю зі стажем та досвідом роботи в певній сфері. Адже саме ці люди – найкращі експерти в майбутній співпраці. Вони можуть надати практичні консультації учасникам навчальних зібрань, визначити форми їх проведення, мережі та методи, з допомогою яких можна виявити членів громади, на яких не звертають уваги або ігнорують.

Суттєво залежить участь людей з інвалідністю у дискусіях від мети, формату та стилю проведення зустрічей, круглих столів, презентацій тощо. Щоб зробити можливим повномасштабну участь людей з інвалідністю в таких заходах, іноді треба відкинути традиційні формати їх проведення і віддати перевагу гнучким підходам, які передбачають вільні, спонтанні дискусії та додатковий час для обговорення.

Фокус групи – це ефективний спосіб дізнатися про досвід та погляди людей з інвалідністю щодо конкретної проблеми. Вони надають громадським організаціям можливість поінформувати своїх членів про наявність проблеми, розпочати відкриту дискусію та зібрати первинну інформацію, якою можна скористатися у подальшій роботі. Наприклад, пропозиції людей з інвалідністю можна використати під час розробки рекомендацій, представити на прес-конференціях, в телевізійних програмах, презентувати особам, які приймають рішення, лобіювати у законотворчій роботі.

Умови співпраці громадських організацій людей з інвалідністю

Одна з найбільш важливих проблем, яка перешкоджає ефективному залученню організацій людей з інвалідністю до процесу прийняття рішень, – це відсутність співпраці та єдності між ними. Такі об'єднання мають різні можливості та рівень

експертних знань, але вони мають, як правило, однакові цілі. Проте замість того, щоб формувати та розвивати партнерські стосунки, підтримуючи і доповнюючи свої дії з метою досягнення спільної мети, вони часто конкурують і дублюють роботу, залишаючи в ній суттєві прогалини.

Важливо керуватись розумінням того, що важко, а іноді і неможливо, вплинути на процес прийняття рішень, діючи самостійно. Навіть за наявності різних поглядів щодо бажаних результатів чи методів впливу, здебільшого, існує достатньо об'єднуючих позицій, які доводять переваги єдності дій. Крім того, органи державної влади часто посиляються на відсутність єдності в діях громадських організацій, як на підставу недоцільності перегляду чи зміни політики так, щоб вона забезпечувала права людей з інвалідністю.

Вимоги часу – розвиток партнерства. Партнерство – це стосунки, які базуються на взаємодоповнюваності, за якої організації, маючи різну компетентність, представляючи різні групи людей з інвалідністю, визначають спільні цілі і прагнуть їх досягти. Партнерство дозволяє підвищувати потенціал організацій та приносить успіх всім учасникам, а головне тим, заради кого працюють.

Перед започаткуванням партнерських стосунків необхідно визначити стратегічні цілі можливого партнера; які результати можна отримати від співпраці; як вони покращать процес прийняття рішень. Доцільно залучати до партнерства організації з різним ступенем компетентності, навичок та досвіду. Не слід применшувати можливості впливу малочисельних організацій, заснованих нещодавно та працюючих у віддалених, сільських районах. Наприклад, під час підготовки рішень, які впливають на реалізацію прав дітей з інвалідністю на освіту, доцільно співпрацювати з «батьківськими комітетами» та іншими об'єднаннями батьків та правозахисників, діяльність яких зосереджена у сфері освіти.

Для успішного партнерства необхідно мати ефективну систему комунікації та механізми розповсюдження інформації, що підсилює рівень довіри партнерів, покращує координацію їхньої співпраці. Найпростіша форма комунікації – це спільний список електронної розсилки (адресати), який можна використовувати у щоденному інформуванні. Добре мати спільний веб-сайт, на якому кожен з партнерів міг би інформувати про свою діяльність.

Співпраця з тими, хто приймає рішення

Невід'ємною умовою ефективного впливу громадських організацій на процес прийняття рішень є налагодження ділової співпраці з посадовими особами та державними інституціями на всіх рівнях (місцевому, регіональному та загальнонаціональному). За такої співпраці організації людей з інвалідністю можуть діяти як союзники, а не як опоненти. Адже практика доводить, що у багатьох випадках саме така позиція має більше переваг. Тому громадські організації мають знайти аргументи переконання органів державної влади в тому, що їм вигідно співпрацювати з ними.

Найбільша перевага громадських організацій людей з інвалідністю – їх професійні, експертні знання в сфері прав людей з інвалідністю. Хоча відповідальність за формування рішень лежить на органах влади, та в більшості випадків вони не володіють такими компетентними знаннями у цій сфері, як громадські об'єднання.

Для того, щоб успішно залучати людей з інвалідністю до процесів прийняття рішень та будь-якої іншої спільної діяльності, надзвичайно важливо дотримуватися етики,

правил поведінки з людьми з інвалідністю. Належна поведінка – це передумова ефективної взаємодії з ними упродовж усього процесу прийняття рішення.

Як і у випадку з кожним з нас, лише сама людина з інвалідністю має приймати рішення, що вона може робити і що не може, чого вона потребує. Якщо немає впевненості, як діяти в конкретній ситуації, то необхідно просто запитати про це людину, з якою спілкуєтесь. Не варто приймати рішень замість неї, робити припущення, що якась людина не може брати участь у певному виді діяльності або виконувати завдання, тому що вона має інвалідність.

Співпраця з засобами масової інформації

При ефективному використанні мас-медіа можуть не лише сприяти позитивному іміджу людей з інвалідністю, але й служити союзником у справі охорони їхніх прав. Важливо залучати засоби масової інформації у діяльність, яка націлена на посилення впливу на процес прийняття рішень.

Мас-медіа – це зовнішня група, яка має сильний вплив на процеси прийняття рішень на різних етапах: на етапі визначення проблеми, вироблення рекомендацій, прийняття рішення, імплементації рішення та оцінки цього рішення.

Однією з проблем, яка перешкоджає ефективній співпраці організації людей з інвалідністю із засобами масової інформації, є недостатня обізнаність останніх з існуючими проблемами інвалідності. Зображення людей з інвалідністю засобами масової інформації впливає на тих, хто приймає рішення, так само, як і на решту аудиторії. Якщо, наприклад, посадовці матимуть стереотипи щодо людей з інвалідністю, то їхні рішення також будуть базуватися на принципах, які не відповідають фактичному стану речей.

Відсутність ефективної співпраці між засобами масової інформації та громадськими організаціями – це одна з причин низької якості телепередач, повідомлень, репортажів з проблем інвалідності.

Коли ви пропонуєте співпрацю засобам масової інформації, важливо зазначити вигоди, які вони отримують від неї: розширене поле для інформування, нове джерело ідей, експертні знання з різних тем, дотичних до людей з інвалідністю, можливість почути про проблеми та шляхи їх рішення з різних сторін тощо. Ще однією перевагою такої співпраці є те, що новини, репортажі та інша інформаційна продукція зможуть зацікавити людей з інвалідністю, розширити аудиторію та підвищити рейтинги радіостанцій та телеканалів.

Ефективний вплив інформації: як отримати те, чого хочете

Коли ми міняємо чийсь погляд, ставлення, рішення, сприйняття або вірування, це означає, що ми маємо на них вплив. Маючи відповідні навички, ви можете рухатись вперед і отримати чиясь згоду або змінити чиясь думку, і що особливо важливо – досягнути цього без примусу.

Коли ми переконуємо у чомусь (подаючи заявку на виділення ресурсів, шукаючи підтримку певному політичному рішення, створюючи позитивні робочі стосунки чи завойовуючи повагу колег і клієнтів), тоді використовуємо набуті навички впливу.

Кожен з нас часто опиняється в ситуації, коли потрібно отримати щось від людей, на яких не маєш прямого впливу, або які думають інакше. Іноді найвпливовіша особа – це не та, хто знаходиться на вершині піраміди, а та, яка знає як на неї вплинути. Бажано ознайомитися і оволодіти наступними навичками впливу.

Розпитування (зондування) та слухання

Активне слухання та вміння ставити зондуєче питання – це класичні комунікативні навички, які зустрічаються в таких сферах, як проведення інтерв'ю (співбесіди) та оцінювання ситуації. Сутність цих навичок: залучити людину до дискусії, спонукати її задуматися над логічним обґрунтуванням того, про що їй говорять, подумати над тим, що це означає. Чим більше ви слухаєте, тим більша ймовірність того, що інша людина буде слухати вас.

Якщо ви ставите комусь запитання, то є велика ймовірність отримати відповідь. Тому розпочинайте розмову: питайте радше, ніж розповідайте. Це трохи зміщує баланс дискусії та надає іншій особі більшої активності в ній. Ймовірно, що інша особа зручно почувається, коли вона відіграє головну роль у розмові. Це дає більше контролю над ритмом та напрямком розмови, а також час для обдумування, оскільки ми всі думаємо швидше, ніж говоримо.

Ставте відкриті запитання, щоб дізнатися думку іншої людини про якусь річ (наприклад: *«Як вам ця пропозиція?»*), і закриті запитання, щоб перевірити факти та рівень сприйняття інформації (наприклад: *«Чи я достатньо зрозуміло пояснив?»*). Слухайте уважно і ставте зворотні запитання, які відлунюють ваше розуміння того, що ви почули, аби перевірити його правильність (наприклад: *«Ви не впевнені (не вирішили) з цього приводу?»*). Якщо з вами не погоджуються, то не піддайтеся спокусі заперечення та задайте уточнює запитання. Якщо є заперечення, то краще його вислухати, аби розібратися з ним.

Налагодження взаєморозуміння

Під цією навичкою слід мати на увазі наступне: треба бути на одній хвилі з іншою людиною. Якщо ви чітко позначите напрямок вашої розмови, то уникнете непорозумінь.

Як можна налагодити взаєморозуміння, щоб розмова досягла позитивного результату? Необхідно, передусім, тактовно використати метод акцентування, тобто чітко заявити, про що буде йти розмова, щоб інший учасник був готовий до неї, міг зосередитися (наприклад: *«Дозвольте мені зробити пропозицію»*). Така форма спілкування збільшує рівень довіри та активності в обговоренні думок.

Пом'якшіть складне запитання, яке ви хочете обговорити. Це засвідчує: ви визнаєте важливість теми і з повагою ставитесь до того, як учасники розмови будуть почуватись з цього приводу (наприклад: *«Є непросте питання, яке хочу з вами обговорити»*).

Надайте коментар до дискусії чи розмови з приводу того, як вона буде проходити (наприклад: *«Я хочу з'ясувати, чи я правильно розумію вашу точку зору з того, що трапилося»*).

Важливо, які слова ви будете підбирати. Негативна або надмірно формальна мова вплине на тональність дискусії і зашкодить взаєморозумінню, якого ви хочете досягти.

Продаж

Під час впливу на інших використовуються принципи, які дуже подібні до продажу товару. Продавці мають репутацію людей, які домагаються того, що споживач купують небажаний товар, і намагаються переконати про наявність зв'язку між їхнім товаром та вашими потребами. Іншими словами вони впливають на вас так, щоб ви купили цей товар. Тактика полягає у виявленні важливого для іншої людини та скеровуванні дискусії на те, що привабить її та задовольнить її потреби.

Напористість

Іноді напористість вважають синонімом слова «агресія». Насправді ж це контрольована, спланована та добре продумана поведінка, яка приводить до бажаного результату. Напористість, як навичка, підвищує вміння переконувати та впливати.

В деяких ситуаціях, враховуючи особливості особистості, її стиль та характер думок, можлива негативна або захисна реакція. Напористість має подолати цю реакцію та змусити учасників поводитися відповідно до визначеного заздалегідь плану. Це означає, що вони мають відкрито, чітко та конструктивно висловлювати свої думки, говорити по суті і стисло про те важливе, що варто знати іншим, аби об'єднати зусилля заради досягнення мети.

Коли ви опиняєтесь у складній дискусійній ситуації, то можна використати такий метод, як «загрانا платівка»: ви повторюєте щось декілька разів, кожного разу в дещо іншій редакції, що дозволяє зосередитися і повернутися до суті питання, коли один із учасників вчиняє емоційний тиск або маніпуляцію.

Доцільно враховувати те, що ви почули і побачили під час дискусій, а не риси характеру, поведінку людей та ваші припущення.

Напористість базується на прямоті та толерантності. Люди поцінують ці риси та сприймають інформацію з підвищеною довірою.

Вимоги проведення кампаній

Мета проведення кампаній полягає у зміні законодавчої бази, політичних рішень, практичних дій та підходів, мислення і поглядів окремих груп людей.

Якщо ви знаєте, як це робити, сповнені ентузіазму і рішучості, долучайте до їх проведення окремі соціальні групи, фахівців, громадських діячів та інших небайдужих осіб.

Інформуйте чесно, правдиво про негативні поточні ситуації та конструктивні, а не декларативні, заходи щодо їх зміни. За цих умов ваша інформація може поширитися і допомогти започаткувати «рух за зміни».

Якщо ж увага буде концентруватися на емоційних, сенсаційних фактах, то така інформація спричинятиме лише загострення протистоянь, не об'єднуватиме зусиль суспільства у захисті своїх прав та інтересів.

Планування діяльності кампанії

Найважливішим елементом будь-якої діяльності є план дій. Необхідний він і при проведенні кампаній. Обдумування змісту і форм її проведення вже на самому початку збільшує шанси на успіх, робить її організованою і цілеспрямованою. Передусім, необхідно визначити мету кампанії. Започатковуючи її, варто звернути увагу і дістати відповідь на наступні питання:

- Чи приверне вона увагу громадськості?
- Чи допоможе покращити розуміння проблеми і її реальний стан?
- Чи переконає державних осіб в необхідності змінити ситуацію?
- Чи зможе вона зацікавити місцеві або загальнонаціональні засоби масової інформації?
- Чи вплине на формування суспільної думки щодо проблем інвалідності?
- Чи буде можливість сформувати або зміцнити партнерські стосунки у проведенні кампанії і виконанні її рекомендацій, у створенні коаліції однодумців?

Комунікація

Кожного разу, коли планується проведення кампанії (випуск прес-релізу, листівки або розробка веб-сайту), необхідно визначити, яка мета застосування її комунікаційного компоненту; що ви хочете прорекламувати або підтримати; яку додаткову інформацію необхідно включити (місце, час проведення, контактні дані); що ваша аудиторія має знати чи зробити в результаті проведення кампанії; як ці інструменти будуть використовуватися в поєднанні з іншими.

Також варто визначити вашу цільову аудиторію:

- Хто ваші слухачі, що вони знають?
- З яких вони організацій, структур?
- Де і як зможуть побачити матеріали?

Для досягнення максимального результату матеріали кампанії повинні бути чіткі, прості, аргументовані, а також оформленні за доступними форматами. Варто оцінити, чи доцільне використання зображень та фотографій, чи мають вони сильний змістовний компонент.

Треба визначити залежно від наявності коштів, який засіб комунікації найкращий для проведення кампанії (постери, листівки, картки, Інтернет).

Ефективну роль може відіграти *Twitter*. Це дієвий спосіб вийти безкоштовно до широкої аудиторії, це джерело одержання актуальної інформації про те, що відбувається в світі.

Виправданим способом може бути використання *YouTube* у поширенні ходу та результатів кампанії.

Блоги – це ще один ефективний інструмент, за допомогою якого можна інформувати як про майбутні плани, так і про вже проведені успішні заходи. Не варто забувати оновлювати блог, в протилежному випадку значна кількість людей може про нього забути.

Виставки – це дієвий спосіб надати інформацію про кампанії, про діяльність організації. Проте підготовка її вимагає більш тривалого, порівняно з іншими формами, часу та навиків. Найважливіше – подати на виставці інформацію про потенційні заходи та контактні дані вашої організації.

Публічні зустрічі забезпечують відкритий доступ для подачі інформації про вашу кампанію. Вони не лише залучають відвідувачів, а й привертають значну увагу засобів масової інформації. Публічні зустрічі – це нагода зібрати прихильників в одному місці, що створює відчуття причетності до спільної справи.

Місце для зустрічі повинно бути фізично доступним. Треба визначити заздалегідь кількість доповідачів, регламент їх виступів, повідомити їм вимоги щодо них і цілі вашої кампанії та орієнтовні теми інших виступів.

Багато, щоб на публічні зустрічі приходила якомога більша кількість людей. Тому варто заздалегідь організувати рекламу заходу, поширити інформацію серед громадськості, партнерів, інших державних органів.

Важливо пам'ятати: зробити все самостійно не під силу жодному громадському об'єднанню. Необхідно мати команду, яка об'єднувала б однодумців, мала фахівців та осіб з потрібними знаннями і навичками.

Результативність зустрічей

Зустріч повинна бути доступною, з дружньою атмосферою, належно організованою, мотивуючою та зосередженою на майбутній діяльності. За таких умов її результативність зростає.

Розпочинати підготовку зустрічі варто зі складання порядку денного, який допоможе обговорити все, що задумано, та нічого не упустити. Упродовж зустрічі необхідно записувати ключові думки, пропозиції, важливі рішення, які передбачається здійснити.

Під час проведення зустрічі необхідно:

- проводити мозковий шторм – ефективний спосіб залучити всіх до роботи та окреслити головні напрямки обговорень і дій;
- визначити відповідальних за виконання кожного завдання, передбаченого на зустрічі;
- встановити часові рамки виконання завдань;
- визначити пріоритетні завдання (деякі з них будуть більш важливими та залежними від часу);
- продумати логістику кампанії;
- перевірити чи не помінялися ваші пріоритети та початкова мета проведення кампанії;
- планувати достатню кількість зустрічей (зборів): рухатися в зворотному порядку від запропонованої дати виконання дії;
- ефективно використовувати порядок денний;
- делегувати повноваження учасникам зустрічі – коли ви залучаєте людей, в них з'являється відчуття, що успіх заходу залежить і від їх роботи;
- подумати над доцільністю залучення менеджера проекту;
- узагальнити пропозиції, подані під час зустрічі та поінформувати про них;
- не забувати відзначати свій успіх.

Із досвіду країн-учасниць проекту IDEAS

Вірменія

Зміцнення співпраці між організаціями громадянського суспільства: «Мережа незалежного життя»

Щоб привести законодавство у відповідність до Конвенції ООН про права інвалідів, уряд країни розробив проект закону про «Захист прав та соціальне залучення людей з інвалідністю». Законопроект був розроблений без залучення людей з інвалідністю та їх організацій, а тому мав багато прогалин та невідповідностей. З метою покращення співпраці між громадськими організаціями та урядовими структурами у 2013 році було засновано «Мережу незалежного життя». Її мета – забезпечення захисту прав людей з інвалідністю відповідно до філософії

«незалежного життя». Мережа була створена на основі об'єднання організацій з різним рівнем експертних знань, досвіду, можливостей та сфери діяльності. Один з перших спільних заходів, організованих Мережею, – надання можливості людям з інвалідністю визначити прогалини та невідповідності у вищезазначеному законопроекті та підготувати рекомендації.

Вірменія

Боротьба з негативним зображенням інвалідності

Для боротьби з негативним зображенням і трактуванням інвалідності у засобах масової інформації громадська організація «Унісон» провела моніторинг відеопродукції, яка транслювалась по телебаченню та розміщувалась в Інтернеті. Його мета: виявити конкретні помилки, допущені мас-медіа у трактуванні поняття «люди з інвалідністю», а також оцінити зацікавленість мас-медіа у висвітленні питань, пов'язаних з інвалідністю. Особлива увага акцентувалася на темах: використання сурдоперекладу, вживання правильної термінології, зображення людей з інвалідністю тощо.

За результатами моніторингу та прес-конференції було проведено кілька семінарів для спеціалістів, які працюють в засобах масової інформації, в тому числі журналістів, редакторів, операторів, ведучих новин, режисерів фільмів тощо. На них обговорювались такі питання, як вживання термінології, існування стереотипів щодо людей з інвалідністю, захист прав нечуючих людей, роль журналістів під час телешоу та програм, які транслюються наживо, тощо.

Грузія

Рух за права людей з інвалідністю

У 1998 році було утворено, але не зареєстровано, об'єднання людей з інвалідністю під назвою «Координаційна Рада». Організації, які входили до його складу, пролобіювали у 1998-2000 роках чимало питань, що стосувалися тієї чи іншої сфери життєдіяльності людей з інвалідністю. За цей період:

- у Тбілісі на тротуарах було встановлено 600 пандусів;
- у місті з'явилося 17 автобусів, адаптованих до потреб людей з інвалідністю;
- вперше розпочали роботу декілька підприємств, на яких працювали люди з інвалідністю;
- створено 6 футбольних команд гравців з ампутованими кінцівками і 4 парабаскетбольні команди. Були проведені чемпіонати;
- засновано табір «Вікторія», в якому проходили навчання люди з інвалідністю на колясках; навчання в цьому таборі пройшло 60 осіб;
- у 2000 році існуючі пільги для людей з інвалідністю було скасовано, що спричинило протести їхніх неурядових організацій. Як наслідок цих подій 8 травня 2002 року, згідно указу № 255 Президента Грузії, було засновано Національну Координаційну Раду з підтримки неурядових організацій. Окремою статтею національного бюджету передбачено фінансування програм, спрямованих на соціальну інтеграцію людей з інвалідністю.

У 2002 році, після Революції Троянд, Раду було ліквідовано, що викликало застосування форми громадянського протесту – голодування людей з інвалідністю. 3 грудня, у Міжнародний День людей з інвалідністю, правоохоронні органи зробили напад на учасників протесту, спричинивши негативну реакцію та підтримку руху солідарності з боку міжнародної громадськості.

Хоча в 1998 – 2000 роках для людей з інвалідністю було здійснено багато корисних програм, вони мали спонтанний характер і не містили загального плану чи стратегії, що не дало їм можливості стабільно розвиватися. Уряд не мав загального бачення проблеми і стратегії, а тому здобуті досягнення були занедбані. Новостворена коаліція своїм пріоритетним завданням визначила розробку стратегічного плану вирішення проблем інвалідності на державному рівні. Це завдання було виконано. В даний час існує проблема організації моніторингу та контролю за ефективною імплементацією затвердженого плану.

У 2004 році була зареєстрована коаліція неурядових організацій під назвою «Коаліція за вибір незалежного життя» (www.disability.ge). Вона об'єднує 25 громадських організацій, які працюють над проблемами людей з інвалідністю.

Україна

Підписання та ратифікація Конвенції ООН про права інвалідів

З 2007 по 2009 рік за ініціативою Національної Асамблеї інвалідів України (НАІУ), яка об'єднувала 115 організацій, було здійснено кілька інформаційних кампаній, спрямованих на підтримку необхідності підписання та ратифікації Україною Конвенції ООН про права людей з інвалідністю та Факультативного протоколу. З метою донесення інформації про цей міжнародний акт громадськими організаціями було проведено в усіх областях України круглі столи, прес-конференції, семінари, форуми за участю представників органів влади, фахівців, журналістів та інших осіб.

За підтримки Представництва ООН в Україні Конвенція була перекладена українською мовою, випущена шрифтом Брайля; видрукувана у спрощеній версії для дітей; було випущено спеціальний посібник для парламентарів та розповсюджено серед всіх комітетів Верховної Ради України та депутатів обласного значення. Під час акції було зібрано понад 3 тис. підписів людей з інвалідністю з вимогою підписати і ратифікувати Конвенцію та Факультативний протокол.

За підтримки Міжнародного фонду «Відродження» Асамблея провела моніторинг дотримання прав людей з інвалідністю в Україні. Результати його було надано широкому колу громадськості, засобам масової інформації, органам влади. Вони були заслухані у Комітеті Верховної Ради України у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, використані Міністерством соціальної політики України у підготовці Національної доповіді про становище осіб з інвалідністю.

Національна Асамблея інвалідів України разом з Представництвом ООН в Україні, Комітетом Верховної Ради України у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів провели із залученням міжнародних експертів конференцію «Участь громадських організацій в реалізації Конвенції ООН про права інвалідів».

Активна участь громадських організацій людей з інвалідністю у проведенні заходу посилила їхній вплив на органи виконавчої та законодавчої влади і дала змогу досягти позитивних результатів: у 2008 році Конвенція та Факультативний протокол були підписані, а 16 грудня 2009 року Верховна рада України ратифікувала цей міжнародний акт.

Україна

Створення Комітетів доступності

З 2001 року Національна Асамблея інвалідів України (НАІУ) займається питаннями створення безбар'єрного середовища і започаткувала програму «Безбар'єрна Україна». У 2003 році НАІУ разом з громадськими організаціями пролобіювала прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми забезпечення безперешкодного доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів житлового та громадського призначення». Таким чином ініціатива громадських організацій знайшла розуміння та підтримку на рівні органів державної влади. Далі було прийнято кілька нормативних документів за участю громадських організацій людей з інвалідністю, які закріпили законодавчі вимоги щодо введення принципів доступності у всі сфери життєдіяльності осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення.

За роки реалізації цієї Програми НАІУ здобула досвід у вирішенні проблем застосування універсального дизайну, налагодивши співпрацю з партнерами з США, Канади і багатьох європейських країн. Саме тому НАІУ було визнано суб'єктом розробки та виконання Указів Президента України №900/2005 та №1228/2007, відповідно до яких визнавався громадський вплив на процеси створення безбар'єрності за допомогою дорадчо-консультативних органів – Комітетів доступності.

Створення такої структури відкрило шлях до формування мережі об'єднань активістів, які взяли на себе вирішення багатьох контрольних-консультаційних функцій як на державному, так і місцевому рівнях. Представники НАІУ та громадських організацій людей з інвалідністю входять до складу комітетів доступності профільних міністерств та відомств, обласних та міських державних адміністрацій.

Функціонування комітетів доступності – це приклад співробітництва громадських організацій та органів державної влади у виконанні Конвенції ООН про права інвалідів.

Велика Британія

«Пора змінюватись»

«Пора змінюватися» – це найбільша програма в історії Англії, яка кидає виклик стигмі та дискримінації, що супроводжують проблему людей з розумовими та психічними порушеннями. Такі стани, як депресія, тривога, біполярний розлад та шизофренія, є широко розповсюдженими. Але 9 із 10 людей, які відчувають їх, стверджують, що через такі стани вони піддаються стигмі та дискримінації.

Додаток до Розділу 1

Тренінг з теми «Проблеми інвалідності та інклюзивний підхід до процесу прийняття рішень»

Теоретичні матеріали до занять представлено в Розділі 1 цього посібника.

Під час проведення тренінгу варто використовувати різноманітні активні та інтерактивні методи навчання: лекції, презентації, перегляд відеофільмів, дискусії, практичну роботу в групах.

До уваги тренера!

Перед підготовкою до тренінгу необхідно передбачити можливість вільного переміщення і комфортного перебування учасників з інвалідністю, архітектурну, комунікаційну, інформаційну доступність.

Дослідження питання ідентичності: як вона формує мене

Завдання 1.

- Нехай кожен учасник подумає про те (або запише), як він може себе описати. Наприклад, батько/мати, журналіст, громадський активіст, представник етнічної меншини, одружений, людина середнього віку, молода людина тощо.
- Під час спільної роботи з партнерами учасникам потрібно виявити, що спільного і відмінного вони мають.
- Тренер має задати наступні питання:
 1. Чи почували ви себе не таким, як всі? Чи були у житті випадки, коли до вас несправедливо ставилися з огляду на певний аспект вашої ідентичності?
 2. На вашу думку, чи трапляється таке з іншими?
 3. Чи яка-небудь людина або група є вільною від упереджень?

Моделі інвалідності. Презентація та вправи у малих групах

Завдання 1.

Тренер презентує учасникам короткий мультфільм та запрошує обмінятися думками. Британська Рада випустила мультфільм, який описує соціальну модель інвалідності і пояснює відмінності між соціальною та медичною моделями.

Мультфільм доступний англійською мовою на відеоресурсі під назвою «Соціальна модель інвалідності: мультфільм»: vimeo.com/54598624.

Завдання 2.

Тренер просить учасників розподілитися на групи та провести в них обговорення «ситуацій» за запропонованою тематикою. Потім учасникам пропонується презентувати свої рішення. В кінці тренер підсумовує результати, наголошуючи на правильному варіанті дій.

Заздалегідь необхідно для кожної групи підготувати завдання.

Сценарії ситуацій

- Кафе на першому поверсі будинку. До єдиного входу в кафе ведуть сходи. Особа, яка страждає на параліч верхніх та нижніх кінцівок, і яка знаходиться в інвалідній колясці, бажає випити чашку чаю...

- Залізнична станція, де відсутнє звукове сповіщення, існують лише вивіски. Людина з порушенням зору хоче сісти на поїзд...

1. Якою буде відповідь на ці ситуації з точки зору медичної моделі?

Проблема полягає у неспроможності особи через параліч верхніх та нижніх кінцівок, спричинений пошкодженням спинного мозку в результаті автокатастрофи, піднятися сходами.

Проблема полягає у неспроможності особи прочитати інформацію про розклад руху поїздів. Проблема спричинена порушенням зору.

2. Якою буде відповідь на ці ситуації з точки зору благодійної моделі?

Наскільки сумним чи трагічним є той факт, що людина не може піднятися по сходах чи бачити? Такими людьми повинні опікуватися у спеціальному середовищі, створеному спеціально для них; цих людей треба підтримувати і жаліти за те, що вони опинилися у такій «невигідній ситуації» і вони повинні бути вдячними суспільству за те, що воно годує і одягає їх. Немає потреби запитувати їх, чого вони хочуть чи потребують, – ми знаємо краще.

3. Якою буде відповідь на ці ситуації з точки зору соціальної моделі?

Ці люди є «інвалідами» тільки тому, що кафе чи залізнична станція є фізично недоступними для них. Це пряме порушення прав людини. Це також може поставити їх сім'ї у невідповідне становище, це погано впливає на бізнес, оскільки ці люди не можуть користуватися громадськими послугами чи громадським транспортом.

Завдання 3

Тренер просить учасників розглянути два подані нижче приклади, в яких надано медичне та соціальне пояснення проблем. Які ще приклади спадають їм на думку? Нехай учасники подумують про різні види порушень та різні сфери життя, наприклад, труднощі у навчанні, депресію, працевлаштування, відпочинок, здоров'я. Перемагає група, яка упродовж п'яти хвилин придумає найбільшу кількість прикладів.

Медична модель	Соціальна модель
Я не можу отримати роботу, тому що хворію на церебральний параліч, і це не дозволяє мені сісти в автобус, щоб добратися на роботу	Я не можу сісти в автобус, бо для мене він фізично недоступний
Я не можу брати участь в роботі комітету молодіжного клубу, тому що я маю порушення слуху	Молодіжний клуб повинен знайти перекладача жестової мови, щоб я міг брати участь у роботі клубу та допомагати усім молодим людям нашої місцевої громади
Я страждаю на мовленнєві порушення. Роботодавці почуваються ніяково і не хочуть витратити час, щоб зрозуміти мене. Мені доведеться жити з батьками, а потім з сестрою, тому що мені потрібна допомога у пересуванні та читанні	Я не можу знайти роботи, тому що роботодавці не запрошують мене на співбесіду через мої порушення мови. Існує недостатньо помешкань, пристосованих для людей, які користуються інвалідними колясками, і немає достатньої кількості медичних працівників, які допомагають таким як я жити незалежно та робити внесок у життя сім'ї і спільноти

Концепція незалежного життя

Завдання 1

Тренер просить учасників за бажанням висловитися з приводу наступних питань. Проведіть скероване обговорення. Під час обговорення попросіть учасників поділитися своїм власним досвідом.

1. Що ви цінуєте у тому, як ви проживаєте своє життя?
2. Де у вашому житті має місце вибір та контроль з таких питань: з ким ви проживаєте; коли ви прокидаєтеся і лягаєте спати; що ви їсте; куди ви йдете; як ви проводите свій вільний час?
3. Що б ви змінили?
4. Якими можуть бути переваги?

Бар'єри до повноцінної участі людей з інвалідністю у житті суспільства

Завдання 1

Тренер проводить скероване обговорення. Попросіть учасників поділитись своїм власним досвідом.

- Які основні бар'єри впливають на людей з інвалідністю з різними видами порушень? Подумайте про людей з фізичними, психічними та сенсорними порушеннями; іншими проблемами зі здоров'ям, які мають довготривалий характер, такими як ВІЛ чи онкологічні захворювання.
- Чи різняться бар'єри залежно від статі особи з інвалідністю; приналежності до етнічних чи релігійних меншин; віку; сексуальної орієнтації?

Дослідження бар'єрів та переваг інклюзивного підходу до прийняття рішень

Завдання 1

Тренер об'єднує учасників в групи та пропонує кожній групі обговорити наступні питання:

- Які бар'єри існують для інклюзивного прийняття рішень?
 - Які переваги існують для інклюзивного прийняття рішень?
 - Як подолати ці бар'єри і як допомогти посилити переваги?
- Учасники записують свої думки на аркушах ватману. Після обговорення презентацій груп, тренер підсумовує все, про що йшла мова.

Завдання 2

Тренер звертається до учасників і просить подумати над перевагами інклюзивного прийняття рішень для:

- окремих осіб та організацій громадянського суспільства (*наприклад, можливість прямо впливати на ті процеси, які безпосередньо їх стосуються. Здобуття нових навиків. Відчуття рішучості та самовизначеності, які допомагають у підвищенні впевненості та самооцінки*);
- місцевих та центральних органів влади (*наприклад, краще робити усе правильно з самого початку, ніж допускати «дорогі» помилки. Отримання кращих результатів завдяки залученню до процесу консультування суб'єктів політики та послуг. Задоволення від безпосередньої роботи з тими, хто отримує користь*);
- засобів масової інформації (*наприклад, краща комунікація з усіма представниками суспільства. Достовірна інформація щодо проблем інвалідності та тем, пов'язаних з ними. Менше скарг громадян щодо висвітлення подій*).

На якому етапі процесу ми знаходимося і куди рухаємось?

Завдання 1

Тренер звертається до учасників і просить подумати над питаннями.

- Якщо проаналізувати шлях від моменту отримання інформації, через етап консультування до колегіального прийняття рішень, на якому відрізку цього шляху перебуває ваша організація?
- Де перебувають ті організації, з якими ви співпрацюєте чи на які хочете впливати?
- Якщо вони не керуються принципом колегіального прийняття рішень, то які існують перешкоди? Що може переконати їх в наявності потенційних переваг колегіального прийняття рішень?

Учасники діляться своїми думками з іншими. Тренер проводить обговорення. Робить узагальнення виконаного завдання.

При виконанні вправи можна використати дану таблицю, розширивши завдання для учасників. Варто роздрукувати її заздалегідь для кожного учасника.

Питання	Інформація	Консультації	Інклюзивне прийняття рішення
Де знаходиться ваша організація зараз?			
Де б ви розмістили організації, з якими ви хотіли б мати партнерські стосунки або на яких хотіли б впливати?			
Які перешкоди стоять перед вами та організаціями, які не дозволяють вам перейти від інформування до консультацій та від консультацій до інклюзивного прийняття рішень?			
Які конкретні переваги переходу до інклюзивного прийняття рішень?			
Які методи допомогли б вашій організації зробити це?			
Які методи допомогли б організаціям, з якими ви маєте партнерські стосунки або на які ви хочете мати вплив?			
Інше...			

Додаток до Розділу 2

Тренінг з теми «Правові умови інклюзивного процесу прийняття рішень»

Теоретичні матеріали до занять представлені в Розділі 2 цього посібника.

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю – нові підходи до питань інвалідності

Завдання 1

Тренер умовно проводить лінію між двома стінами кімнати і пояснює учасникам, що один край цієї лінії символізує *абсолютну інклюзію (включення) людей з інвалідністю в життя суспільства*, а протилежний край означає *абсолютну ізоляцію*, середина цієї лінії означає нейтральність.

Тренер, звертаючись до учасників, просить їх вибрати собі місце на цій лінії залежно від їхніх переконань щодо того, яка політика впроваджується в державі відносно осіб з інвалідністю після ратифікації Україною Конвенції ООН про права людей з інвалідністю?

Коли учасники займуть свої місця на лінії, тренер просить їх обговорити з партнером, який стоїть поруч, чому вони зайняли дану позицію, висловивши аргументи в підтримку.

Тренер робить узагальнення та надає коментарі.

Завдання 2

Тренер розподіляє учасників на невеликі групи і доручає ознайомитись з різними частинами статті 29 КПІ «Участь в політичному та суспільному житті». Просить кожну групу працювати над тим, щоб:

- перефразувати розділ статті більш чітко.
- навести деякі приклади того, як це право використовується в Україні.

Після представлення напрацювань учасників тренер узагальнює результати.

Зобов'язання, які покладає КПІ на уряд держави.

Вплив на національну політику

Завдання 1

Тренер проводить скероване тематичне обговорення, моделюючи дві ситуації:

- Ви приватна особа або представник організації, яка займається питаннями інвалідності. Як ви можете використати Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю, щоб вплинути на національну/регіональну політику. Наведіть приклади.
- Як можна використати Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю для забезпечення кращої участі осіб з інвалідністю в процесі прийняття рішень.

Моніторинг Конвенції

Завдання 1

Тренер просить учасників у центрі ватману написати «ключове слово», що стосується прав людей з інвалідністю, попередньо вказавши тематику, з якої воно вибирається. Після цього пропонує учасникам навколо написати інші слова, пов'язані з ним, тобто скласти свою «павутинку» з даної теми.

Добровольці представляють свою «павутинку», виділяючи основні складові процесу моніторингу.

Тренер узагальнює результати виконаного завдання.

Факультативний протокол до Конвенції ООН про права людей з інвалідністю

Завдання 1

Тренер заздалегідь має підготувати матеріал щодо справ, поданих до Комітету ООН з прав людей з інвалідністю (2-3 справи залежно від кількості груп учасників). На початку вправи він розподіляє учасників на 3 групи: «позивачі», «відповідачі від держави», «експерти комітету». Після цього моделюється ситуація, висловлюються скарги і обговорюється рішення.

Правові умови процесу прийняття рішень

Завдання 1

Тренер просить кожного учасника написати 1-2 запитання з теми, фокусуючи увагу на важливості знання законодавства щодо участі в процесі прийняття рішення.

Просить кількох учасників зачитати свої запитання та активізувати інших учасників до відповідей та обговорення. Після цього підводить підсумки та узагальнює обговорення.

Додаток до Розділу 3

Тренінг з теми «Процес інклюзивного прийняття рішень»

Цикл інклюзивного прийняття рішень

Завдання 1

Тренер розподіляє учасників на групи. Групі надаються аркуш паперу, фломастери. Потім тренер пропонує дати відповідь на запитання:

- Який вид діяльності можуть або повинні виконувати органи державної влади на кожному етапі циклу розробки політики (встановлення цілей; розробка та аналіз варіантів; визначення політики; впровадження політики; моніторинг та оцінка)?
- Кожна група презентує свої напрацювання. Після обговорення тренер підводить підсумок.

Приклади можливих відповідей

1. Встановлення цілей.

Надання інформації щодо проблеми, яку треба вирішити; запит щодо даних та ідей; громадські слухання та форуми; спільні комітети та робочі групи.

2. Розробка та аналіз варіантів.

Встановлення мінімальних стандартів для громадських консультацій; забезпечення доступу до проектів рішень та дотичної інформації; проведення фокус-груп та громадських зустрічей, залучення експертів та інших зацікавлених осіб.

3. Визначення політики.

Надання доступу до документів, пов'язаних з проблемним питанням, та до пропозицій/проектів рішень; громадські слухання; громадське журі; фінансове планування за участю виконавців.

4. Впровадження політики.

Відкриті та прозорі тендери; планування та розвиток стратегічного партнерства з питань постачання (надання послуг); навчання всіх спеціалістів, які залучені до надання послуг тим, на кого спрямоване рішення.

5. Моніторинг та оцінка.

Використання зворотної реакції, скарг та подяк; регулярні зустрічі з громадськими організаціями; експертні дослідження та аналіз результатів стосовно цілей; перегляд політики на зборах комітетів; експертні консультації; публічні дебати.

Завдання 2

Розробка відповідної моделі інклюзивного прийняття рішення.

Тренер розподіляє учасників на групи. Кожній групі пропонується вибрати сценарій.

Сценарії ситуацій

- Ви починаєте надавати нову послугу на підтримку батьків немовлят та дітей, віком до 3-х років, які знаходяться у важкому становищі.
- Ви розробляєте нові рішення з метою подолання високого рівня безробіття серед людей з інвалідністю.
- Ви оцінюєте роботу міських (приміських) автобусних маршрутів, щоб потім обговорити, як покращити їх роботу, щоб від цього отримали користь як місцева економіка, так і громада. В вашому мікрорайоні знаходиться фабрика, в'язниця, лікарня та декілька шкіл.

Після розподілу сценаріїв тренер дає завдання: розробити процес прийняття рішення; визначити, кого необхідно залучити до цього процесу, які заходи здійснити.

Учасники повинні намалювати цей процес на великих аркушах паперу і бути готовими детально його пояснити, а також обґрунтувати своє рішення перед загальною аудиторією.

Після презентацій відповідей тренер підсумовує переваги та занепокоєння, висловлені кожною групою, та просить внести зміни до запропонованого процесу, щоб вирішити проблеми, які викликали занепокоєння.

В кінці вправи тренер перевіряє, чи вдалося групам досягти консенсусу щодо змін, та підводить підсумки.

Шляхи залучення людей з інвалідністю та громадянського суспільства до процесу прийняття рішень

Завдання 1

Тренер пропонує учасникам обговорити наступні питання:

- Як проектується та розробляється політика для громадських організацій людей з інвалідністю?
- Чи робиться це на загальнонаціональному/місцевому рівні?
- Чи мають на це вплив проблеми місцевого чи загальнонаціонального характеру?
- Чи мають на це вплив політики, які приймають рішення, чи працівники органів влади?
- Це конкретний захід заради людей з інвалідністю, чи частина ширшого інклюзивного підходу?
- Хто і як це фінансує?
- На які групи ця політика буде мати вплив?
- Які часові рамки?
- Чи це щось нове, чи те, що вже існує?

Тренер надає можливість висловитись якомога більшій кількості учасників, а потім робить узагальнення.

Завдання 2

Даний «Зразок оцінки впливу рівності людей з інвалідністю» варто використати для індивідуального домашнього завдання. На наступний день тренер має зібрати заповнений «Зразок» та обговорити його з учасниками.

Зразок оцінки впливу рівності людей з інвалідністю (Досвід Великої Британії)

Назва політичного рішення:

Крок 1. Діапазон оцінки впливу рівності прав людей з інвалідністю

Питання 1. Чи проводили вибіркове оцінювання для визначення груп людей з інвалідністю, яких стосується ця політика? Так/Ні

Питання 2. Які основні цілі, завдання та результати цього політичного рішення? Ви повинні чітко розуміти суть запропонованого політичного рішення та бажані результати. Хто отримає від нього вигоду?

Цілі	
Завдання та результат	
Хто отримує вигоду	

Питання 3. Яких сфер/аспектів політичного рішення стосується питання рівності людей з інвалідністю?

Аспекти/сфери	
---------------	--

Питання 4. Збір інформації. Наявна інформація використовується для визначення впливу.

Наявна інформація	
-------------------	--

Питання 5. Прогалини (якої інформації бракує). Чи вам потрібна додаткова інформація для того, щоб визначити можливість та/або масштаб впливу? Так/Ні

Якої інформації бракує	Як цю інформацію зібрати та співставити	Відповідальна особа або команда та часові рамки

Питання 6. Консультації та залучення.

Примітка: Як ви можете залучити зацікавлені сторони під час оцінювання? Ступінь залучення залежатиме від природи політичного рішення. Слід надати обґрунтовану думку щодо визначених варіантів, а також щодо оцінки їх впливу. Слід врахувати думки зацікавлених сторін щодо найефективніших методів знешкодження небажаних впливів. Після «консультацій та залучення», можливо буде необхідність повернутися до оцінювання та подивитися на отримані дані.

Питання	Відповіді
Консультації, які відбулися (з ким, коли і як)	
Короткий підсумок отриманої інформації в результаті консультацій	
Заходи, вжиті внаслідок цього	
Посилання на будь-які письмові записи з консультації, які мають бути опубліковані разом з цим оцінюванням	
Напрямки співпраці з зацікавленими сторонами	

Крок 2. Оцінка впливу та можливостей для підтримки рівності людей з інвалідністю

Подивіться на сфери, визначені в питанні 3, яких стосується питання рівності людей з інвалідністю (а також будь-які інші сфери, визначені під час збору інформації або на етапах залучення) та ще раз задокументуйте їх.

Питання 7. Використовуючи інформацію, яку ви зібрали, які наслідки (вплив) можна визначити (якщо їх можна визначити)? Запишіть отримані вами дані в таблицю.

Питання 8. Що ще ви можете зробити для того, щоб збільшити можливості подальшої підтримки рівності людей з інвалідністю? Запишіть отриману вами відповідь в таблицю.

Крок 3. Посилення вашої політики

Що можна зробити, щоб усунути або зменшити будь-який виявлений негативний вплив? Будь ласка, запишіть ваші дії у таблиці.

Діяльність/ сфера	Конкретна група людей з інвалідністю (якщо актуально)	Потенційний/ фактичний вплив	Заходи, спрямовані на усунення або зменшення впливу

Питання 9. Які можливості для подальшого посилення рівності людей з інвалідністю.

Крок 4. Моніторинг та перегляд

Питання 10. Які механізми моніторингу у вас є для оцінки фактичного впливу вашого політичного рішення?

Кроки процесу інклюзивного прийняття рішень

Завдання 1

Тренер просить учасників об'єднатись в невеликі групи і спробувати, використовуючи власний досвід, змодельювати ситуацію щодо проведення консультації з обраних питань (*впровадження інклюзивного навчання; надання соціальних пільг; працевлаштування та зайнятості; забезпечення архітектурної доступності медичного закладу та ін.*).

Заздалегідь необхідно підготувати на аркуші паперу перелік питань, на які мають відповісти групи, та роздати їх.

- Скільки інформації необхідно отримати від людей; скільки часу їм потрібно для того, щоб обговорити питання в групах, перед тим як обговорювати їх перед більшою аудиторією; як вони переконують своїх керівників/старших працівників у необхідності обговорення; як вони сприймають ризики, пов'язані з початком дискусій, на різних етапах циклу прийняття рішень?
- Як чітко донести групі, яку ви залучаєте, ваше бачення ролі її членів, чому ви хочете їх залучити; дайте деякі натяки щодо того, як вирішити кого залучити, на якому етапі, чому, як забезпечити, щоб їх залучення було неодноразовим.
- Як ви складаєте бюджет забезпечення інклюзивного прийняття рішень? Скільки часу для цього потрібно?

Після презентації напрацювань груп та обговорення, тренер підводить підсумок виконаного завдання.

Інформаційний матеріал

Як підготувати та провести інклюзивний захід

Крок 1. Раціональне використання наявних ресурсів

Організаторам заходу варто поміркувати над тим, хто може допомагати (штатні працівники, члени організації, члени правління), і якими ресурсами вони володіють (наприклад обладнання, навички, транспорт), щоб задовольняти потреби людей з

інвалідністю стосовно доступності заходу. Проаналізуйте ваші матеріально-технічні й людські ресурси, зокрема, чи маєте ви в своєму розпорядженні обладнання, канцтовари, членські списки, безкоштовне приміщення для проведення зустрічей тощо.

Це дасть змогу оптимізувати організаційні заходи та фінансові витрати.

Крок 2. Учасники заходу

Працюючи над списком, ви маєте подумати над тим:

- Яка мета заходу?
- Хто входить до пріоритетної групи учасників, яких ви бажаєте залучити?
- Чому цій групі учасників з інвалідністю ви надаєте пріоритетне значення порівняно з іншими?

Питання, які варто продумати

- Потреби, що стосуються фізичної доступності.
- Визначення пріоритетних групи.
- Альтернативні форми участі.

Крок 3. Потреби щодо доступності інформаційних матеріалів заходу

Список учасників дає змогу обміркувати різні формати доступних інформаційних матеріалів, які вам потрібно виготовити для заходу. Після прийняття рішення щодо запрошених на захід, потрібно визначити, які ресурси має організація, щоб підготувати інформаційні матеріали у доступних форматах.

Моменти, які варто взяти до уваги при оформленні доступних інформаційних матеріалів:

- Скільки часу знадобиться на підготовку інформаційних матеріалів у доступних форматах, чи можуть виконати це завдання штатні працівники в межах своїх обов'язків?
- Чи володіють працівники жестовою мовою на достатньому рівні для того, щоб забезпечувати правильний переклад?
- Чи потрібно надавати легкі для читання матеріали усім?
- Чи мають працівники досвід для виконання такої роботи, і якщо ні, то чи є необхідність залучити партнерів з боку організацій, які працюють із людьми з інвалідністю?
- Чи є у вас необхідні навички для підготовки якісних відеоматеріалів?

Крок 4. Планування діяльності

Складаючи програму заходу, обміркуйте різні методи участі, які дадуть змогу людям з інвалідністю долучитися до роботи. Для кожної групи осіб з різною нозологією мають бути підібрані свої методи.

Процес розроблення порядку денного майбутнього заходу дає можливість проаналізувати різні способи залучення до його роботи якомога більше осіб з інвалідністю.

Нижче наведено приклади форм залучення людей з інвалідністю, за допомогою яких можна стимулювати активну взаємодію учасників:

- рольові ігри з елементами інтерактивної взаємодії з аудиторією;
- форми роботи на основі різних видів мистецтва (відео, картинки, малювання, схематичне зображення усного чи аудіотексту в вигляді великої схеми з ключових слів, графіки);
- форми роботи з використанням музики.

Варто замислитися над тим, чи можуть учасники долучитися до роботи, не будучи фізично присутніми на вашому заході?

Питання, які варто продумати

- Промови.
- Обговорення/дискусії.
- Сценки/рольові ігри.
- Музика.
- Використання різних форм мистецтва.
- Надання обмеженого чи необмеженого часу для цих форм роботи.
- Інші форми роботи.
- Інтерактивна взаємодія (веб-камера, Twitter).

Крок 5. Як знайти доступне місце для проведення заходу

Коли кількість учасників відома та складено програму роботи, можна подумати про добір приміщення.

Деякі моменти, які варто взяти до уваги при доборі архітектурно доступного приміщення для проведення заходу:

- Які базові умови мають бути в приміщенні (наприклад, кімнати, туалети, місце для споживання їжі, відпочинку)?
- Чи кожна кімната є повністю фізично доступною для всіх учасників з інвалідністю?
- Чи наявні засоби фізичної доступності, зокрема підйомними, пандуси та ін.?
- Яке розташування приміщення (безпека, транспортна інфраструктура)?
- Чи наявні засоби візуальної доступності, зокрема контрастні кольори, просте розташування?
- Чи наявні засоби доступності для нечуючих учасників, зокрема системи звукопідсилення, належне освітлення для спілкування жестовою мовою, гарна акустика?
- Чи наявна доступна інформація, зокрема написи великими літерами, картинки, вказівники?
- Чи підготовлений персонал даного закладу до надання відповідної допомоги та обслуговування учасників заходу?

Крок 6. Організація харчування

Коли місце проведення заходу визначено, слід розглянути умови забезпечення його учасників харчуванням. Іноді воно входить до стандартної пропозиції з оренди приміщень, а іноді його необхідно організувати через окрему компанію виїзного ресторанного обслуговування.

Індивідуальні потреби харчування учасників (*вегетаріанська дієта; дієта без вмісту пшениці; дієта без вмісту молокопродуктів, цукру; потреби, обумовлені релігійними традиціями; необхідність приготування страв у певний спосіб відповідно до індивідуальних вимог*) необхідно обов'язково врахувати уже на етапі підготовки заходу. Ви можете заздалегідь розіслати анкету для учасників, в якій вони висловлять свої побажання щодо харчування.

Крок 7. Транспортні витрати учасників заходу

Пошук місця проведення заходу нерозривно пов'язано з питаннями проїзду учасників. Необхідно враховувати: наскільки легко дістатися до місця проведення на доступному громадському транспорті. Витрати на транспортні послуги мають бути закладені в кошторис.

Наведені нижче запитання допоможуть визначити порядок пріоритетності у відшкодуванні витрат на проїзд. Можливо, потрібно буде заздалегідь вирішити, в яких випадках і коли ви маєте оплачувати транспортні послуги.

Деякі моменти, які варто взяти до уваги:

- Чи має сенс надавати можливість усім учасникам з інвалідністю просити відшкодування витрат на таксі?
- Чи всі особи з інвалідністю можуть користуватися громадським транспортом?
- Чи є можливість замовлення мікроавтобусу для того, щоб учасники з інвалідністю разом дісталися до місця проведення заходу та повернулися додому?
- Яку суму особа з інвалідністю має покрити за свій рахунок при переїзді до місця проведення заходу?
- Чи є необхідність організувати або здійснити навчальну підготовку з користування громадським транспортом?
- Чи можуть працівники організації, які мають власний транспорт, надати допомогу в перевезенні учасників?
- Чи є можливість і доцільність відшкодувати дорожні витрати всіх учасників, незалежно від того, яким видом транспорту вони скористалися, чи заздалегідь ставити обмеження?
- Чи є можливість надати компенсацію учасникам, які доїжджають на власному транспорті, тому що громадський транспорт є недоступним?

Крок 8. Потреби учасників заходу в забезпеченні особистої допомоги

Можливо хтось з учасників потребуватиме особистого супроводжуючого. Це потрібно враховувати при плануванні заходу.

Деякі моменти, які варто взяти до уваги:

- Поміркуйте над тим, які ролі учасники виконують під час заходу.
- Наявність працівників, які забезпечують надання допомоги з супроводу.
- Які існують очікування щодо того, наскільки ви повинні опікуватися потребами учасників в аспекті доступності?
- Чи можуть брати участь у заході асистенти/супроводжуючі учасників з інвалідністю?

Крок 9. Потреби учасників заходу щодо комунікації

Для проведення успішного заходу важливо врахувати потреби кожного учасника щодо комунікації.

Деякі моменти, які варто взяти до уваги:

- Досвід і кваліфікація перекладача, якого необхідно залучити до проведення заходу.
- Як слід організувати комунікаційну підтримку: чи повинна її забезпечувати особа, чи організація?

- Чи потрібно залучати для надання комунікаційної підтримки людину, з якою учасник з інвалідністю знайомий?
- Чи не виникає ситуації, що допомога в забезпеченні потреб доступності однієї особи суперечить задоволенню потреб інших людей?

Крок 10. Забезпечення потреб осіб з інвалідністю, які можуть суперечити потребам інших учасників

Можливі ситуації, коли потреби одних людей з інвалідністю щодо доступності суперечать аналогічним потребам інших. Наприклад:

- Деякі учасники з інвалідністю бажають, щоб навчально-практичний семінар призначили на першу половину дня, а не на другу, тому що тоді вони здатні більш продуктивно працювати. Але деякі люди з інвалідністю почуваються надто втомленими вранці чи по обіді.
- З огляду на тривалість заходу може виникнути необхідність знайти компромісне рішення, аби урівноважити потреби одних учасників, яким потрібен певний час, щоб зрозуміти інформацію та взяти участь у роботі, з потребами інших, які швидко її сприймають, але втомлюються від тривалої роботи.
- Одні особи з інвалідністю потребують сильного освітлення, щоб бачити перекладача жестової мови, тоді як в інших осіб це може викликати припадок.

Іноді для вирішення тієї чи іншої потенційно складної ситуації не потрібно додаткових коштів чи ресурсів. Натомість варто проявити такт, зацікавленість у її вирішенні спільно з учасниками з інвалідністю.

Також варто розглянути всі зазначені вище кроки з наступної точки зору:

- Чи маєте ви ресурси для того, щоб задовольнити потреби всіх учасників?
- Якщо ресурсів недостатньо, які є альтернативні варіанти?
- Якщо не знайдено жодного варіанту, як ви поясните це учаснику, який запитає, чому було прийнято саме таке рішення?
- Що ви порадите учаснику, якщо його потреби в плані доступності не будуть задоволені?

Додаток до Розділу 4

Тренінг з теми «Умови ефективної участі громадських організацій в процесі інклюзивного прийняття рішень»

Партнерство, діалог, інклюзивне прийняття рішень

Завдання 1

Кожній групі необхідно заздалегідь підготувати «Таблицю ключових партнерів».

Тренер просить учасників спробувати визначити функції кожного з партнерів щодо забезпечення включення людей з інвалідністю у всі сфери життя суспільства, записати це на аркуші паперу та озвучити свої напрацювання. Тренер має активізувати учасників до обговорення та підсумувати його результати.

Таблиця ключових партнерів

Партнери	Функції
Політичні партії	
Державні установи (національні, місцеві)	
Організації громадянського суспільства	
Релігійні організації	
ЗМІ	
Бізнес-установи	
Батьки	
Громади	
Організації людей з інвалідністю	
Постачальники спеціальних послуг	
Донорські організації та організації системи ООН	

На допомогу тренеру

Політичні партії	Політичні партії в парламентах та радах приймають закони, спрямовані на покращення ситуації, в якій перебувають люди з інвалідністю. Функції/можлива діяльність: участь організацій людей з інвалідністю в обговоренні законопроектів; консультативна діяльність в комітетах
Державні установи (національні, місцеві)	Органи влади забезпечують доступність надання всіх послуг людям з інвалідністю. Наприклад, доступність освіти, охорони здоров'я, соціального благополуччя. Державні програми, плани враховують специфічні потреби цієї соціальної групи. Функції/можлива діяльність: участь організацій людей з інвалідністю в підготовці стратегій/ планів; робота в радах
Організації громадянського суспільства	Організації громадянського суспільства захищають права людей з інвалідністю шляхом їх лобіювання та надання послуг (розбудова громади, освіта, безпека, харчування тощо). Функції/можлива діяльність: спільна участь в кампаніях адвокати, заходах тощо

Релігійні організації	Церкви та інші релігійні організації дотримуються точки зору рівності всіх людей, включаючи людей з інвалідністю. Функції/можлива діяльність: участь у відстоюванні інтересів в громаді; просвітницька діяльність
ЗМІ	ЗМІ оприлюднюють інформацію стосовно людей з інвалідністю та просувають ідеї інклюзивного суспільства. Функції/можлива діяльність: спільна підготовка програм, репортажів; участь в якості ведучих, дикторів, консультантів тощо
Батьки	Батьки дітей з інвалідністю вірять у можливості своїх дітей та розуміють їх права. Функції/можлива діяльність: спільне відстоювання інтересів в органах державної влади, проведення кампаній акдокасі; участь в радах/комітетах
Громади	Люди в громадах визнають права дітей та дорослих з інвалідністю та залучають їх до будь-якої можливої громадської діяльності. Функції/можлива діяльність: спільне планування діяльності, що враховує інтереси всіх громадян
Організації людей з інвалідністю	Люди з інвалідністю розуміють та можуть заявити про свої права на забезпечення рівної участі в житті суспільства. Функції/можлива діяльність: консолідація громадських організацій; захист інтересів; пропагування принципу «нічого для нас без нас» тощо
Постачальники спеціальних послуг	Неурядові організації, які працюють в сфері інвалідності, а також державні установи, які надають спеціалізовані послуги (наприклад, попередження інвалідності, догляд за пацієнтами, реабілітація). Вживають заходів для покращення ситуації щодо включення осіб з інвалідністю у суспільство. Функції/можлива діяльність: надаючи послуги, дотримуються принципу «нічого для нас без нас»
Донорські організації та організації системи ООН	Донорські організації та організації системи ООН зважають на права людей з інвалідністю при формуванні та розробці політики, програм та під час надання фінансової підтримки. Функції/можлива діяльність: залучення людей з інвалідністю як консультантів своєї діяльності

Співпраця з тими, хто приймає рішення

Завдання 1

Тренер має заздалегідь підготувати інформаційні матеріали для груп та роздати для ознайомлення. Необхідно залучити до обговорення якомога більше учасників, попросити їх навести свої власні приклади. Тренер має підсумувати обговорення, наголосивши на важливості правильного вибору зацікавлених сторін.

Ситуація 1

Незадовго до того, як має бути надрукований перший документ з використанням нового логотипу, працівник органу місцевої влади, який має інвалідність, висловлює занепокоєння щодо недоступності нового шрифту, його розміру та використання кольорового тексту. Це питання передається на розгляд Директору з питань комунікації, який вимушений визнати, що це становить значну проблему.

Який може бути наслідок?

Організація вимушена почати розробку іншого логотипу, що коштує їй значної суми грошей, які можна було б витратити на інші цілі.

Можливе вирішення питання: до прийняття рішення необхідно було б провести оцінювання ситуації та опитування працівників з інвалідністю.

Ситуація 2

Організація приймає рішення замінити компанію, яка надавала їй послуги з перевезення пасажирів в таксі, але при цьому не враховує потреби працівників з інвалідністю.

Який може бути наслідок?

Можливе вирішення питання: до прийняття рішення необхідно було провести оцінювання ситуації та опитування працівників з інвалідністю.

Додаток

Про проект IDEAS

Проект IDEAS: Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства

Проект IDEAS – «Інклюзивні рішення для рівноправного та відповідального суспільства» – є регіональним трирічним проектом, що фінансується Європейською Комісією та Британською Радою, і здійснюється у шести країнах: Азербайджані, Вірменії, Грузії, Йорданії, Лівані та Україні. Метою проекту є зміцнення ролі та потенціалу організацій громадянського суспільства, що працюють у сфері інвалідності, задля більш активного залучення цих організацій у процеси прийняття рішень на місцевому рівні, що забезпечуватиме сприяння втіленню прав та інтересів людей з інвалідністю. Цілями і завданнями проекту є:

- **створення рамки прийняття рішень**, яка б допомагала органам місцевої ради враховувати права і потреби людей з інвалідністю у процесі прийняття рішень;
- **розвиток навичок та підвищення рівня знань** в організаціях громадянського суспільства, що представляють інтереси людей з інвалідністю, місцевих органах влади, у засобах масової інформації для більш ефективного представлення інтересів людей з інвалідністю у процесах прийняття рішень та загалом у суспільстві;
- **сприяння участі організацій громадянського суспільства**, а також безпосередньо людей з інвалідністю у процесах прийняття рішень місцевими органами влади та у моніторингу дій місцевих органів влади;
- **зміцнення співпраці** всіх секторів з метою сприяння забезпеченню прав людей з інвалідністю та запровадженню міжнародних стандартів у питаннях інвалідності, як в країні, так і за її межами.

Розробка та впровадження функціональної рамки прийняття рішень має сприяти участі людей з інвалідністю у житті суспільства нарівні з іншими. Зокрема послуги, що надаються для широкого загалу, мають бути доступними і для людей з інвалідністю. Для забезпечення цього у проекті розроблено низку заходів за участю центральних і місцевих органів влади, організацій громадянського суспільства, засобів масової інформації.

Координатор проекту – Британська Рада в Україні.

Додаток

Міжнародна рамка в проекті IDEAS

Міжнародна Рамка – документ, який базується на основних принципах і підходах, які закладені в міжнародних та європейських документах, а також в Конвенції ООН про права людей з інвалідністю.

В основу Міжнародної рамки покладено принципи дотримання прав людини, відмова від дискримінації, підвищення індивідуальної мобільності, свобода вибору, якість життя людей з інвалідністю, а також закріплення в суспільстві підходу, який базується на повазі до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства.

Міжнародна Рамка керується принципами Конвенції ООН про права людей з інвалідністю (КПІ):

- а) **Повага до властивої людині гідності, її особистої самостійності, включаючи свободу робити власний вибір, і незалежності.** Повага до властивої людині гідності означає цінність кожної людини. Коли гідність людини з інвалідністю поважається, то ціниться і її досвід та думки. Особиста самостійність означає здатність контролювати своє особисте життя і мати свободу робити свій власний вибір.
- б) **Недискримінація.** Цей основний принцип міжнародного права з прав людини, який включає в себе захист від прямої (неприхованої) та непрямой (прихованої) дискримінації. В КПІ дискримінація означає «будь-яке розмежування, виключення або обмеження на основі інвалідності, метою чи результатом якого є послаблення чи заперечення визнання, реалізації нарівні з іншими прав людини та основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській чи будь-якій іншій сфері. Вона включає в себе всі форми дискримінації, у тому числі відмову у розумному пристосуванні». Розумне пристосування означає «внесення, коли це потрібно (в конкретному випадку), необхідних і доречних модифікацій та коректив, що не стають неспівставним чи не виправданим тягарем для цілей забезпечення реалізації або здійснення інвалідів нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод» (стаття 2 Конвенції ООН).
- в) **Повне та ефективне залучення та включення у суспільство.** Повне та ефективне залучення та включення у суспільство забезпечує визнання людей з інвалідністю як рівних членів суспільства. Потреби людей з інвалідністю розцінюються як невід'ємна частина соціально-економічного розвитку, а не вважаються «особливими». Концепція повного та ефективного залучення та включення у суспільство поєднана з концепцією універсального дизайну (стаття 2 Конвенції ООН) та з доступом до фізичного та соціального середовища. Принцип залучення та включення – це і засіб, і кінцева мета. За допомогою активного залучення та включення людей з інвалідністю їхні потреби і проблеми можна озвучити та потім вирішити. Це також ціль, оскільки за допомогою залучення людей з інвалідністю їм надаються повноваження спільно з органами влади розробляти та пропонувати рішення проблем, які вони виявили.

- г) **Повага до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства.** Цей принцип має на увазі сприйняття інших людей на умовах взаєморозуміння. Незважаючи на окремі очевидні відмінності, усі люди мають однакові права та гідність.
- д) **Рівність можливостей.** Цей принцип означає створення в суспільстві умов для поваги відмінностей, уникнення несприятливих умов та забезпечення того, щоб усі соціальні групи повною мірою брали участь у житті суспільства на рівних умовах.
- е) **Доступність.** Принцип доступності надає можливість людям з інвалідністю жити незалежним життям та брати активну участь в усіх аспектах життя. Держави вживають необхідних заходів, щоб забезпечити однаковий доступ людям з інвалідністю до фізичного середовища, транспорту, інформації та засобів комунікації, включаючи інформаційні технології і системи, та до інших послуг та закладів, які доступні і надаються решті населення.
- е) **Рівність між чоловіками та жінками.** Цей принцип визнає рівність всіх перед законом, тобто те, що права та відповідальність однакові для всіх; немає обмежень чи переваг на підставі статі людини; рівні умови для жінок та чоловіків з інвалідністю для того, щоб користуватись правами нарівні з іншими; відсутність дискримінації за ознакою статі.
- ж) **Повага до прогресуючих дітей з інвалідністю та повага до права дітей з інвалідністю на збереження власної ідентичності.** Цей принцип визнає повне користування дітьми з інвалідністю правами та свободами на рівній основі з іншими; в центрі уваги – інтереси дитини; права дітей з інвалідністю на вільне висловлювання власних поглядів з усіх питань, які впливають на їх життя, відповідно до віку, зрілості тощо.

Учасники проекту IDEAS визначили пріоритетні види діяльності для поглиблення участі осіб з інвалідністю та їх організацій у процесі прийняття рішень на національному та регіональному рівнях:

- Право на освіту: забезпечити впровадження інклюзивної освіти на усіх рівнях системи освітніх послуг.
- Право на соціальний захист (раціональне забезпечення пільг та соціальних послуг).
- Доступ до інформації, в тому числі забезпечення осіб з порушенням зору спеціальними комп'ютерними програмами, технічними засобами.
- Забезпечення впровадження статті 9 «Доступність» Конвенції ООН про права інвалідів.
- Забезпечення участі людей з інвалідністю та їх організацій у процесі розробки політики/законодавчих актів, які безпосередньо впливають на їхнє життя; участь у центральних та місцевих органах влади у якості радників та консультантів.
- Створення робочих місць та відповідних умов праці для людей з інвалідністю.
- Забезпечення умов незалежного проживання та підтримки людей з інвалідністю.

Стратегії

Стратегія участі людей з інвалідністю в процесі прийняття рішень передбачає наступні етапи:

- визначення проблеми;
- розробка плану дій (визначення цілей і завдань; механізмів, які будуть задіяні; людських та фінансових ресурсів; міжвідомча взаємодія; індикатори моніторингу та оцінки);
- реалізація плану дій (періодичний перегляд його виконання і, якщо потрібно, коригування);
- моніторинг та оцінка.

Зобов'язання органів влади (на загальнонаціональному та місцевому рівні)

- Забезпечувати участь громадянського суспільства та його інститутів у процесах формування та реалізації державної національної та регіональної політики.
- Впроваджувати європейські підходи інститутами громадянського суспільства до питань делегування окремих функцій держави в сфері реалізації державної політики в гуманітарній та соціальній сферах.
- Забезпечувати умови для активізації участі громадян з інвалідністю в процесі підготовки та прийняття рішень, здійснення ефективного громадського контролю над діяльністю органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема, щодо запобігання та протидії корупції, підвищення прозорості діяльності цих органів.
- Впроваджувати проведення систематичних консультацій з громадськими організаціями людей з інвалідністю в процесі прийняття рішень органами влади, завчасно оприлюднювати проекти відповідних актів на офіційних сайтах цих органів, використовувати інші механізми взаємодії.
- Переглядати законодавство, політику і програми щодо зобов'язань, що накладаються Конвенцією ООН про права інвалідів.
- Враховувати у всіх стратегіях і програмах права людей з інвалідністю.
- Використовувати правильну термінологію і дотримуватися стандартів відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів.
- Приймати всі належні заходи для усунення дискримінації за ознакою інвалідності.
- Зміцнювати роль громадських організацій людей з інвалідністю для того, щоб вони могли впливати на прийняття рішень на рівні місцевої громади.
- Створювати і пропагувати консультативні органи, що включають людей з інвалідністю; залучати людей з інвалідністю у всі сектори державної служби.
- Проводити збір належної інформації, в тому числі статистичні дані, які б дозволяли розробляти і здійснювати стратегії відповідно до Конвенції ООН про права інвалідів.
- Систематично проводити оцінку державних програм, які стосуються людей з інвалідністю, із залученням їх до цієї роботи. Забезпечити відкритість даних і результатів.
- Організовувати інформаційні та просвітницькі кампанії, що стосуються проблем людей з інвалідністю і існуючої політики, роблячи акцент на тому, що люди з інвалідністю мають ті ж права, що й інші громадяни.

- Вживати належних заходів для реалізації права на свободу вираження думок і переконань, а також права на участь у політичному та громадському житті нарівні з іншими.

Зобов'язання людей з інвалідністю та громадських організацій, які представляють їхні інтереси

- Співпрацювати з громадськими організаціями, з державними установами, які беруть участь у розробці та виконанні політики з питань інвалідності.
- Брати активну участь у просвітницькій діяльності з питань прав людей з інвалідністю.
- Сприяти викладанню проблем інвалідності фахівцям та посадовим особам, які приймають рішення; брати активну участь у розробці навчальних програм з питань інвалідності.
- Порушувати відповідні проблеми в засобах масової інформації та пропонувати шляхи їх вирішення.
- Підвищувати потенціал громадських організацій людей з інвалідністю.
- Залучати до роботи людей з інвалідністю (включаючи тих, хто формально не перебуває в організації) для виявлення проблем, потреб і прогалин в законодавстві, політиці, стратегіях.
- Доводити проблеми, потреби і прогалини в законодавстві та інших сферах до відома органів влади на місцевому та національному рівні та працювати з ними над запропонованими рішеннями.
- Проводити моніторинг та оцінку виконання місцевих та загальнонаціональних політик і стратегій у сфері інвалідності.
- Брати участь у консультаційних радах для впливу на процес прийняття рішень.
- Представляти інтереси і захищати права людей з інвалідністю в різних інституціях.

Зобов'язання засобів масової інформації

- Сприяти збільшенню місця/ефіру для історій, пов'язаних з інвалідністю, в засобах масової інформації. Знаходити можливість впливу на комерційні ЗМІ щодо висвітлення тем інвалідності.
- Пропагувати позитивний образ людей з інвалідністю в ЗМІ (друкованих, аудіовізуальних та соціальних).
- Дотримуватись принципу якісної журналістики у висвітленні тем інвалідності.
- Сприяти участі персоналу (репортерів, журналістів, сценаристів, редакторів, продюсерів програм, адміністраторів і т.д.) в тренінгах з використання правильної термінології, а також з підготовки програм, які б підтримували позитивний і практичний підхід у висвітленні теми.
- Залучати фахівців з інвалідністю в медійні процеси. Наприклад, запрошувати людей з інвалідністю як гостей на телепрограми, на посади ведучих і репортерів, а також в роботу «за кадром» в якості продюсерів і творців програм.
- За можливості розвивати «робочі групи з утримання програм», які включали б представників громадянського суспільства (людей з інвалідністю, фахівців у сфері інвалідності), для того щоб радити, обговорювати і розглядати зміст

програм на предмет позитивного і практичного відображення питань інвалідності в них.

- Сприяти залученню людей з інвалідністю на посади консультантів і керівників у всіх секторах ЗМІ.
- Забезпечувати ресурсами для роботи журналістів, які висвітлюють тематику інвалідності.

Моніторинг та оцінка

Моніторинг проводиться з метою оцінки, контролю та прогнозу планів дій за напрямками, які були визначені учасниками проекту. В даному проекті основна його мета – оцінка політики участі громадських організацій людей з інвалідністю в процесі прийняття рішень. Кількісними і якісними показниками можуть бути виміряні будь-які заходи проекту.

У кожному з обраних пріоритетів діяльності можуть бути використані різні індикатори для оцінки результатів, але потрібно взяти до уваги, що основні індикатори моніторингу повинні охоплювати концепцію участі громадських організацій людей з інвалідністю в процесі прийняття рішення. Це можуть бути:

- Законодавчі ініціативи: закони, програми, стратегії, які були ініційовані та прийняті. Фінансування громадських організацій: оцінка процедур фінансування.
- Співпраця та участь: рівень участі громадських організацій людей з інвалідністю в законодавчих ініціативах, доступ до інформації, рівень участі в роботі комітетів Верховної Ради, міністерств, відомств, місцевих адміністрацій, кількісні та якісні індикатори підписаних і прийнятих угод органами виконавчої влади тощо.
- Розвиток громадських організацій людей з інвалідністю: індикатори, пов'язані з потенціалом організацій, з їхнім внеском в соціальну політику (наприклад, кількість і якість послуг).

Подальші дії і рекомендації проекту будуть базуватись на отриманих результатах його діяльності в шести країнах-учасницях.

Інформаційні джерела

Активні громадяни – Веб-сторінка Британської Ради в Україні

www.britishcouncil.org.ua/en/programmes/society/citizens-participation

Кодекс етики та організаційної культури громадянської участі у процесі прийняття рішень – Рада Європи.

www.coe.int/t/ngo/code_good_prac_en.asp

Право на контроль

www.essex.gov.uk/Health-Social-Care/Care-for-Adults/Staying-Independent/Right-to-Control/Pages/Default.aspx

Приклади залучення до участі

www.equalityhumanrights.com/advice-and-guidance/public-sector-equality-duty/case-studies/case-studies-consultation-involvement/

Посібник громадянської участі у місцевому прийнятті рішень, Британська Рада в Україні

www.britishcouncil.org.ua/en/programmes/society/citizens-participation

Інструментарій проектування принципу інклюзивності

www.inclusive-design-toolkit.com/betterdesign2/

Інклюзивний процес прийняття рішень

odi.dwp.gov.uk/inclusive-policy-making/index.php

INDYSPACE – платформа для молодих активістів з інвалідністю з цілого світу

indyspace.org

Участь та спільне виробництво – Відділ з питань людей з інвалідністю

odi.dwp.gov.uk/involving-disabled-people/co-production.php

«Залучення людей з інвалідністю до участі»

Відділ з питань людей з інвалідністю

odi.dwp.gov.uk/docs/reso/idp-intro.pdf

Світло, камера, дія – Підтримка питання рівних можливостей для людей з інвалідністю у громадському секторі

www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/EqualityAct/PSED/radar-ded_acc.pdf

Рекомендації молодих людей з інвалідністю у Раді Європи та державам-членам – Рада Європи

vimeo.com/43637110

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю

zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

«Хто на моїй стороні» – відео, створене ALLFIE та батьками з метою залучення молодих людей (від 3 до 25 років) та їхніх батьків. Розповідає про їхніх союзників і те, як вони можуть підтримати інклюзивну освіту

www.youtube.com/watch?v=AuAxxJ-cE9k

Національна Асамблея інвалідів України. Інформаційний ресурс

naiu.org.ua/

**Конвенція ООН про права людей з інвалідністю:
ключові документи та ресурси**

ООН надає можливість: Веб-сторінка ООН містить інформацію про Конвенцію про права інвалідів

www.un.org/disabilities/

Довідник для Парламентарів по Конвенції міститься

www.un.org/disabilities/default.asp?id=212

Національної Асамблеї інвалідів України

naiu.org.ua/

Верховний комісаріат ООН з прав людини.

На веб-сторінці є форма для подання скарги

www2.ohchr.org/english/bodies/treaty/CCD.htm

КООНПІ опублікували декілька довідників та інформаційних бюлетенів про Конвенцію та роботу з ООН

www.ohchr.org/EN/PublicationsResources/Pages/Publications.aspx

Комітет ООН з прав людей з інвалідністю

www.ohchr.org/english/bodies/crpd/index.htm

Департамент ООН з економічних та соціальних питань

esango.un.org/paperless/Web

Disabled People's International – міжнародна організація людей з інвалідністю. Її ціль підтримувати права усіх людей з інвалідністю шляхом їх повної участі, забезпечення рівності можливостей та міжнародної співпраці

www.icrpd.net/implementation/en/aboutus.htm

European Disability Forum – парасолькова організація для європейських та національних організацій людей з інвалідністю. На їхній веб-сторінці міститься інформація про Конвенцію та її реалізацію

www.edf-feph.org/Page_Generale.asp?DocID=13854&thebloc=13857

International Disability Alliance (IDA) – це мережа міжнародних організацій людей з інвалідністю, яка сприяє ефективному впровадженню Конвенції ООН про права людей з інвалідністю. Їхня веб-сторінка містить інформацію стосовно нарощування потенціалу організацій осіб з інвалідністю, а також базову інформацію про Конвенцію

www.internationaldisabilityalliance.org

Довідник IDA про незалежне звітування

www.internationaldisabilityalliance.org/projects-and-events/guidance-document-on-parallelreporting/

Добитися успіху! Для обміну передовим досвідом та сприяння захисту з метою боротьби з бідністю, соціальною ізоляцією та дискримінацією людей з інвалідністю у цілому світі

www.makingitwork-crpd.org/

Сайт з універсального дизайну

www.ud.org.ua/

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Європейський Союз складається з 28 країн-членів, які вирішили поступово об'єднати свої технології, ресурси та долі. За ті 50 років, що ЄС розширювався, ці країни спільно будували зону стабільності, демократії та сталого розвитку, водночас зберігаючи культурне розмаїття, толерантність та особисту свободу.

Європейський Союз завжди готовий ділитися своїми досягненнями та цінностями з країнами та народами поза його кордонами.

БРИТАНСЬКА РАДА

Британська Рада була заснована у 1934 році і є міжнародною організацією Сполученого Королівства із культурних відносин та освіти. Вона створює можливості для розбудови міжнародних зв'язків між Британією та іншими країнами та вибудовує довіру між людьми у всьому світі.

Британська Рада – глобальна організація, що має 190 представництв у 110 країнах та регіонах. Щороку вона впливає на 500 мільйонів людей у всьому світі, а це майже десята частина людства.